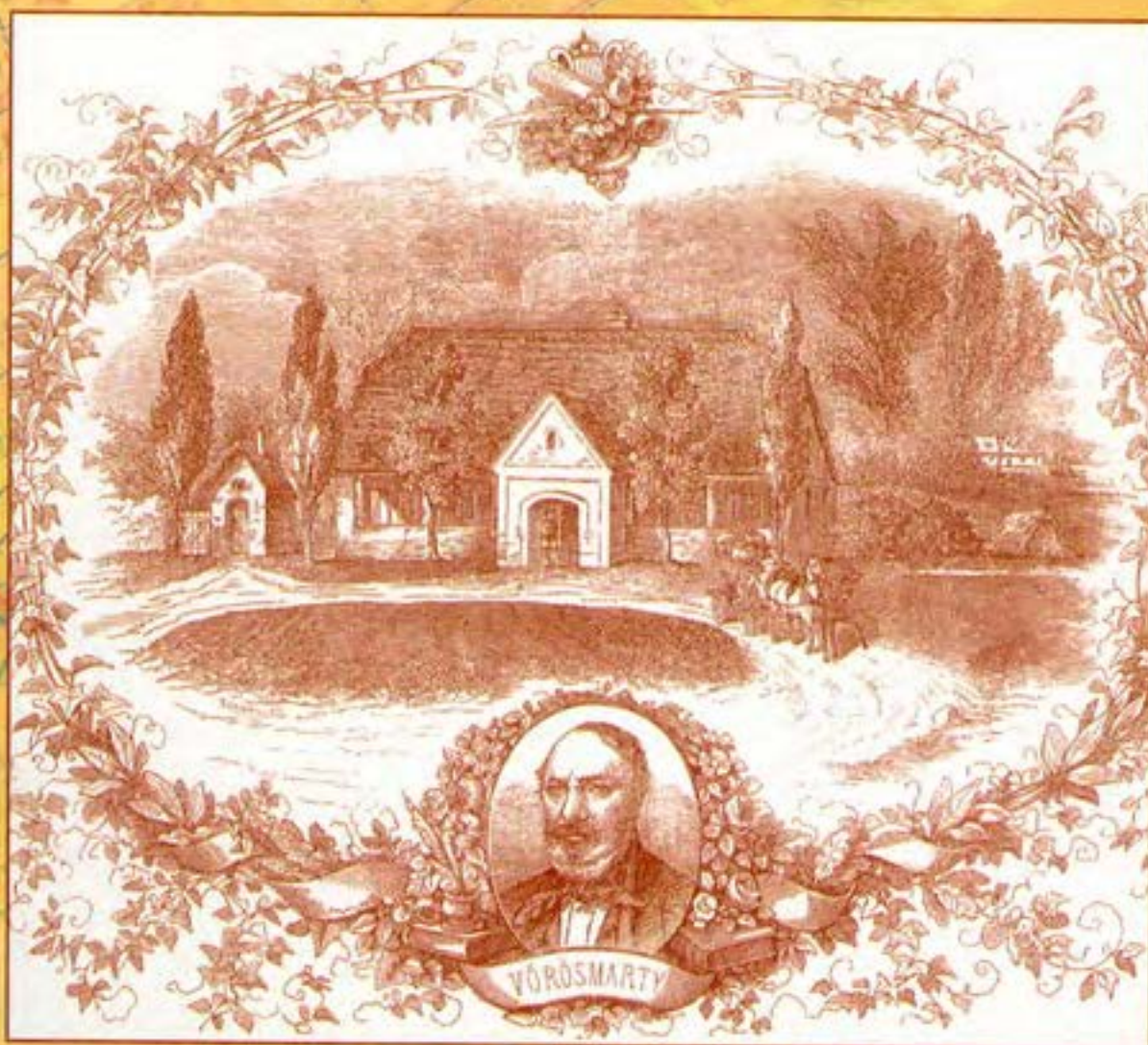

KUPI LÁSZLÓ

KÁPOLNÁSNYÉK TÖRTÉNETE

2000

Kupi László

Kápolnásnyék, története

**Kápolnásnyék
2000.**

Tartalomjegyzék

Tartalom

Tartalomjegyzék.....	2
1. Kápolnásnyék területe és természetrajza.....	4
2. A község neve	6
3. Mióta lakott a község területe?.....	8
4. A magyarok letelepedése a község területén.....	10
5. Szent Istvántól, a török korig.	11
7. A török utáni időszak.	14
8. Az 1848-as forradalom időszaka.....	16
9. Egyházi vonatkozása a községnek.	17
10. A kápolnásnyéki nemesség	30
11. A gazdasági fejlődés időszaka.....	39
12. A jobbágyszabadítás időszaka, mezőgazdaság	40
13. Kereskedelem.	43
14. Ipar	45
15. Szociális kulturális mozgalmak kibontakozása.....	47
16. A gazdasági és társadalmi élet fejlődése a II. világháborúig	47
16. 1. Az I. Világháború időszaka.....	50
16. 2. A II. Világháború időszaka.	56
17. Az 1945. utáni időszak:.....	59
18. Kápolnásnyék bírái és jegyzői, képviselő testületei.....	60
19. Kápolnásnyék történeti, földrajzi nevei.	64
20. Kápolnásnyéki származású és itt élt híres személyek.	66
21. Kápolnásnyéki iskola és óvoda története.	68
21. 1. Iskola	68
21. 2. Óvoda:	72
22. Kápolnásnyéki társadalmi és egyházi szervezetek, mozgalmak.	74
23. Közigazgatás - közintézmények.....	76
Községháza, elöljáróság, polgármesteri hivatal	76
Közművelődés – Kultúrház.....	81
A kápolnásnyéki posta múltja:	84

24. Emlékművek – Műemlékek – érdekességek.....	85
25. Vörösmarty Mihály – családi adatai – Nyék.....	88
26. Orvosi - állatorvosi ellátás, gyógyszerár.....	98
27. Kápolnásnyék utcái.....	101
28. Adatok a község lakosairól, házairól.....	105
29. Vasút – keskeny nyomtávú vasútvonal:.....	106
30. Kápolnásnyéki üzemek, vállalatok, MGTSZ.....	107
31. Múzeumok, kiállítások.....	109
31. 1. Vörösmarty Emlékmúzeum.....	109
31. 2. Helytörténeti és kovács kiállítás.....	109
32. Kápolnásnyéki művészek, alkotók.....	110
33. Az Önkormányzat jelképei.....	111
34. Kápolnásnyék, partnerkapcsolatai.....	112

1. Kápolnásnyék területe és természetrajza

Kápolnásnyék község a Dunántúl mezőföldi területének szélén, a Velencei – tó északkeleti végénél helyezkedik el.

Határos községek:nyugatra Velence, amellyel több utcája összeér, északnyugatra Nadap 6 km,északra Pázmánd 6 km, keletre Baracska 9 km, délre Pusztaszabolcs 14 km, Kajászó ésBesnyő.

Földrajzi koordinátái: Greenwich-től keletre18 fok 41perc hosszúságnál, s az Egyenlítőtől északra a 47 fok 15 perc szélességnél található.

A harmadidőszak végétől az utolsó jégkorszak derekáig, a terület alapját képező pannóniai tábla lepusztulás folyamata alatt állt. Az északról jövő patakok és időszakos vízfolyások erodálták le, a felszínét, amelyek a Vereb - Pázmándi - völgy medencén átfolyva töltötték fel a Pusztaszabolcsi süllyedékterületet. A hosszan tartó folyóvízi eróziós folyamat következtében erősen letarolt, vízfolyások völgyeléseivel is felárkolt térszínre formálódott a terület.

Az utolsó jégkorszak második felében módosult a vízhálózat. Kiemelkedett a Vértesacska és Vereb közti vízválasztó terület és így megcsappant az északról jövő patakok vize. Az erózió helyett a löszképződés vált a fő felszínformáló tényezővé. A mintegy 8-15 méter vastag lösztakaró az eróziós formákat eltakarta, a völgyeket kitöltötte. s megváltoztatta a terület felszínalakítási jellegét. A domborzatot délkeleti irányban lejtősödő, 150-160 m magas löszös hát jellemezte.

A vizsgálatok szerint a Velencei tó mintegy 10 – 12 ezer éve alakulhatott ki. Hazánk harmadik legnagyobb természetes tava. A Velencei-tó medencéje kialakulásával egyidejűleg, az ellöszösödött terület lesüllyedt és gyenge lefolyású löszsíksággá alakult. A löszsíkság átlagos tengerszint feletti magassága 125 m. Kápolnásnyék tengerszint feletti magassága a Vándor utcánál 114 méter és 124 méter a Csekés területén. Déli térségének esése annyira jelentéktelen, hogy felszínéről felületi lefolyás gyakorlatilag nincs, így a lehulló csapadékvíz mind a talajba szivárog. A község területe mentes az éghajlati szélsőségektől. A Velencei hegység egyik legrégebbi hegységünk lábánál fekszik Nyék.

A vulkáni – földtani alakulás hozta létre a hegységet, amely ősránit és különféle ásványokat is tartalmaz. Földtani tevékenységet az elmúlt 200 évben nem jegyeztek fel, 1810. január 14-én délután négy óra körül volt a térségben Csókakő központtal földrengés, amely térségünket is érintette, de ez a községben alig volt érezhető. A Mezőföld meleg és mérsékelt száraz, mérsékelt forró nyarú körzetéhez tartozik. A júliusi átlaghőmérséklet 20, 5-22 C fok.

Kiváló nyári napnak felel meg, ha a napi maximum 24 C fok fölé emelkedik. Ilyen térségünkben, egy nyári szezonban átlagosan 70 napon fordul elő. Júliusban és augusztusban a napi maximumok 60-69 % esik a 22 – 32 C fok érték közé. A tél viszonylag gyenge, mérsékelt hideg, a januári átlaghőmérséklet –2, 6 C fok, az évi középhőmérséklete 10, 0-10, 5 C fok. Napfényben igen gazdag terület: a napsütéses órák száma évi átlagban 2000-2050 óra. A maximum júliusban kb. 300 óra, az éves érték 71% április 1-je és szeptember 30-a közötti időszakra esik. Ez a nyári időszakban 2/3 részben derült eget enged következtetni. Az évi átlagos csapadék 550-560 mm. A kevés csapadék és a nyári meleggel járó erős párolgás miatt vízellátottsága igen kedvezőtlen. Az évi átlagos vízhiány 125-150 mm-re tehető. A legtöbb csapadék június-július hónapokban, általában nagyon intenzív nyári záporokból esik, mindezek ellenére a júliusi hónapban van a legkevesebb csapadékos nap.

A másik legcsapadékosabb időszak ősszel, novemberben van. Ritka a jégverés és a kései fagy. A hótakarós napok száma általában kicsi, átlagban 10-20 nap között mozog. Az uralkodó szélirány az északnyugati: valószínűsége 32 %, ezt követi az északi szél 15 %, a déli szelek valószínűsége 13 %. A viharos szelek is leggyakrabban északnyugatról fújnak, augusztusban több mint 50 %, júliusban 40 % ebből az irányból érkezik. Az erős viharos szelek időtartama ritkán haladja meg az 1 órát.

Vízrajz: Felszíni vízfolyásai közül egyedül a Vereb-Pázmándi-patakról, amelyet a köznyelv itt Bágyom-patakként emleget, érdemes említést tenni, amelynek vize a Velencei-tóba folyik be. Valamikor a Velencei-tó vize a patak völgyében felért a község mai területéig, s halászati lehetőségük, s a középkorban, tójoguk is volt a nyékieknek. Mára azonban ez a terület feltöltődött, s a Velencei – tó vízszintjét is szabályozták, s a vízszintingadozások is megszűntek. A Bágyom patak és a Csekésből bejövő Hatöles - árok azonban okozott egy-két gyors hóolvadás, vagy tavaszi és nyári felhőszakadás alkalmával a faluban kisebb árvizet is, például az 1928-29-es tél végén. Ezt követően került sor a községen átfolyó patakok, vízfolyások rendbetételére is. Majd 1942-ben a tavaszi olvadáskor ismét nagyobb mennyiségű víz tört a falura a csekési rész felől, s a Fő utca egy részét elöntötte. A felszín alatt összefüggő talajvíztükör van, amely valószínűleg a Velencei-tavat táplálja. A község területe nagyrészt sík talajú, humuszban gazdag, jellegzetes Fejér megyei vályogtalaj. Mezőgazdasági területének mintegy 80%-a sokféle növényvel kedvezően hasznosítható. A terület szántóföldjeinek 89,4 % talajhasználat szempontjából kukoricatalajnak minősülnek Termékeny, alföldi mészlepedékes csernozjom borítja, a lapos völgyekre pedig a réti csernozjom és az öntés csernozjom jellemző.

A község halmazfaluból kialakult több utcás, szalagtelkes település a Velencei-tó Északkeleti peremén.

A község területe: 1924-ben a község és polgárság összes birtoka katasztrális holdban:7.260 katasztrális hold:

6.376 kh. szántó, 136 kh. kert, 103 kh. rét, 72 kh. szőlő, 284 kh. legelő, 10 kh. erdő, 1 kh. nádas, (ebből 278 kh. nem esik földadó alá)

belterület	külterület	zártkert	
4.169 ha. (=7.245 kh)	293 hektár.	3.819 hektár	31 ha.

1999-ben

4.150 ha. 5.599m2.	331 ha. 1.925 m2	3.787 ha. 4.782 m2	31 ha 5.599m2.
--------------------	------------------	--------------------	----------------

2. A község neve

NEEG, GNEC: A község nevét írott formában először 1193-ban, III. Béla király adományozó oklevelében említik, abban az adományozó oklevelben, amely Katapán mester székesfehérvári prépost, udvari kancellár kezéből került ki. 1187-ben Martyrrius esztergomi érsek kezdeményezésére, kinek halála után Eufrozina királynő, II. Géza király felesége, III. Béla király anyja, a székesfehérvári keresztesek birtokába jutott Szent István egyháznak adományoznak különböző helységekben lévő birtokokat és területeket. Így kerül említésre a felsorolásban NEEG (Nyék) helység, majd a részletes leírásban, konkrétan leírva az, hogy GNEC (Nyék), amelynek területén a keresztesek részére adományoz egy ekényi, azaz kb. 120 holdnyi területet. Ebben az oklevelben kerül említésre még több szomszédos helység is, AGAR (Agárd), NODOG (Nadap), stb. Érdekes az, hogy ebben az iratban két helyen is leírásra kerül Nyék település neve, s nem egyformán írják le, hanem eltéréssel. Valószínű, hogy az adományozó oklevel írójának a hibájából történt. Ez az egyszerű névalak a későbbi századokban is elő-előfordul, de a 14. század végétől egyre gyakrabban valamelyik megkülönböztető előtagjával együtt használják. (Viszonylag közel volt hozzá a másik Fejér megyei Nyék puszta is, Csákvár mellett, amely elpusztult, Nyék néven említik 1286-ban), 1457-ben 3 és 1617-ben. 1395-ben Fertőfőnyék. 1515-ben Nyék vagy Kápolnás Nyék, 1516-ban Nyék, más néven Fertőfő Nyék, 1562-ben Fertő vagy Kápolnás Nyék. 1593-ban Kápolnás Nyék, 1630-ban Kápolnás Nyék, vagy Fertőfő Nyék, ugyanebben az évben Fertőfő és Kápolnás Nyék¹¹, 1696-ban Fertőfő vagy Kápolnás Nyék. 1667-ben, 1672-ben és 1760-ban a minden bizonnyal félreértésből származó Fertőfenék néven bukkan elő.

Ezt Fényes Elek is átvette, Károly János pedig sajátos logikájú magyarázatot fűzött hozzá. Valószínűleg névtorzulás eredménye az 1632-ben előforduló Káposztás Nyék, ugyanis ezen a néven a községet sehol másutt nem említik. A település két részét a 18. századtól kezdik megkülönböztetni: 1798-ban Alsónyéket, 1810-ben Alsó Kápolnásnyéket, 1826-ban Kápolnás Alsó Nyéket, a múlt század derekán (Kápolnás Alsó és Felső) Nyéket találunk a forrásokban.

A NYÉK: név a Nyék törzs nevére enged visszakövetkeztetni. A honfoglalás korábban a község területét a Nyék törzs egy szóránya szállta meg akik itt telepedtek le. A környező községekben más törzsbeliek telepedtek le, s abban az időben sok helység neve úgy alakult ki, hogy az ott letelepedettekről nevezték el. Azért van sok olyan helységnevünk, amelyekben előfordul a Keszi, Gyarmat, Kér, Jenő, stb. név. A Nyék törzsnév az ómagyar „nyék” szóból származik, melynek jelentése „kerítés, fonott sövény” volt.

Magának a NYÉK szónak jelentését többen is magyarázták, lássunk egy- két példát Rédei Károly nyelvtudományi értekezéséből:

„- A magyar törzsrendszerben első helyen említett Kabar és Nyék elül harcoló, határvédő törzs volt. A törököknél és a törökös szervezetű népeknél (így a magyaroknál is) a határvédelem külön (esetleg később csatlakozott) törzsek feladata volt. Nyék törzsnevünk - mint szókezdő ny-je is mutatja - nem török, hanem finnugor eredetű lehet, és azonos a régiségben és a népnyelvben meglevő nyék közszóval.²⁵

Nyelvtörténeti adatok: 950-951 körül: vəkη11; 1113: Nec; 1156: Nek; 1165: Nichw;

1193: Necg, Gnec; 1231: Necku; 1536: "Ad Septentrionem, Ferrarium est regis, cui nomen est Nyék

Népnyelvi adatok: nyék - folyó mellett fekvő erdő - nyék - berek -; . . . minden bárányom megmaradt, egyet se emésztettek [így] a farkasok; jó nyékjük volt, meg jó komondorjaim

(bekerítve árokkal és sövényvel), [a borjúknak] jó nyékjük van, nem tudnak kiugrani, nem húzkodhatják a szénát (itt korlát), (ez a kettő dunántúli adat);

NÉMETH GYULA (i. m. 244) a közsői adatokból ilyen jelentéseket elemez ki: vadaskert; sövényvel, árokkal bekerített hely; árok, korlát; erdő, berek. Zárójelben megjegyzi: "E jelentésekből egyik vagy másik lehet téves, de hogy mind az lenne, az valószínűtlen". - "A gyepű 'határvédő akadály' szónak egy jelentésbeli rokona áll tehát előttünk, s a Nyék törzsnév a honfoglalás előtti magyar határvédelemnek, a gyepűrendszer egy fájának emléke, azaz egy olyan törzs neve, melyre a határ - hogy úgy mondjam -, a nyékek védelme volt bízva." (Uo.)

Pais Dezső "Nyék törzsnévünk és ami körülötte 1 e h e t e t t" című cikkében egyes nyelvtörténeti adatok elemzésével megerősítette, hogy az 1165. évi oklevélben a vár előkelői: jobbágysai közé emelt várszolgák között van megemlítve a Nichw... és Nichuu. Mind a két várszolga vár körüli munkája (a pozsonyi vár védelmi műveinek, sövényeinek, vagy árkainak a létesítése, illetőleg rendbetartása) után viselte a nevét. Közéjük tartozik a Nichw és a Nichuu személynév is.... Ezek a várszolgák tehát a foglalkozásukról kapták nevüket. -"

A Kápolnás megkülönböztető előtag a község területén állt egykori kápolnára utal, amely a hagyomány és a feljegyzések szerint is, mai Gárdonyi és Országút találkozásánál volt található. Egy 1738. évi határjárásban „nyéki puszta templom”-ról történik említés. A kápolna romjai még a török idő után is megvoltak, az 1851-ben megjelent helységnévtárban, azt írták, hogy a község „régii kápolnája romban áll”.

A Fertőfő előtag bizonyára onnan ered, hogy a község a más sekély tavak mintájára régen Fertőnek nevezett Velencei-tó felső végénél („fejénél”) fekszik.

A Fertőfenék elnevezés valószínű, abból adódik, hogy Fehérvár felől számolták a Velencei-tó elejét és a végénél, a fenekénél vették figyelembe Nyéket.

A Káposztásnyék elnevezés bizonyára elírásból vagy rossz másolásból ered.

3. Mióta lakott a község területe?

Bronzkor - Kelták - Római kor - Langobardok - Avar kor. Ezek a kifejezések csak a muzeológusoknak jelentenek pontosan behatárolható időpontokat, de laikusok számára, nekünk csak azt, hogy valamikor a honfoglalás előtt. Sorrendben nézzük, hogy mióta is lakhat ember a mai Kápolnásnyék területén. Az ember megtelepedésére utaló nyomokat a kőkori és a rézkori időszakból ez ideig nem fedeztek fel a községünk területén. A szomszédos Velencén és Sukorón talált tárgyi emlékekből viszont arra következtethetünk, hogy már ekkor laktak itt a környékünkön. Átugorva a korokat, lássuk, hogy bizonyítékokkal alátámaszthatóan mely korban és kik laktak községünk területén.

A bronzkor emberét tekinthetjük lakóhelyünk első állandó telepésének. Ez azt jelenti a számok nyelvére lefordítva, hogy idestova 2800 -3100 éve lakik ember községünk területén. Tárgyi bizonyíték az a 63 darab urnasír, amelyeket a Vörösmarty Múzeum közelében lévő gépműhely alapozásakor tártak fel 1979-ben, ami a késő bronzkori temetőből került elő. A feltárás során 28-78 cm mélységből kerültek elő 10-60 cm magas urnák, a nagyobbakban az elégetett halottak hamvaival, a kisebb edényekben a túlvilági élethez odakészített kisebb ékszerek, használati eszközök kerültek elő, s ezek a tárgyak láthatók a székesfehérvári István Király Múzeumban. A bronzkori település valószínűleg a közelben lehetett, ugyanis a temető és a lakott falu között víznek, mocsaras területnek kellett lennie, amelyen a holtak szellemei nem tudtak átkelni a lakott település területére, hogy kísértsék az élőket. Egy környékbeli domb rejtheti el ma még magát a falut.

Kelta kori település nagyon valószínű, hogy a Gárdonyi és Vörösmarty utca közötti területen feküdhettek, mivel ezen a területen kerültek elő tárgyi leletek, halotti urna és tál. A két edény kétségtelenül kelta korból származó halotti urna és tálka, amelyek a Krisztus előtti 3-2. századból származnak, azaz kb. 2200-2300 évesek. Velencén, a Meleg hegyen találtak 1969-ben kelta kori ezüstpénzt, a tetradrachmát.

Római kor: időszakából is kerültek elő leletek Nyék területén. Ismert, hogy a Gorsium (Tác) és Aquincum (Óbuda) közötti római kori hadiút Nyéken is keresztül vezetett, amelyre a Nyék területén talált Maximinus Daza éremlelet is vall. Ez a hadiút a mai pákozdi út vonalán haladhatott. Velencén a Növényvédő Állomás mögötti területen 1962-ben az ásatások római korból származó leleteket tártak fel, melyek alapján valószínű, hogy ott egy kis település vagy katonai állomás lehetett.

Langobardok: A népvándorlás korából a leletekkel bizonyíthatóan itt lakó nép volt a langobard is. Megbízható történelmi írások szerint mindössze 42 évig laktak Pannóniában. Ez azt jelenti, hogy 526/27-ben vetették meg lábukat területünkön. Megyénkben négy temetkezési helyüket tárták fel, ezek közül az egyiket Kápolnásnyéken, a dabasi Halász Gedeon kastélya, ma Tsz. központ udvarán. 1931-ben jégverem ásása közben találtak két sírt, s a 4 méter mélységből ékszerkészlettel gazdagon felszerelt langobard női sírlelet került elő. Fettich Nándor erősen akadályozott hitelesítő ásatása nem vezetett további eredményre. A Halász család akkor nem engedte tovább bolygatni a területet. 1957 novemberében Bóna István további két gazdag temetkezést tárt fel, mintegy négy méterre az 1931-es leletek helyétől. A sírok egyikében egy lándzsával felszerelt közsabad férfi volt eltemetve, azonban valószínű, hogy a családi temető sírsora még tartogathat meglepetést a muzeológusoknak, kutatóknak. A gazdag sírleletek tartalmaztak: színes üveggyöngyből készült nyakláncot és hosszú díszes csontfésűt, sajátos díszítésű, S alakú fibulákat, csipeszt, tűt, kést, edényeket és még sok egyéb tárgyat, amelyek szintén láthatóak Székesfehérváron.

A muzeológusok feltételezése szerint a közelben levő tanyasi kis település temetőjét tárhatták fel. A mintegy húsz éven át lakott tanya gazdája és fiai vagy háborúban pusztultak el, vagy elvándoroltak, ugyanis a langobardok a történelmi feljegyzések szerint 568 húsvét ünnepe után, mindent felégetve maguk mögött, az itt élő más nemzetekkel együtt elhagyták Pannónia területét, s ezzel véget ért a germán törzsek mintegy 600 évig tartó folyamatos uralma a Kárpát-medence egyes területei felett.

Avar kor: Fejér megye történetéről a IX. század folyamán írásos adat nem tanuskodik. Nincs egyetlen krónikahely, oklevél vagy egyházi forrásadat, amely erre a területre vonatkozna. Mi történt ekkoriban a megye területén? Kik élhettek itt? - Egy ideig a hajdani avar kori lakosság utódai. A VIII-IX. század fordulója tájától kezdve nem ismerünk többé díszes fegyverövel eltemetett avarokat. E díszes vezetőréteg, a nemzetségfők és nagycsaládfők nagyrészt elhullottak a bel- és külháborúkban, a megmaradottakat fogolyként elhurcolták, helyenként irtották a frankok. A frank vazallus szolgálatába álló új családfők nem viseltek többé ilyen pogány hívságot, - talán nem is viselhették szabadságuk, méltóságuk egykori jelvényeit. Ha néha találkozunk még egy-egy szíjvéggel, már csak afféle női csecsebecse, többnyire a nyakláncba fűzve. - A legkésőbbi avar temetőkből hiányoznak tehát a korábbi fontos ismérvek: a díszövek, a fegyverek és a pogány lovas temetkezés.

Kápolnásnyék mai területén kerültek elő avar kori leletek, amelyek a késői, azaz a VII - IX. századból származhatnak, bár a régészek véleménye megoszlik az időpontot, de tény, hogy Nyéken 1956-ban, a falu belsejében, a 70-es út mellett, bronzkori telepbe ásott szegényes avar kori sír került elő, melyben a csontváz mellett találtak bögre és tojás leleteket is. Az olyan „öv nélküli” avar temetőkről, mint a kápolnásnyéki, feltehető, hogy - legalábbis részben - a IX. század eleji avarságot képviselik.

4. A magyarok letelepedése a község területén.

Honfoglalás, a magyarok bejövetele a község területére a 900-as évek eleje körüli időkre tehető. Ebből a korszakból tárgyi lelet még nem került elő. Azt a tényt, hogy a község területén a honfoglaló törzsek közül a Nyék törzs szóránya telepedett le itt, ezt a község neve is igazolja. Általában szokás volt a falut, ahol letelepedtek a törzs szórányai, névvel megkülönböztetni, így a történelmi Magyarország területén 1903-ban, mintegy 13 Nyékkal kapcsolatos helységnevet ismertek. Az ismertebb helységek: Alsónyék: Tolna vármegye Szekszárdi járás, Felsőnyék: Tolna vm. Tamási járás, Sopronnyék: Sopron vm. Soproni járás, Ipolynyék: Pozsony vm. Dunaszerdahelyi járás, Csallóköznyék: Pozsony vm. Galántai járás, Feketenyék: Arad vm. Világosi járás, Nyék-pusztá: Bihar vm. Nagyszalontai járás, Nyék-pusztá: Arad vm. kisjenői járás, valamint Mezőnyék: Komárom vm. kisbéri járás, Nyékládháza: püspökladányi járás és Kápolnásnyék: Fejér vm.

Kápolnásnyék község honfoglalás kori múltjáról a X-XI. századból tárgyi lelet eddig nem került elő. Általában a települések nagy kiterjedésűek voltak. A házak között az állatoknak és a gazdaságnak szánt területek voltak. Az állattartás nagy szerepet játszott. Az Árpád-korban a házak nagyrészt földbe süllyesztettek voltak. Egyik sarokban kemence állt, alját cserepekkel bélelték, így jobban tartotta a meleget. A ház egyetlen helyiségből állt. Tetőzetét ágasfák tartották; szelemenfák segítségével. Általában amikor csak lehetett a szabadban folyt az élet. Ezt bizonyítják a szabadban épített kemencék, főzőhelyek. Sövényfalak között pihentek az állatok. Edények, cserépfazekak, üstök voltak a „háztartásokban”. Fontos volt így a fazekas mesterség. Fémből a hajkarikák, karperecek, lószerszámok készültek. A vizet általában árok rendszer vezette el, vagy éppen az itatást szolgálta. Sokszor egyetlen utca két oldalán épültek fel a házak; sövényből vagy ágakból készült kerítés (kert szavunk eredete). Díszes kapu szakította meg gyakran a kerítést. Az adót is így vetették ki. Kapuadó: egy kapus ház, ahová befért egy gabonával, szénával megrakott szekér, egy után fél kapuadót fizettek: ha már kettő kapu volt szekerek és állatok számára, akkor 1 kapuadót kellett fizetni. A templom vagy kápolna általában magasabb helyen épült, legtöbbször kőből, körülkerítve, különálló harangtoronnyal. A kerítés körül a halottaik nyugodtak, mindez a nyéki kápolnánál is tapasztalható volt.

A falu lakói valószínűleg a Nyék törzs szabadjainak leszármazottaiból kerültek ki.

5. Szent Istvántól, a török korig.

Nyékhez Szent István király idejéből érdekes módon két legenda, hagyomány is kapcsolódik. A hagyomány szerint Szent István 997-ben a Koppány felett aratott győzelem alkalmából itt tartott hálaadó istentiszteletet. A másik, a Szent Gellért legenda, amely azt meséli el, hogy Szent Gellért 1046. szeptember 24-én, halála előtti utolsó miséjét a Nyéki kápolnában mondta el. (Erről könyvünkben részletesen is beszámolunk.) Kápolnásnyék török idő előtti történetéről az írott források elég keveset mondanak. Az 1193-as oklevélben fordul elő először Nyék. (1286-ban Moys nádor végrendeletében a fehérvári Domonkos zárdában élő Szabina nővére hagyományozza Nyéket, de ez valószínű, hogy a másik Nyék.) 1395-ben bizonyos Fertőfőnyéki Benedek, a fehérvári káptalan előtt, egy fertőfőnyéki telekről és 20 hold szántóföldről intézkedett. 1457-ben Nyéki Nemes Balázs és Tamás királyi emberek voltak Rozgonyi Jánosnak, Reynoldnak és Tamásnak Csókakő birtokába történt beiktatásán. 1499-ben a székesfehérvári keresztes konvent Nyéki Gyak Balázsnak és feleségének adományozott egy csabafői házat. 1515-ben Antalffy János özvegye, Pettendi Ilona és osztályos atyafiai új adományt kértek Kápolnás Nyék praediumban levő ősi birtokrészükre. 1516-ban Nyék az endrődi Somogyi család birtokában van (Nyek alio nomine Ferthewfynyek). 1517-ben meg is kapták II. Lajos királytól az új adományt. Az adománylevél szerint Pettendi Ilonán kívül a következő osztályos atyafiak részesültek az új adományban: néhai Bodméri Pettendi László fiai, Mihály és Miklós, Bodméri László fia, Benedek, néhai Bodméri Lukács fiai, Bertalan és László, Bodméri István fiai, Imre, Balázs és Jakab, Fertőfőnyéki János fiai, Domonkos és Lázár, néhai Nyéki Boldizsár fiai, Ambrus és Balázs, néhai Fertőfőnyéki Pál fiai, Máté és Ferenc, néhai Fertőfőnyéki Balázs fia, Imre, Fertőfőnyéki Orne fiai, András és Jeromos, valamint mindkét ági örökösök. Minden jel arra mutat, hogy legkésőbb a 14. századra kialakult és ezt követően számban is gyarapodott az a nemesi közbirtokosság, amely Kápolnásnyék társadalmi és gazdasági fejlődésében - leszámítva természetesen a török megszállás másfél évszázadát - egészen a legújabb korig meghatározó szerepet játszott. Még az sem teljesen kizárt, hogy ezek a 15-16. századi közbirtokosok az egykori Nyék törzsbeli szabadok leszármazottai voltak.

A fehérvári keresztes konvent levéltárában Nyékhez kapcsolódó okleveles emlékek:

1461. június 21. Buda (Dl. 106664. szám alatt)

Budai káptalan ünnepélyesen tanúsítja, hogy a király parancsára Thewrews-i Mihály királyi ember és Themeswar-i Mátyás budai kanonok hites ember február 2-án a szomszédok Thewrews-i Albert, Sered-i Antal, Orond-i Domonkos, Sered-i István és Gergely, Nyék-i Nemes Balázs és Tamás jelenlétében beiktatták Chokakew várának és a hozzá tartozó név szerint felsorolt birtokok birtokába. Rozgonyi János és testvéreit Raynoldot és Oszvaldot.

Ekkor Gál volt az éneklőkanonok és Pál, Jakab, Benedek, János, Sebestyén és mások voltak kanonokok.

/Mátyás király 1486. November 30-i átírásában. /

1499. május 26. (Dl. 106701.)

A székesfehérvári keresztes konvent Nyék-i Gyak Balázsnak és feleségének Anasztáziának, valamint fiaiknak Máténak és Péternek adják az általuk Chabafe-n felépített házat minden tartozékával évente három feyerwaryweka búzáért, ezzel szemben beszedheti a házhoz tartozó

földekről a tizedet, és saját szőlője után nem fizet tizedet, mivel a nevezett házat romjaiból felépítette az ottani malmot kezelte, valamint a keresztesek Izka-i szőlőjére felügyelt.

/Papíron, egykorú másolat. /

1517. október 24. Buda (Dl. 106756.)

Perényi Imre nádor megparancsolja a székesfehérvári káptalannak, hogy Menyewd-i Izaiás, Thynod-i Demjén, és Lázár diák, Jenew-i Benethe János, Ladan-i György és Miklós, Petthend-i Boldizsár és Péter, Zenthmarthon-i Gyarfas Bertalan és László, Felchwth-i Balassa Benedek, Chygler-i Pál, Nyek-i Domonkos, Thynod-i Jakabos István és Petthend-i Fekethe Mihály kijelölt királyi emberek közül az egyikkel tartsanak vizsgálatot, és a vétkeket idézzék meg elé az idézést követő 32. napra. Hwzthinus Miklós székesfehérvári keresztes parancsnok panaszára, miszerint július 20-án a székesfehérvári keresztes konvent Bodayth-i jobbágyát Zabo Benedeket, aki két hitelbe adott forintjáért jött, Sered-i Péter és fiai Antal, Benedek és György Sered-i házuknál megverték.

/a székesfehérvári káptalan 1517. december 23-i átírásában. /

1517. október 24. Buda (Dl. 106754.)

Perényi Imre nádor megparancsolja a székesfehérvári káptalannak, hogy (a fenti ugyanekkor kelt levelében megnevezett királyi emberek közül az egyikkel) tartsanak vizsgálatot, és a vétkeket idézzék meg elé az idézést követő 32. napra Hwzthinus Miklós székesfehérvári keresztes parancsnok panaszára, miszerint a székesfehérvári keresztes konvent Bodayth-i jobbágyát, Kowach Jánost Sered-i házába csalta ott egy üveggel megsebesítette és csak elfutásával tudta a jobbágy életét megmenteni.

/a székesfehérvári káptalan 1517. december 23-i átírásában. /

6. A törökker.

Nyek - Székesfehérvár török kézre jutása idején - 1543 után elnéptelenedett. A helybeli közbirtokosok és szolgálók elmenekültek a török elől, aki nem menekült el, az elpusztult. Helybeli lakosságra utaló adatnak a későbbi forrásokban mintegy fél évszázadon át semmi nyoma. A pusztulás méreteire jellemző, hogy az 1543. évi rovásadó összeírásban Fejér megyének a Duna és Fehérvár közé eső területén mindössze két adózó helységet jegyeztek fel: Kálozt és Hörcsököt. Figyelembe kell venni természetesen, hogy az összeírók a török miatt sok falut nem tudtak vagy nem mertek felkeresni. Kápolnásnyék szűkebb környezetében a Velencei-tó vidékén ugyanilyen méretű pusztulást hozott az 1543. évi török hadjárat. 1546-ban a budai szandzsákhhoz tartozó területen a tó környékéről a török összeírók csak Verebet és Fövenyt találtak lakottnak Baracskát Szentivánt és Varsányt pedig pusztának. A többi helységet nem említik. A fehérvári szandzsákban, amelyet később szerveztek, a törökök csak mintegy húsz évvel a terület elfoglalása után. 1562-1565-ben hajtottak végre adóösszeírást. Az összeírás eredményeit rögzítő defterben a Velencei-tó közvetlen környékéről csak Dinnyés, Pákozdi és Sukoró szerepel lakott helyként. Az 1543. évi hadjárat következtében pusztává lett Kápolnásnyéket a török korban mint adományozás, örökhatóság, vagy birtokviták tárgyát említik a források. 1567-ben Pettendi Ilona az itteni birtokrészét Pettend, Bodmér, Velence és Papvára praediumokkal együtt, unokáira ketyei Finta Benedekre és Albertre

hagyományozta. 1593-ban Fejérvölgyi István királyi helytartó Pallo Gáspárnak adományozott a praedium területén egy nemesi kúriát a Hosszú-völgy és Kút-völgy nevű rétekekkel továbbá a Cseplész nevű területen fekvő szántóföldekkel. Az adományozás tárgya bizonyára még fennálló lakóépület volt, hiszen az adománylevél nem kuriális telekről, hanem kifejezetten nemesi kúriáról szól, a kúriához tartozó földek megművelésének ténye pedig, ha nem is feltétlenül helybeli, de közeli lakosságra utal. 1617-ben Pálffy Márton tiltakozott Komárom vármegye alispánja előtt amiatt, hogy Baracska, Iváncsa, Nyék, Nadap, Labdásvarsány és Szentpéter területén fekvő birtokaira különböző nemesek az állataikat ráhajtották a legelőket, réteket, szántóföldeket vetéseket elfoglalták. A tiltakozást a megyei törvényszék kihirdette. Nem tudni, kik voltak, hol laktak a bepanaszolt nemesek, de ilyen birtokfoglaló akciót csak közelben lakók, esetleg éppen helybeliek hajthattak végre, bár annak, hogy nyékiek voltak, csekély a valószínűsége. A győri káptalan egyik, 1630-ban kiadott oklevele Nyéket deserta possessio-nak, elhagyott, pusztá birtoknak mondja. A terület visszafoglalása után mintegy tíz évvel, 1696-ban készült általános összeírás szerint Nyék nemcsak az összeírás időpontjában, hanem a török időkben is lakatlan volt, földjeit a környékbeli lakosok művelték. A művelés főleg legeltetésből és a rétek kaszálásából állt, hiszen 1696-ban itt mindössze 150 hold szántóföldet találtak. A földek használói a török időkben kétfelé adóztak: a török földesúrnak tizedet adtak mindenféle termelvényükből, a magyar földesúrnak pedig együttesen évente 20 Ft-ot, a földesúri jog elismerésének jeléül. Az összeírás szerint a földesúri jogokat 1696-ban Balassa Ferenc tatai nemes gyakorolta. Ez a birtoklási helyzet hosszú pereskedés után alakult ki. A Pettendi Ilona-féle birtokot, mint láttuk, a Finta család örökölte. Az ő révükön kerültek a Balassák Nyék birtokába. I. Lipót király Komárom megyéhez intézett, 1672. október 22-én kelt parancsával elrendelte, hogy a vármegye helyezze vissza Kápolnásnyék és Fertőfőnyék birtokába Balassa Pétert és Ferencet, akik igazolták, hogy Pettend, Bodmér, Kápolnásnyék és Fertőfőnyék pusztákat elődeik, Balassa János, Mihály és Miklós 1629-ben, Finta Alberttől, szerződés útján szereztek meg, majd e birtokokra II. Ferdinánd királytól donációt is kaptak. Birtokba iktatásuk Komáromban, királyi ember jelenlétében történt. Az említett pusztákat a Balassa-atyafiság a bírók szerzők halála után is háborítatlanul birtokolta, s jövedelmeit élvezte, mindaddig, amíg Deseő Jakab, Kovács Szabó István és Kaszap János Kápolnásnyékre és Fertőfőnyékre család módon királyi adományt nem szereztek. A visszahelyezési parancs Deseő és társai hamis szándékának bizonyítékát látja abban is, hogy a birtokba iktatást nem Komáromban, hanem Veszprémben végeztették. A visszahelyezési parancs szövegéből nem derül ki, de tény, hogy a Balassák 1629-ben a Finta-örökségnek csak egyik részét szereztek meg. Erről a győri káptalan 1630-ban kiadott jelentőlevele szól: Esterházy Miklós nádor új adománya alapján kettyei Finta Albertet osztályos atyafiaival, Balassa Jánossal, Mihállyal és Miklóssal egyetemben beiktatták Bodmér, Pettend és Kápolnásnyék, másképp Fertőfő Nyék birtokába. A Finta-leszármazottak éppen emiatt találták sérelmesnek az 1672-es birtokba iktatást, és azt perben támadták meg. Végül a két család kiegyezett egymással, és az egyezséget az 1696-ban kiadott osztálylevélben rögzítették. Az osztálylevélben a felek kölcsönösen elismerték egymást osztályos atyafiaknak, és Fertőfő vagy Kápolnás Nyék, Pettend, Gárdony és Velence területén fekvő birtokaikat egymás közt felosztották, egyszersmind kikötötték az egyik fél kihalása esetére a másik fél öröklési jogát. Az osztályban Nyék és Pettend a Balassáknak jutott.

7. A török utáni időszak.

Balassa András, Ferenc és János, 1703-ban Kutas Istvánnak és Ferenczy Györgynek adták el nyéki, illetve pettendi birtokaik egy részét, majd az eladásról 1720-ban a győri káptalan előtt bevallást tettek. Az ügylet végrehajtása nem ment zavartalanul. 1732-ben a Neoaquistica Commissio próbálta Kutasek alig harminc évvel korábban megszerzett birtokrészeit a kincstár számára elperelni, kísérlete azonban kudarcot vallott. 1755-ben özv. Nemes Györgyné Halász Mária, mint Balassa Ferenc meghatalmazottja támadta meg az 1703-as adásvételt.

Ez a per egyezséggel végződött, melynek értelmében Kutasek visszaadták Balassának a nyéki birtokrész felét. Balassa Ferenc aztán nem sokkal később úgy fejezte ki háláját, hogy 1756-ban a kalocsai káptalan előtt Nemes Györgyné és utódai javára örökvallást tett a visszakapott birtok kétharmadáról. A perek sora azonban ezzel még nem zárult le. 1761-ben Balassa Péter, majd 1767-ben Balassa Erzsébet próbálta meg per útján érvényteleníttetni az 1703-as adásvételt, illetve az 1756-os örökvallást. A hétszemélyes tábla mindkettőjük keresetét elutasította, így a vitás birtok Nemes Györgyné és utódai kezén maradt. Kutas István részét hét leánya, illetve leszármazottaik, a Székely, Ravazdy, Kenessey, Chernel, Csanády, Kazay és Jablonczay utódok örökölték. Még a török megszállás idején kértek királyi adományt az egykori Pettendi Ilona-féle kápolnásnyéki birtokra Kováts Szabó István, Toldy Márton, id. és ifj. Nagy Kaszap János és Deseő Jakab. Kérésüket arra alapozták, hogy az utolsó birtokos, Finta Albert fiúörökös nélkül halt el, így a birtok a koronára szállt vissza. Mint láttuk, meg is kapták az adományt. A veszprémi káptalan jelentőlevele szerint 1667-ben, Veszprémben iktatták be őket az adományozott birtokba, de nem sokra mentek vele. Az egyik Kaszap-leszármazott, Kaszap másképp Szabados Katalin még 1760-ban is folytatta a pert Bodmér, Velence, Gárdony, Kápolnásnyék és Pettend területén fekvő „ösi” jószágai visszaszerzéséért. eredmény nélkül.

A későbbi birtokviszonyokat az említett szerződések alapozták meg, s tulajdonképpen e birtokviszonyok alapján osztották Kápolnásnyéket később Alsó- és Felsőnyékre. Felsőnyék Pettenddel együtt a Kutas leányok öröksége volt. Lényegében az ő leszármazottaikból és beházasodással vagy birtokvásárlással ide került nemeseiből állt a felsőnyéki-pettendi közbirtokosság. Alsónyéken Nemes Györgyné és a Balassák osztottak. A Nemes-féle birtokot utóbb gr. Nádasdy Mihály szerezte meg. Hogy ez pontosan mikor és hogyan történt, arra vonatkozóan nincsenek adataink. A Nemes család és Nádasdy között nem volt rokoni kapcsolat, így örökösödési jogcím sem. Adományozásról sem tudunk. Így valószínű, hogy Nádasdy a birtokot vétel útján szerezte meg Nemes Zsigmondtól, valószínűleg 1790 körül. Mindenesetre 1793-ban Nádasdy már Nyék egyik birtokosa. Ettől kezdve Kápolnásnyék gazdasági-társadalmi fejlődésében a nemesi közbirtokosság mellett a nagybirtok is szerepet játszott, nem kis mértékben befolyásolva a lakosság etnikai és vallási összetételének alakulását.

Nem tudjuk pontosan, hogy a török idők után a község mikor és milyen körülmények között kezdett újra benépesülni. Az 1696-os kamarai összeírásban még nincs utalás helybeli lakosságra. Az 1715-ös és az 1720-as országos adóösszeírásban Kápolnásnyék egyáltalán nem is szerepel. Ez önmagában még nem bizonyítja azt, hogy a helység 1715-ben vagy 1720-ban lakatlan lett volna. Igaz ugyan, hogy a végrehajtási utasítás szerint a pusztá faluhelyeket is össze kellett írni, de ezt sok esetben nem tartották be, és Fejér megye e két összeírásában lakott falvakról és mezővárosokról esik szó. Ha tehát Kápolnásnyék ebben a két összeírásban nem fordul elő, az legfeljebb annyit jelent, hogy itt állami adó fizetésére kötelezhető lakosság nem volt. De maguk a nemesi birtokosok is aligha laktak itt akkoriban. Az 1754-es összeírás

még egyetlen olyan nemest sem mutat ki, akinek állandó lakóhelye Kápolnásnyék. Ebben az összeírásban a helybeli birtokosként is ismert nemesek közül csak Kutas János és Balassa Sándor fordul elő, de mint szentpéteri, illetve csabdi lakos. Valószínű viszont, hogy a jelentős területű nemesi földeket megművelő cselédek, béresek, pásztorok, napszámosok vagy éppen kocsmárosok, szatócsok fokozatos betelepítése nem sokkal a török uralom alóli felszabadulás után megkezdődött. 1767-től a község területe a Csákvári járáshoz tartozott, közigazgatásilag.

Bél Mátyás Nyéket, a Nadap közelében fekvő majorként említi, ami egyenes utalás arra, hogy a hely akkor már lakott volt, de az első olyan írott forrás, amely kifejezetten helybeli lakosságról szól, jóval későbbi időpontból, 1777-ből származik: a velencei katolikus egyház adminisztrátora feljeleníti a kápolnásnyéki református közbirtokosságot, mert halottaikat bejelentés nélkül temetik el, és más parochiális funkciókat is gyakorolnak. A helység ekkor már nyilván régóta lakott volt, máskülönben a II. József-kori népszámlálás 8-10 évvel később nem talált volna itt aránylag jelentős számú itt élő, 504 főt. Mivel semmi jele annak, hogy egyszeri nagy tömegben való betelepítés történt (a közbirtokossági birtoklási forma ezt gyakorlatilag kizárja), bizonyos, hogy a lakosság száma hosszú időn át folyamatosan növekedett ekkorára. A népszámlálás szerint 1785-1787 körül Kápolnásnyéken 69 házban 103 (102 keresztény és 1 zsidó) család lakott. A férfiak száma 261 (259 keresztény, 2 zsidó), a nőké 243 (240 keresztény, 3 zsidó). A keresztény férfilakosságból 1 pap, 36 nemes, 113 „házi és kerti zsellér” (cseléd és egyéb szolgáló személyzet), 8 egyéb (nőtlen szolga, napszámos stb.) és 101 fiataikorú (17 éves vagy fiatalabb). A lakosság mintegy 14% a nemesi rendhez tartozik. A néhány évvel korábban készült II. József-kori katonai leírásban a helység Kisnyék néven, Velencétől félóránnyira fekvő pusztaként szerepel. A leírás nem említi szilárd épületeket. Ez, tekintettel a lakosság aránylag nagy számára, különösen pedig a sok helybeli birtokos nemesre, meglepő. Nehéz elképzelni, hogy valamelyik helyi középbirtokos nemes földbe ásott putriban vagy kunyhóban lakott volna. Az 1780-as évekig Kápolnásnyék gyakorlatilag faluvá szerveződött, függetlenül attól, hogy továbbra is „szabad pusztá”-ként tartották nyilván.

A község belterületén egy 1818-as térkép szerint csak néhány komolyabb építésű nemesi kúria állott. Mivel úrbéri birtok a községben nem volt, hanem az egész határ csupa nemesi birtokból állt, így a lakosságból a tősgyökeres parasztgazda elem teljesen hiányzott. A lakosság a pusztákból beköltözött cselédekből és más községekből ide költözött iparosokból, napszámosokból és más foglalkozásbeliekből szaporodott fel. Az országút menté kezdett robotos házakkal beépülni. Fokozatosan épültek ki a község belterületén a nemesi kúriákhoz tartozó belsőségek, s alakultak ki a zárt utcasorok. A községi rangot csak hosszú idő múlva, a puszták státusának szabályozását elrendelő 1871. évi XVIII. törvénycikk („községi törvény”) végrehajtása során nyert.

8. Az 1848-as forradalom időszaka.

Az 1848-as forradalom, majd a szabadságharc eseményei érintették Kápolnásnyék lakosságát. Érintette az a rendelkezés, amely szerint a fegyverre fogható férfiakat a közrend védelme érdekében minden településen össze kellett írni. A nemzetőri feladatok ellátására Nyék-Pettenden 47 személyt vettek nyilvántartásba. Az itteni összeírás szociális szempontból kiélezett helyzetben történt. A bérleti terhek olyan méretű növelésére került sor, hogy 1848 januárjában a megyei nemesi közgyűlés kénytelen volt megállapítani, hogy Pettendet lakói elhagyták: „észrevétlenül elköltöztek.” Az adóterhek elől megszöktek. Helyben csak a munkaképtelenek és a vagyontalanok maradtak. S természetesen a földesuraik. Közülük Kenessey Károly és Sebestyén Sámuel 1848 tavaszán a megyei bizottmány tagjai lettek. Nyékről Farkasdi Károly református lelkész, Halász Lázárt, Szőke Dánielt és Véghelius Zsigmondot küldték az említett bizottságba.

A szabadságharc első jelentős ütközete a szomszédos Sukoró és Pákozdi térségében zajlott le. A csatát vezénylő Móga János altábornagy főhadiszállása Martonvásáron volt. Futárjai a község érintésével közlekedtek a hadiszállás és a csata színhelye között. Ugyanezen a napon Pettendről Borsod vármegyei nemzetőröket szállítottak Fehérvár alá. A szállítmány 25 szekeret és 7 négylovas kocsit töltött meg. 1849 tavaszán, a megyeszékhelyen történt olyan esemény, amely nyéki származású személyiség nevéhez köthető. Fekete János (1817-1877) vármegyei főjegyzőként tevékenykedett ekkor. Hivatali minőségében szerkesztette meg a megye kormányhoz intézett föliratát. Ebben örömmel nyugtázták a Habsburg-ház trónfosztását, a nemzeti függetlenség kinyilvánítását. 1849 nyár derekán ismét szerephez jut a község. 1849 augusztusában, katonai célok szolgálatában, 100 mérő zabot szállítottak Nyékről a megyeszékhelyre. A 19-én eltávozott kocsik egy részét más célra is igénybe vették. Egy hét elteltével keserűen állapították meg, hogy közülük 3 a mai napig sem tért haza. Ez már a megszállók parancsára végrehajtott intézkedés volt. Ezek sorába tartozott Balassa József nyéki bíró intézkedése is, amely ellen a helyi majorsági földeken élők panasszal éltek a megyénél. 1849 végén a katonai megszállás terheit, a beszállásolásokat, a fuvarokat - az említettek állítása szerint - a bíró kizárólag rájuk hárítja. A fő- és alispánt megjárta panaszra Horváth Mihály helyettes alispán válaszolt. Ebben arra intette a bírót, hogy: „midőn az időszülte jogegyenlőség aránylagos teherviselést feltételez, kerülniök kell minden alkalmat és minden tettet, amely a volt kiváltságos osztály és az amúgy is könnyen lázadásra vezethető pór nép közt az ingerültséget nevelheti.”. Az együttműködési készség ugyanis, amely a helyi közvéleményt jellemezte, véget ért.

Az egyetértés, amely például 1843 elején a nyéki „iskolaház” telkének cseréjével kapcsolatban az arisztokrata Nádasdy Leopold és a köznemesség között fennállt, majd az a lelkesedés, amely a nemzetőri összeírás jellemzője volt, alábbhagyott. A nemzeti törekvések sikertelensége felszínre hozta a megoldatlan szociális problémákat. A győztes fél érdeke azt kívánta, hogy a számára kisebb gondot jelentő szociális kérdések felé forduljon inkább a figyelem. Még évekkel a szabadságharc bukása után is nagy figyelmet szentelt arra, hogy e két probléma ne találkozzék egymással. A Bach-korszakbeli budai helytartói osztály élénk érdeklődést tanúsított még a gondok gyanúba vehető szószólói iránt is. Dietrich József, nyéki tanító is ennek köszönhetette az iránta megnyilvánuló érdeklődést. A nyéki elöljáróság a gyanúsítást alaptalannak ítélte.

9. Egyházi vonatkozása a községnek.

A lakosság vallási - nemzetiségi összetételére vonatkozóan kevés az adatunk, a törökök kiverése utáni és a kuruc időszakból. Annyi bizonyosnak látszik, hogy a 18. század végén a magyarok mellett éltek még itt szerbek is, akik a török kivonulása után feltehetően az elsők között telepedtek le a pusztán. Néhány évtizeddel később szerbeknek már nyoma sincs. Nem valószínű, hogy asszimilálódtak. Abból, hogy 1830-ban a helységnek egyetlen görögkeleti vallású lakosa sem volt, a szerbek elvándorlására lehet következtetni. A magyarokon és a szerbeken kívül más nemzetiségről a források nem szólnak, ilyenek nyilván nem is voltak. A szerbek elvándorlása után a község gyakorlatilag tisztán magyar lakosságú volt. Vallási hovatartozás szempontjából a lakosság már korántsem ilyen egységes. A görögkeleti szerbek távozása után is három felekezet élt itt együtt: református, katolikus és zsidó. A katolikusokra vonatkozó adatokkal már találkoztunk a község történetének első időszakában. Tudjuk azt, hogy Nyék lakossága a török idő alatt kipusztult vagy elmenekült, majd az 1720-as években települt be újra a lakosság, s csekély számban voltak a katolikusok a lakosság arányában, mert a falu birtokosai reformátusok voltak, csak a cselédek és a napszámosok között voltak katolikusok. Ez az arány csak azután változott meg, amikor a katolikus gróf Nádasdy család Nyéken lett birtokos.

A KÁPOLNÁSNYÉKI RÓMAI KATOLIKUS EGYHÁZ TÖRTÉNETÉRŐL

A katolikus egyház jelenléte a község területén már Szent István királyunk idejére tehető. Írásos emlék erről nincsen (de a hagyomány szerint 997-ben, Géza fejedelem halála után István, mikor levette a levirátusi jogokat követelő Koppányt és seregét, a nyéki kápolnában, Te Deum-ot mondatott).

Ami már különböző korokban viszont leírásra került, s sokan fel is dolgozták, Nyék területén, a Szent Gellért legenda 14-dik fejezete szerint, már a XI. században állt egy kápolna a „Budai út” és a Gárdonyba vezető út (ma Gárdonyi út és az Ország út) kereszteződésében. A nép körében élő, terjedő legendák szerint, egy alkalommal, Gellért püspök és segédje Walter, Budára menet megállt itt, s megszállt éjszakára. A püspök pihenését egy szolgálólány éneke zavarta meg, aki egy kézi gabonaőröl malommal gabonát őrölt, s munka közben énekelt. Gellért püspök kérdezte segédjét, hogy „Hallod a magyarok szimfóniáját?”, s Walter elmagyarázta, hogy könnyebbséget jelent a szolgálónak, ha az énekel is munka közben. Ismerte a legendát Eötvös Károly, és az „Utazás a Balaton körül” c. könyvében kedves szellemességgel mondja el a „nyéki lány” dalolását, mely akkor történt, amikor a „nadapi és a verebi erdők még Nyékig értek”. Ezt a legendát többen cáfolták, többen igazolták alátámasztották, de tények a következők: Nyék a Fehérvárról Budára menő út mentén fekszik, a Gárdonyi és Ország út kereszteződésénél volt régebben egy nagyvendéglő, mellyel szemben volt a régi nyéki kápolna. A kápolna körül volt a temető is, amelyre az is utal, hogy a későbbi időkben több koponya és csontmaradvány, épületmaradvány került elő, és Fényes Elek 1851-es helységnévtárában megemlíti, hogy Nyék régi kápolnájának romjai még állnak. Nem véletlenül lett idetemetve 1870-ben Balassa Antal, aki a múlt század egyik nagy tudású nyéki nemese volt. A múlt század ötvenes éveiben Nyék a váli esperesi kerülethez tartozott, mely a Szent Gellért nevét vette fel. Nyék az első írott emlékében, az 1193-ban kelt adománylevélben egyházi birtokként szerepel /ugyanis Eufrozina (Fruzsina) királyné, II. Géza felesége, 1187-ben a fehérvári keresztéseknek adományoz egy ekényi földet a királyné birtokából, tehát ekkor már Nyék területe királynéi birtok, s ezt az adományt erősíti meg fia, III. Béla király a fent említett adománylevélben /. - (Majd száz évvel később, az 1286-ban kelt okirat is jelzi a

katolikus egyház jelenlétét, ugyanis IV.(Kun) László királyi méltóságban követő első embere Moys nádor, végrendeletében a fehérvári Domonkos apácakolostorban lévő nővérének, Szabinának adományozza Nyéket. Ugyancsak Szabina volt Moys nádor feleségének a neve is. Ez az említett ajándékozás nem tudni biztosan, hogy a kápolnásnyéki vagy a másik Nyékre vonatkozik, de nagyobb a másik helység valószínűsége.) -

A következő századokban a községről igen kevés említés esik oklevelekben, inkább birtokvitákról, a csókakői vár urának beiktatásán megjelenő nyékiekről szólnak az iratok. Egyházi vonatkozásban az valószínű, hogy királynéi birtok volt, s a fehérvári keresztetek birtokolták egy részét. A nyék törzs szabadjai élhettek itt, akikhez betelepültek különféle szakmákat végzők és szolgálóállapotúak. Mivel a terület adottságai a megélhetést biztosították, volt lehetőség a hagyományos ősi megélhetési forrásokra, a halászatra, vadászatra is, de a föld biztosította a mezőgazdaság kezdetleges kialakítását is. Arról nem tudunk, hogy a kereszteteknek miként adóztak a nyéki föld javaiból, vagy kik művelték a földet, de valószínű, hogy az egyházi szolgáltató falvak sorába tartozott Nyék is. A török idő alatt Nyék lakossága elmenekült, elpusztult, az épületek közül csak a kápolna romjai maradtak meg. Az 1720-as évek elején történő újratelepülést követően a terület a református kis és közép-birtokosság tulajdonában van. A református közbirtokosság majd száz évig birtokolta Nyékpusztát, amely örökségek és családi egyezségek során aprózódott fel kicsi birtokokra. A katolikusok számaránya csak a katolikus arisztokrata Nádasdyak megjelenése után növekedett gyorsabban: 1830-ban már meghaladta a 38 százalékot, ez az arány a 19. század közepéig nem változott lényegesen. Az 1770-es évektől a Velencén lévő plébániához tartozott Nyék filiaként, s az anyakönyvezést, az egyházi feladatokat a velencei plébános látta el Nyéken. A hívek, szervezetileg, leányegyházként, a velencei plébániához tartoztak, s Velencére jártak templomba, ott keresztelkedtek, s a velencei plébánosok látták el a pasztorizációt. A Nyékiek az 1840-es évektől kezdve szerettek volna önálló katolikus iskolát és kápolnát maguknak. A sikertelen próbálkozásokat követően 1851. július 5-én Sebestyén Sámuel pettendi református birtokos alapítványt tesz a következők szerint:

„ a Kápolnás Nyéki Pusztában lakozó számos R. catholicus felebarátaim /. bátor a kisbirtokosságtól bár több megyei küldöttség bár mely áron oskola fundust ki eszközölni hasztalan iparkodott /. ne hogy továbbra is az szükséges neveltetést érintet catholicus családok nélkülözzék, s vallási buzgóságok gyakorolhatása által lelkeik üdvösségére működhessenek, s keresztényi kötelességüknek eleget tehessenek – ezennel a Kápolnásnyéki pusztában az Országúton fellyül úgy nevezett Jablontzay Lajos féle fundus béli illetőségemből 300 azaz háromszáz öleket örökletessen és örök időkre adok és ajándékozok, oskola és Kápolna helyént a R catholicus felebarátaim részére”. Mivel a régi kápolna a török idők alatt elpusztult, a velencei templomba kellett átjárniuk a katolikus híveknek, akik száma ebben az időszakban komoly növekedésnek indult. Ezzel az adománnyal sikerült helyet szerezni a katolikus iskola és kápolna céljaira, mert a református közbirtokosság nem adott a megye kérésére sem helyet birtokain a növekvő számú katolikusoknak. 1852-ben Farkas Imréhez, a székesfehérvári püspökhöz fordulnak először, majd Ferenc József „Felső Császár és Apostoli Király”-hoz a nyékiek nevében Gütling Antal, Wimmer Józsefné, Petermayer Antal, Brunner József, Albrecht József és Janits Pál, hogy a Sebestyén Sámuel által adományozott telket még nem mérték ki, s kéri a segítséget panaszuk orvoslására. Elkészül a katolikus kápolna a mai Balassa utcában. Iskola is létesül egy régebbi épületben, alkalmaznak tanítót, de, mivel a helyi birtokosok mind reformátusok, az egyszerű emberek az iskola fenntartási költségeit, a tanítók bérét nem tudják előteremteni. Az iskolai vizitációk jegyzőkönyvei sok dologról írnak jó és negatív tapasztalatokat is. Az 1800-as évek vége felé megnövekszik a katolikus birtokvásárlók száma, akik itt is telepednek le, s építenek komolyabb kúriákat. A cselédség létszáma is növekszik, s megfordul az arány a felekezeti téren, több lesz a katolikus,

mint a református. Ez az egyházi tevékenység megerősödésével járt. 1927-ben Kápolnásnyéken harangszentelési ünnepséget rendeztek, majd 1935-ben katolikus napot, amelyeken nagyon sokan vettek részt, a környező falvakból templomi zászlók alatt vonultak a hívek Nyékre.

1935-től lett Nyék önálló lelkészség. 1935. november 5-én Haltenberger Samu és neje Bárczaházi Bárczy Irén húszezer pengőt adományoz a kápolnásnyéki katolikus templom építésére, s gyűjtés kezdődik, majd az 1937 október 3.-i alapkőletétel után építeni kezdik a templomot. A templom bemutatását bízuk a templom építtetőjére és első lelkészére Bertha Pálra, aki 1939. július 27-én kelt levelében, így mutatja be az új templomot:

- „2. A mostani templomot Frank Ágoston és Goszleth Lajos budapesti építészmérnökök tervei szerint Tóth Ferenc székesfehérvári, vitéz Borbély József és ifj. Reinhardt Miklós kápolnásnyéki építőmesterek építették, a község nyugati felén, a község által jutányosan, 5000 P-ért átadott 3230 öf telken, a hívek adakozásából, főleg Haltenberger Samu Pettend pusztai földbirtokos nagylelkű adományából, összesen 87.805.89 Pengős költséggel. /Telek ára + építési vállalkozók számlája + mérnöki t. díj + berendezés stb./

Az építést megkezdtük 1937. augusztus 29-én, teljesen elkészült 1938. június 26-ra.

A templom modern stílusban épült, a Felvidéki templomoknál szokásos erkélyes torony kiképzéssel, terméskő burkolattal /ürömi és pilisborosjenői/, oszlopos elődtornáccal, újlaki téglából építve kazettás famennyezettel. A templom elődtornácos homlokzata északkelet irányba néz. A templom méretei: hajó 10 x 20 m,- szentély mennyezetét 10 körívben elhelyezett oszlop tartja. Méretei: 8,20 x 10,28 m. Keleti oldalon levő oratórium 3,80 x 4,00 m méretű, a sekrestye pedig a nyugati oldalon van: 3,50 x 4,00 m. A torony 26,00m magas.

A Jézus Szentséges Szíve tiszteletére épült templomunkat 1938.június 26-án szentelte fel Shvoy Lajos megyéspüspök /konszekrálta/. ugyancsak Ő konszekrálta a főoltárt is.

3· a templomnak két oltára van: főoltár és Mária oltár, mindkettő művészi tervezés, ruskicai fehérmárványból a szegélyek pedig piszkei vörösmárványból készültek. Mindkettő elmozdíthatatlan oltár, Smplicius és Fortunatus ereklyéivel. A főoltárt, mint említettük a Megyéspüspök Úr, a Mária oltárt pedig dr. Potyondy Imre ap. protonotárius, püspök helynök konszekrálta, a templom konszekrálása napján. A főoltár mögött emelkedik 180 cm magas Jézus Szíve szobor ruskicai márványból, amelyet Vastagh Éva szobrászművész mintázott. Mária Oltár szobrát /Mária a kisdéd Jézussal/ ugyancsak ruskicai márványból 1.00 m nagyságban Martinelly Jenő szobrászművész mintázta. Említésre méltó a tabernákulum ércből készült, aranyozott művészi tervezésű ajtaja, búzakalász - szőlőfürt domborművű díszítéssel. Ugyancsak művésztervezésű a főoltár 12 nemes egyszerűségében is díszes vernírozott gyertyatartója, ugyanígy a Mária-oltár 6 gyertyatartója. Szép az expozitórium fölé elhelyezett 70 cm magas főoltár-kereszt is.

4. Szószék tölgyfából készült, külső oldalán a négy evangélista jelképével, tölgyfából faragva. A gyóntatószék tölgyfából, háromrészes, zárt, kígyó és a töviskoszorúval körülfont kereszt szimbólumával díszítve. 26 tölgyfapad nemes egyszerűségével, sima vonalaival hat. Aranysárga ablakok vaskerettel, ajtók: külsők tölgyfalemezeléssel, a belsők fehér lakkmázolással. (Keresztkút még nincs, ezt később készítették.)

5·Orgona még nincs, használt harmónium pótolja.

6. A szentély aranysárgára festve, a hajó fehérre meszelve. Képek nem díszítik a templomot. A szobrokat már említettük: Jézus Szíve szobor Vastagh Évától, Mária kisdéd Jézussal Martinelly Jenőtől, mindkettő művészi tervezés, s mint a templom egész berendezése

Haltenberger Samu magyar királyi kormányfőtanácsos, vezérigazgató úr adományából készült.

7. Torony a templommal együtt épült. Erkélyszerű kiképzéssel, a kis harangtoronyba, két harang volt; az egyiket 1926-ban szerezték be, 65 kg. és „GISZ” hangú. Szent Gellért tiszteletére, a másik a XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszus emlékére készült Szent István emlékharang, 150 kg súlyú „ESZ” hangú, Bertha Pál helyi lelkész benedikálta, mindkettő a hívek adományából készült.

8. A sekrestye a templom nyugati oldalán épült. Egyelőre régi iskola kápolna berendezése áll benne: egy álló és egy fiókos szekrény, a templomi ruhák számára.

9. A templom tulajdonát képezi az a nemzeti ereklyeként tekinthető kis művészi cizellálású aranykereszt, amelyet az aradi tizenhárom vértanú egyike, Schweidel József tábornok a kivégzéséig a mellén viselt és, a kivégzés előtt azzal a megjegyzéssel adta át a mellé álló papnak, hogy keresztet a legnagyobb harcok közepette is mellén viselte és kérte, hogy fiának adja át. Így került a kis kereszt dabasi Halász Gedeon helybeli földbirtokoshoz, aki maga református vallású de bizonyosan buzgó katolikus felesége befolyására a kápolnásnyéki egyház számára általuk készítettet monstranciára helyeztette. Magán a kis keresztben ez a felírás áll:” Schweidel József 1849.X.6.” A monstrancia talpán pedig a következő felirat áll: „Ezen monstrancián levő arany keresztet Schweidel József tábornok viselte, ki 1849 okt. 6-án, Aradon hazájáért vértanúhalált szenvedett. Nagyatya iránti kegyelele jeléül a kápolnásnyéki katolikus egyháznak adományozta dabasi Halász Gedeon 1931. jan. 1-én.”

Kegytárgyakkal való ellátottság jó, legjelentősebbek, a Szent Gellért ereklyetartó, és az aranyozott ezüstkehely, amelynek cuppáján és talpán zománcképek találhatók, köztük Szent Gellért megkövezését bemutató zománckép is. A kehely talpán a felirat: Honoribus S. Gerardi prima csanadiensis Epicopi et Martyris, Clerus Diocesianus 1854. Bécsben készítették. 1938. június 26-án Shvoy Lajos megyéspüspök szentelte fel a kápolnásnyéki Jézus Szíve templomot, s ezzel a katolikusok 150 éves vágya teljesült. Az anyakönyvezés helyben 1936-tól történik, majd 1949-től plébániaként működik. 1949-ben Berta Pál lelkész, nem teljesen tisztázott balesetben elhunyt.

1994. májusában, a pünkösdi szentmise ideje alatt betörték a plébániára, s ellopták a templom kelyheit, amelyek szerencsés véletlen folytán előkerültek. 1994. júniusában, a község búcsú napján, Brajnovics püspöki helynök által celebrát ünnepi szentmise keretében, elhelyezésre került a lélekharang. 1999-ben dr. Takács Nándor megyéspüspök bérmál Kápolnásnyéken.

A kápolnásnyéki katolikus hívek lelkipásztorai:

Pázmánd filiája (fiókegyháza) Kápolnásnyék, így a nyéki híveket a pázmándi plébánosok gondozták. Az 1769. évi pázmándi Visitácia Canonica Németi Istvánt említi plébánosként, akit Bíró Márton veszprémi püspök szentelt pappá. – Ekkor még az egyházmegye területe a veszprémi püspökséghez tartozik.

Németi István 1769-ben

1788-tól szervezik meg Velence plébániáját és ettől kezdve,
mint Velence filiáját említik Kápolnásnyéket.

Györe János először nevelő a Meszlényi családnál,
mint plébános működik 1788-1813-ig,

Póthe Ferenc	született: Pozsonyban:1778.	1813-1824-ig,
Kiszner Sebestyén	született: Jánosházán:1777.	1824-1862-ig,
Rupf Vilmos	született: Polgárdin.	1862-1871-ig,
Meszlényi Károly	született: Velencén:1846.	1871-1878-ig,
Beleznay István	született: Várpalotán:1850.	1878-1903-ig,
Peék Gyula	született: Székesfehérváron:1864.	1903-1920-ig,
Tőke István	született: Székesfehérváron:1884.	1920-1928-ig,
Deym Béla	született: Egyed/Sopron m./:1881.	1928-1935-ig,
Berta Pál /mint első helyi lelkész Kápolnásnyéken	született: Nemeskeresztúr:1909.	1935-1949-ig,
Kelényi Ottó	született: Nagylózs:1915.	1949.12.11-től
(első beiktatott plébános)		1949-1960-ig,
Kassai István		1960-1967-ig,
Milcsinszki Alajos		1967-1977-ig,
Tóth Béla	született: Budapest:1944.	1977-től

1999-ben lelkész Tóth Béla plébános, Kápolnásnyék, filiája: Pettend, Baracska és Nadap.

Egyházközségi képviselő testület 1999-ben: Ballér István, Bakonyi János, Braun Mária, Hajcsik Vilmosné, Holl Nándor, Hujber József, Hujber Károly, Kiss Árpádné, Koszorú Lászlóné, Kupi László, Németh Sebestyén, Németh Irén, Schieder Ferenc, Szlávik István, Tóth András, Sasvári József,

KARITÁSZ vezetőség tagjai: Palla László, Palla Lászlóné, Varga Mihályné, Varjas Ildikó.

A KÁPOLNÁSNYÉKI REFORMÁTUS EGYHÁZ TÖRTÉNETE:

Többször említésre került, hogy a megelőző korokban az írásbeliség még igen korlátozott volt. Ezért nem csoda, hogy a község életéből az egyház életéről, csak a múlt század közepe óta maradtak írásos emlékek. Ezek sem közvetlenül. 1926-ban Molnár István református lelképásztor feldolgozta a kápolnásnyéki református egyházközség történetét. A visszaemlékezések szerint a XVIII. – XIX. század fordulóján alapították meg a kápolnásnyéki református egyházközséget. A rendes jegyzőkönyvvezetés azonban csak 1824-ben indult meg. Igaz, ekkor emlékeztetőül bejegyezték az 1810. évtől kezdve megtörtént fontosabb eseményeket is.

Egy 1738. évi határjárásban „nyéki pusztá templom”-ról történik említés. De más egyházi feljegyzés nincsen a múltból. A török hódoltság idején pusztá, amit a Balassa és más nemes családok birtokolnak. Egyház-kezdeményezés Nemes Györgyné Dabasi Halász Máriától indul el, aki Csengeri Pált meghívja lelkészének 1782-ben. De 1784-ben megint csak praeoráns van: Tóth Ferenc. Az egyházmegye engedélyével lelkészi szolgálatot végez 1785-ben Szoboszlai Sámuel. A közbirtokosság 1791. után olyan alapítványokat tesz az anyaegyház szervezésére, hogy az I. világháború végéig a híveknek nem kellett egyáltalában semmi hozzájárulást fizetni. Szórványa: Pettend. Anyakönyve 1785-ben kezdődik.

Lelkek száma (pusztákkal):

1773-ban 423 fő, 1788-ban 407 fő (75 család), 1801-ben 395 fő, 1810-ben 329 fő,
1820-ban 666 fő, 1840-ben 762 fő (ebből a szórvány 337 fő), 1880-ban 692 fő,
1901-ben 762 fő, 1935-ben 794 fő. 1999-ben

Lelkipásztorok:

Csengeri Pál	udvari prédikátor	1782,
Szoboszlai Sámuel	udvari prédikátor	1785,
Ináncsi Pap Mihály	lelkész	1789,
Polgár Pál	lelkész	1792,
Ladányi Varga János	lelkész	1796,
Borsothy Ferenc	lelkész	1801,
Rozgonyi László	lelkész	1804,
Sörös Sándor	lelkész	1806,
Bíró János	lelkész	1809,
Chontó István	lelkész	1813,
Szántó István	lelkész	1827,
Nagy István	lelkész	1830,
Szombati Lajos	lelkész	1832,
Farkasdi Károly	lelkész	1845,
Szántó Gábor	lelkész	1854,
Rác János	lelkész	1859,
Urházy Sándor	lelkész	1892,
Molnár István	lelkész	1919,
Máté Sándor	lelkész	1953,
Szénási Sándor	lelkész	1972,
Szénási Jonathán Sándor	lelkész	1981. március 1-jétől.

Ináncsi Papp Mihály (Erdélyből Czetfalváról származó, Debrecenben tanult, aki apósának Csuzi Eröss Sámuelnek utódja volt Lovasberényben, alesperes, esperes 1840-ig. 1844-ben halt meg. Ladányi Varga János 1801-től Kajászón teljesít szolgálatot, ahol 1802-ben új templomot építenek a hívek, 1812-ben a belső berendezést is elkészítették, de a padok miatt, a nemesek és a közrendek között heves villongás támad, amelybe ő is belekeveredett és helyéről távozni kénytelen. 1971-81. között volt beosztott lelkész, Szénási Sándorné, Szabó Judit. Jelenlegi lelkész Szénási Jonathán Sándor.

Több megpróbáltatást kellett kiállniuk a földesurak magános imaháza papjainak, gyermekeiket tanító lévitáknak, akik előkönyörgő tanítók voltak, segédlelkészi munkát végeztek, de sokszor jegyzői tisztelet is betöltöttek. Munkájukat állandóan ellenőrzik, létüket állandó veszély fenyegeti, s sok esetben a nevük sem maradt meg az utókorra. Valószínű, hogy az 1777-es feljelentés - amelyet a velencei katolikus egyház adminisztrátora tett meg, miszerint a kápolnásnyéki református közbirtokosság a halottakat bejelentés nélkül temeti el,

és más parochiális funkciókat gyakorol, is a léviták elleni akció volt. Ami írásokkal is bizonyítható: 1782-ben még, mint udvari prédikátor van jelen Nemes Györgyné Halász Mária udvarában Csengeri Pál. 1784-ben is praeoransként szolgál ugyanott Tóth Ferenc. Amikor engedélyt nyernek a magános vallásgyakorlatra, s rendes lelkészük is lehet, akkor a Felsőbaranyai Turonyból hívják meg lelkészüknek az egyházmegye beleegyezésével 1785-ben Szoboszlai Sámuel, aki azonban egy ideig mint udvari prédikátor szolgált.

Az újonnan alakult nemesi egyházakat a közbirtokosok alapítványokkal látják el a lelkészi fizetésen felül is. Kápolnásnyéken is a közbirtokosok fedezték az összes kiadást, de az egyház irányításában is csak az alapító nemeseknek és utódaiknak volt szavuk. A többi egyháztagnak nem kellett fizetnie az egyház fenntartásához semmiféle adót, de nem voltak teljes jogú egyháztagok az I. világháborúig. Hogy ez később mennyi lelki keserőséget szerzett a kizárt egyháztagoknak, azt az alapítók akkor még nem láthatták. Az akkori gazdasági rendszerben ez természetes volt. Az alapításban volt lélek is, amelyik az egyházat akkor létre hozta. Nagy vitát váltott ki 1892-ben az, hogy Rác János lelkész lemondása miatt az új lelkészjelölt Úrházy Sándort jelölő bizottságból Kenessey Kálmán különvéleményét nyilvánította ki. Kérte, hogy ne csak azok a Kápolnás Alsó és Felső Nyéki urak szavazhassanak a lelkész választáskor, akik a helyi egyház létrehozását végezték, hanem más egyházi tagok is. Ezzel a demokráciát kívánta erősíteni.

Az 1800-as évek elejére a vérteszaljai református egyházmegyének a régi, újjászületett és fiatal egyházakkal együtt 31 egyházközsége volt, amelyek között található a kápolnásnyéki is. A kápolnásnyéki eklézsiát a nemesi famíliák 3 curatora igazgatja, presbitérium nincs. Báthory Gábor püspök 1816. évben végiglátogatja az irányítása alá tartozó eklézsiákat a vérteszaljai egyházmegyében is. Megállapítja, hogy Kápolnásnyéken nincs még konfirmáció, viszont bevezették már az új énekeskönyv használatát. Ez a látogatás rendezte az egységes működést, a presbitériumokra, oktatásra, konfirmációra vonatkozó és több más kérdésben is. A lelkészek művelődését szolgáló egyházmegyei könyvtár pusztulástól való megmentéséhez minden lelkésznek 1876-tól 2 forintot kellett adnia. A könyvtárosnak 1904-ben Úrházy Sándor kápolnásnyéki lelkészt választották meg (ekkor fiókkönyvtárat is létesítettek), aki ezt a funkciót 1913-ig látta el.

A református egyház is nagy figyelmet fordít az iskolai oktatásra. Elérik, hogy a tanköteles gyermekek minél nagyobb százalékban vegyenek részt az általános iskolai oktatásban. A második iskola épülete 1847-ben épül meg, majd átalakították 1880-ban egy négy öl hosszú tanácsteremmel toldották meg. (A tanácstermet a helybéli Segélyegylet megalakulásakor eleinte ingyen, majd kevés bérért adta át nekik az egyház irodahelyiségül. 1922-ben ezt az irodahelyiséget is tanteremmé alakították át.) Csökkentik a zsúfoltságot a tantermekben. 1874-től egységes könyveket, tanmenetet használnak. A kápolnásnyéki szegény gyermekeket tankönyvvel segítik, s a további ellátás érdekében Balassa Antal alapítványt tesz 1865-ben. Az állandó, rendes tanítói állást 1841-ben szervezték meg. 1923-tól egy másik tanítót is alkalmaztak. 1926-ban tanítók: vitéz Kádár Sándor és Czerék Sándor. Az egyház jövedelmének növelésére, mint a korábbi időkben is, alapítványokat tesznek az egyház tagjai, melyek közül a legnevezetesebb a Balassa Antalé és a katolikus Andrassy Ignácné Végh Máriaé. Balassa Antal, 1868. december 11-én végrendeletében alapítványként 50-50 holdnyi földet adományoz a gárdonyi és a kápolnásnyéki egyháznak iskolai célokra. A XIX. században a kápolnásnyéki gyülekezet is alkalmaz, a tanítók magasabb képzettségi fokának emelése céljából, úgynevezett akadémikus rektorokat, akik a pápai főiskola elvégzése után 3 évet oktatnak a helyi református iskolában. Ez a népfőiskolai törvény meghozása után megszűnik 1868-tól.

Kezdeti kis imaterme után, 1812. május 29-én kezdtek hozzá egy új templom építéséhez, mivel „a nyéki Szent eklézsia Isten kegyelméből annyira megszaporodott és nevededett vala, hogy az eddig való templomunk kicsinysége és szorossága miatt a közönséges istentiszteletre alkalmatlanná lett”. Torony nélkül, 1816. március 3-án készült el, s ekkor már istentiszteletet tartottak benne. Teljesen 1829-ben készült el. Mai gótikus formáját 1866-ban kapta. Ez egy utcasorban álló épület. 1833-ban paróchiát-lelkészlakot is építettek. Később többször átalakították, 1869-ben 450,- forintért újrászindelyezték, 1925-ben pedig az elkorhadt faszindely helyett vörös palával fedték be az épületet, s építettek hozzá verandát is. Ekkor két új harangot is öntetnek az elvittek helyébe. A II. világháborúban a szép neogótikus templomtornyot lelőtték, az iskola és a paróchia is megsérült. Ez utóbbinak helyreállítása után a templomot is tornyával együtt nagy anyagi áldozattal, tekintélyes állami támogatással, a földvételár ráfordításával 1965-re sikerült helyreállítani, azóta azonban újabb renoválást kíván. 1978-ban új gyülekezeti termet is épít az egyház. Az egyházi kártalanítás következményeként 1997-ben az egyházközség visszakapta az államosítás után könyvtárként használt épületet, amelyben gyülekezeti imatermet alakítottak ki.

Ideiglenes gondnok 1892-ben Kenessey Kálmán.

Főgondnok 1937-ben Kenessey István.

Tanítók 1937-ben vitéz Kádár Sándor és Czerék Sándor.

Legbecselesebb kegytárgyai között található két úrasztali ónkancsó, a legrégebbiek. Ezekre díszítés mellett az „1872” évszámot is rávésték kézzel, ahogy akkoriban szokás volt.

Presbitérium 1986-ban: Tomai András gondnok, Bakos András, Balogh István, Bencze János, Gerhardt János, Gáll Ferenc, Gulyás András, Györffy László, Komlós László, Kovács Béla, Márton József, Sándor Lajos.

presb. jegyző Vizi József. - Tb. presbiterek: N. Sály Imre, Vörösmarty László.

Presbitérium 1999-ben: dr. Bakó Béla gondnok, Faragó Imre, Gulyás András, Gyallai György, Józsa Béla ifj. Horváth László, Klemánné Matusek Judit, Kuczor Erzsébet, Löfflinger István, Papp Levente, dr. Sándor Mózes, Sinka György.

A kápolnásnyéki zsidó egyház története

Kápolnásnyéken a zsidók betelepülésének kezdete a 18. század utolsó harmadára tehető. A betelepülők egy része a környékből, Lovasberényből, Szent Péterről, Baracskáról, és külföldi településekről is származtak. A II. József-kori, 1787-es népszámlálás alkalmával még csak egy zsidó családot írtak össze 5 fővel, bizonyos azonban, hogy már korábban is éltek itt zsidók. A helyi Izraelita Rabbiság már 1764 óta működött. A kápolnásnyéki hitközség anyakönyvében az első bejegyzés 1777-ből származik, Frankel Fanni haláláról. A második bejegyzés a nyéki anyakönyvben az 1783-ban elhunyt Laufer Konról, aki lovasberényi születésű volt, majd a következő 1786-ban, Goldner Starkus haláláról, aki Baskowitzban született. Az első nyéki születésű halott az 1802-ben elhunyt Swarz Leni.

A hitközség alapítási időpontja ismeretlen, azt azonban tudjuk, hogy a kápolnásnyéki zsidó hitközséget 1802 előtt alapították, mert az alapítók Frankl Ábrahám (meghalt 1802-ben Nyéken), Grünwald Schmole (született: Szent Péteren és meghalt Nyéken 1809-ben), Ofner Ábrahám (született: Sárkeresztúron, és meghalt Nyéken 1816-ban) és testvére, Ofner Lipót (született: Baracskán és meghalt Nyéken 1819-ben), Weiner Lipót, Deutsch Emánuel, Frank Márton, Klein Bernát, Grosz Ádám, Grosz Fülöp kereskedők alapították. A későbbiek során

Kápolnásnyék község közgyámi tisztét Ofner Ábrahám töltötte be haláláig, 1816-ig. A kápolnásnyéki zsidó (kongresszusi) hitközségnek alapítási ideje az 1815-20. évek közé esik. A hitközség első rabbija a Székesfehérvárról származott Rosenberg Sámuel volt, aki egyúttal mint tanító is működött. A későbbi rabbik a következők: 1851. szeptember 16.-tól Weinberger Sámuel, majd követi 1874. január 20-i bejegyzésben Grábinszki Sámuel, a következő feljegyzés 1877-től Klein Lipót 1881-ig, majd 1881. január 29-én Frank Mártont jegyezték, 1884-ben Klein Zsigmond írja alá az anyakönyvet és 1899-től megint Klein Lipót a rabbi. Az anyakönyveket, a kezdetektől az 1850-es évekig magyar nyelven, majd az 50-es és 60-as években német nyelven, s a kiegyezés után ismét magyar nyelven írták.

A zsidó elemi népiskola a hitközséggel egyidejűleg létesült, s kezdettől fogva magyar nyelvű volt benne az oktatás. A kápolnásnyéki zsidóság létszáma a későbbi évtizedekben természetes szaporodás és betelepedés folytán gyorsan gyarapodott. 1828-ban már külön italmérőjük („educillator Judaeorum”) volt. 1830-ban az összlakosság mintegy 10 százalékát alkották, 1843-ban Kápolnásnyék lakosainak száma: 1029 fő, ebből zsidó 295 fő, csakúgy, mint a század közepén. A lakosság számának 1830 után bekövetkezett feltűnő csökkenése nyilvánvalóan főként a Fehérvárra való betelepedésükre vezethető vissza. A megyében, így a Kápolnásnyéken letelepedett, vagy a már itt született zsidó lakosság az előírások értelmében egészen a polgári forradalomig úgynevezett türelmi adót fizetett, melynek megállapítása, igazságos elosztása érdekében időközönként összeírást kellett készíteni. 1793-ban a helytartótanács ennek háromévenkénti megújítását rendelte el, de a munkát nem tudták ilyen időközönként elvégezni. Az elkészült összeírások a nevek mellett tartalmazzák a családtagok adatait, a családfőket, az együtt lakó testvérek és felnőtt fiúk keresetmódját és helyenként a jövedelem összegét.

Kápolnásnyéken a türelmi adóösszeírásban szereplő adatok:

1821. évi összeírás alapján:

Lakos: Családfő: Kereskedő: Kalmár: Házaló: Iparos: Bérlo: Egyéb *1821. évi összeírása alapján:*

76 fő 13 fő - - 10 fő 1 fő 1 fő 1 fő

1831. évi összeírás alapján:

72 fő 16 fő - - 8 fő 3 fő 3 fő 2 fő

1843. évi összeírás alapján:

295 fő 48 fő 1 fő 7 fő 16 fő 3 fő 17 fő 4 fő.

Mint a régi jegyzőkönyvekben olvasható, az iskolát 1855-ben meglátogatta Haas budai katolikus püspök, és megdicsérte annak magas színvonalát és hazafias szellemét. Templomukat, a zsinagógát 1825-ben építette a hitközség a református egyházközség által ajándékozott telken, a Balassa utcában. Ugyanakkor létesült a Chevra Kadisa is. A Nyéktől nem messze fekvő Lovasberényben jelentős számban éltek zsidó lakosok, valószínű, hogy az életterük növekedése miatt költöztek onnan ide többen, s telepedtek itt meg. Kedvezett nekik az is, hogy itt a heti vásárra lehetőség nyílt, illetve a több irányba menő kereskedelmi utak találkoztak Fehérvár-Buda, Ercsi-Csákvár, stb.

Nyéken 1843-ra, mint a számok is mutatják, igencsak meg növekedett a zsidó lakosság száma. Jelentős lett a házalók létszáma, akik nagyobb közösségben, csoportosan éltek és egymással kapcsolatot tartva közösen indultak árubeszerző, illetve áruértékesítő útjakra, de

uralták a helyi kereskedelmi piacokat is. Ugyancsak jelentős növekedést mutat a bérlők száma is, melynek oka valószínűleg abban is található, hogy a nyéki földek birtokosai köznemesek voltak, akik bérbe adták a tulajdonukban lévő földterületek egy részét kültelkes legeltetés helyett intenzívebb gazdálkodásra, de volt a bérlőknek egy másik rétege is, akik létesítményeket vettek bérbe, kocsmákat és vendégfogadókat.

Bennük már a korai vállalkozókat kell látnunk. A feljegyzések szerint az egyik zsidó bérlő 1843-ban már 7 bérest is foglalkoztatott. A zsidóság megtelepedése, illetve érvényesülése a község kedvező földrajzi fekvésének, a múlt századi emancipációjuknak tulajdonítható. Az előbbi a gazdasági megerősödésüket, az utóbbi gazdasági és közéleti térhódításukat tette lehetővé helyben is. A föld minősége, a felvevő piac közelsége az egyik oldalról a földhöz kötődés lazulása, a nemzedékváltás nyomán a másik oldalról azt eredményezte, hogy nagyobb tere nyílt a bérlézésnek, mind a bérbe venni, mind a bérbe adni szándékozók körében. Az

1870-es évektől a nyéki gazdasági és kereskedelmi élet mozgató rugóivá váltak az itt megtelepedett zsidó családok. Kereskedéseket nyitottak, vendéglőket és kocsmákat vezettek, s a családok egymásnak segítve, gyermekeiknek adták át az üzletek vezetését. Bekapcsolódtak a község életébe, például 1875-ben a községi szolga Schwarcz Mór, állomásfőnök 1877-78-ban Kron Simon, de az elmagyarosodást példázza, hogy már 1877-ben Weisz József vendéglős (felesége Schwacz Eszti) magyarosította a nevét Vörösre. A bekapcsolódást könnyítette mindenekelőtt azzal, hogy a liberális éra a zsidóság előtt is szélesre tárta a vállalkozás szféráját a gazdaságban, az érvényesülés lehetőségét a közéletben. Mind az említett általános tendencia, mind annak sajátos színezete jelen volt a kápolnásnyéki bérlételekben. Századunk tízes éveinek végére kialakult helyzetet az jellemezte, hogy a 14 helyi nagybirtokból 4 már a tulajdonos özvegye, 3 a közeli rokonság kezén volt. A 7 birtokból 3 bérletbe volt adva. Az összes bérletek száma ekkor 8. Ezek a bérletek a 100 és 1000 hold közötti birtokoknak 31%-ára terjedtek ki. A bérlők között a legjelentősebb Grünfeld Márton és fia, akik 1078 kat. hold bérelt földön gazdálkodtak.

A századvégen Nyék a környékén lakó zsidóságnak anyaegyházává (anyakönyvező helyévé) vált. A 100 főnyi zsidóság Rabbisági Hivatalának működési köre Nyék mellett még 12 településre terjedt. Az antiszemita hullám elültével (a húszas évek második felétől) a gazdasági életben betöltött jelentős szerepük mellett közéleti tevékenységük is aktivizálódik és szélesedik. 1929-ben az iskolaköteles gyermekek alacsony száma miatt átmenetileg szünetelt az iskola. A hitközség a magyar zsidóság egyetemes gyűlése után a kongresszushoz csatlakozott. Tagjai közül főleg néhai szarvasi Sebes Lipót Ferenc honvédezzredes és néhai Grünfeld Gyula honvéd alezredes töltöttek be előkelő társadalmi pozíciót. Ipari vállalkozást Deutsch Miksa alapított, akinek betonáru gyárában 20 munkás dolgozott, az 1920-as évek végén. Mintagazdaságot a Hajdú testvérek létesítettek, akik Kisvelencében 1000 hold földön gazdálkodtak. A hitközség 4600 pengős évi költségvetéssel dolgozik, 1930-ban, melynek túlnyomó részét szociális és filantropikus célokra fordította. A hitközség anyakönyvi területéhez Velence, és Gárdony községek tartoztak. Lélekszámuk 1929-ben 160 fő, a családok száma 35, adót 42-en fizettek. Foglalkozás szerint: 5 gazdálkodó, 1 tanító, 17 kereskedő, 2 orvos, 5 magántisztviselő, 3 gazdatiszt, 5 magánzó és 3 közadakozásból élő. A hitközségnek 35 tagja vett részt az első világháborúban, s 8 fő esett el.

A hitközség vezetősége 1929-ben: Klein Lipót a rabbi, Grosz Győző az elnök, Deutsch Miksa az alelnök, Dénes József pénztáros, Klein Mór a jegyző, Hirschler Sándor, Spat Henrik és Nyéki Béla az előljárók. Az ezerkilencszáznegyvenes években a hitközség élén ifj. Deutsch Miksa állt, a főrabbi teendőit Fisch Henrik látta el. A II. világháborút megelőző időszakban a község életében jelentős szerepe volt az izraelita felekezetű lakosoknak a kereskedelmi élet területén. A Fő utcai házakban alakítottak ki különféle üzleteket, illetve ott laktak. A Balassa

utcában lévő zsinagógájukat a háborúban bomba pusztított el. A nyéki zsidóságot 1944-ben utolérte végzete: a helyi lakosság szomorúan kísérte ki őket a vasútállomásra. A német haláltáborokban az alábbi személyek pusztultak el.

A II. Világháborúban elpusztult kápolnásnyéki zsidó lakosok névsora:

Azél Nelli,	Grosz Győző,	Laufer Dezsőné özv.,
Auerbach Mili,	Grosz Ignácné,	Mauthner Erzsébet,
Benda Margit,	Grünfeld Róza,	Mauthner Henrik,
Berényi Éva,	Gyémánt Edit,	Mauthner Henrikné,
Berényi Józsefné,	Gyémánt Izidor,	Mauthner József,
Boros Jánosné,	Gyémánt Izidorné,	Mauthner Margit,
Dénes János,	Hajdu Aladár,	Mayer József,
Dénes József,	Harmat András,	Mittermann Tamás
Dénes Józsefné,	Harmat Dezsőné,	Mittermann Vilmos,
Deutsch Miksa,	Harmat Judit,	Mittermann Vilmosné,
Deutsch Miksáné,	Hirschler Sándorné,	Németh Lajosné,
Donnenberg Frida,	Kalmár Vilmosné,	Nyéki Béláné özv.,
Egri László,	Kleín Lajosné,	Nyéki Dénes,
Egri Lőrinc,	Klein László,	Nyéki Iván,
Egri Lőrincné,	Klein Miksáné,	Nyéki Márton,
Erdélyi Ödön,	Klein Simonné,	Österreicher Mihály,
Erdélyi Ödönné,	Klein Vera,	Reisz Dezső,
Erdős Fülöpné,	Klein Zoltán,	Reisz István,
Fisch Henrikné dr.,	Klein Zoltánné,	Rosenberg Zsigmondné,
Fisch Judit,	Krausz Géza,	Spát György,
Fleischner Gyula,	Krausz Gézáné,	Spát Imréné dr.,
Fleischner Gyuláné,	Krausz Károly,	Spát Imre,
Fleischner Jenő,	Krausz Magda,	Szabados Jakabné özv.,
Fleischner Miklós,	Krón Ede,	Szabados János,
Fuchs Lajosné,	Krón Györgyi,	Szabados Pálné,
Füredi Andor,	Krón István,	Szántó Antal,
Füredi Andorné,	Krón Istvánné,	Szántó Antalné,
Füredi László,	Krón József,	Weisz Babi,
Füredi Tibor,	Krón Józsefné,	Weisz Béla,
Grosz Gizella,	Krón Zsuzsi,	Weisz Béláné,

Weisz György,
Weisz Ilonka,
Weisz László,
Weisz Lászlóné,

Weisz Simon,
Weisz Simon,
Weszely Andor,
Weszely Andorné,

Weszely György,
Weszely Péter,
Wohl Mária.

A vallási kérdésekről általánosságban:

A különböző felekezetű lakosok békében megfértek egymással. A katolikusokat a törvény és az uralkodó egyház, a reformátusokat a tehetős és befolyásos közbirtokosság és a türelmi rendelet, a zsidókat a türelmi rendelet mellett alapvető gazdasági érdek is védelmezte. Csak kisebb súrlódásokról tudunk, legfeljebb mulékony hatású külső beavatkozásokról. 1777-ben a velencei plébános panaszolta be a református közbirtokosokat, előzetes bejelentés nélküli keresztelés, esketés és temetés, továbbá a plébánosnak járó stóladíj meg nem fizetése miatt. A megye a panasznak helyt adott, és a birtokosokat eltiltotta attól, hogy bejelentés és a stóladíj megfizetése nélkül az említett funkciókat gyakorolják.

1783-ban a pázmándi plébános jelentette fel Nemes Péter helybeli birtokost, mert az a háza mellett a reformátusok számára oratóriumot és iskolát építtetett, s lelkészt is hozott. A helytartótanács, megváltoztatva a megye határozatát, engedélyezte az imaházat, csupán a stóladíj fizetésének kötelezettségét hagyta érvényben. Ezen a döntésen már érződik II. József szelleme. Nem annyira vallási, mint inkább anyagi oka volt egy későbbi akciónak: gr. Nádasdy Mihály 1802 óta próbálta elvitatni a református gyülekezettől azt a kocsmát és mézárszéket, amelynek jövedelmét még a Nemes család engedte át az egyház fenntartására, mint alapítványi haszonélvezetet. A helytartótanács, nem látva bizonyítottnak, hogy Nádasdy annak idején a Nemes-birtokot e haszonélvezet terhéért mentesen szerezte meg, mást nem ajánlhatott Nádasdynak, mint azt, hogy követelését peres úton próbálja érvényesíteni.

Iskolai jellegű oktatás az 1780-as évektől folyt a helységben, abban az épületben, amelyet Nemes Péter építtetett a saját telkén. a református templom mellett. A gyermekeket a lelkész tanította. 1841-ben még ugyanitt működött az iskola felsőfokú végzettségű, pedagógiaileg képzett tanítóval, akit a közbirtokosság, mint az iskola fenntartója alkalmazott. A tanítót rendszerint a pápai vagy a debreceni református kollégium végzősei közül választották ki. Javadalomként 1841-ben évi 100 forintot, 3 öl tűzifát, 100 font marhahúst, 25 font faggyút, 30 font sót és 25 hold illetményföldet kapott, továbbá stóladíj és minden tanítványtól egy véka zab illette meg. A tanító javadalmazásán kívül a közbirtokosság gondoskodott az iskola berendezéséről, a szülők pedig a tankönyvekről, az írószerekről és a fűtésről. A feltehetően egy tantermes iskola a tanulók számához képest elég tágas volt, de meglehetősen rozzant. A református részről iskoláskorú 41 gyermek (24 fiú és 17 leány) közül csak 28 járt iskolába (16 fiú és 12 leány). Pettendről az iskoláskorú 8 fiú és 4 leány közül öten jártak át. A tanulók többsége csak télen látogatta az iskolát.

A vallásoktatáson mint fő tantárgyon kívül a gyermekek írást-olvasást, számtant, földrajzot, történelmet és természetrajzot tanultak. Magyar és latin grammatikai oktatásban is részesültek azok, akik tovább akartak tanulni. Az iskola felügyeletét a helybeli református lelkész, illetve az egyházkerületi iskola-felügyelő látta el.

Kápolnás-Nyék-Pettend lakossága felekezeti megoszlásban, e században a harmincas évek kezdetén 99%-a magyar. 1932-ben, római katolikus 1616 fő, református 794 fő, evangélikus 35 fő, görög katolikus 15 fő, görög keleti 4 fő, izraelita 96 fő, összes lélekszám 2560fő, többségében római katolikus vallású. (2560 főből 1616 személy 63%), 1941-ben 2632 főt

írtak össze, amelyben a katolikusság 1694 lélekszámmal (és 10 görög katolikus egyénnel) szerepelt. Arányuk a korábbi adathoz képest 1%-os növekedést mutat a népességben belül. A reformátusok száma (793 fő) szinten maradt, de arányuk 1%-kal (30%-ra) csökkent. Önálló egyházközségüket megőrizték, és lelkészü Molnár István volt. A katolikusok ekkor még a velencei székhelyű plébánia leányegyházának tagjai voltak. Jelentős létszámuk indokolta, hogy iskolát tartsanak fenn a községben.

A római katolikus elemi népiskola Balassa Katalin és Sztojkovits Anna közreműködésével funkcionált. Kápolnásnyék lakosainak száma a századfordulón 2028 fő. A lakosság 99%-ban magyar. Kereken 1%-ot alkotott a más nemzetiségű lakosság, akik közül 10 volt a német, 8 a szlovák, 1 a horvát és 1 egyéb származású, illetve anyanyelvű. Fél évszázad alatt jelentős módosulás történt a község felekezeti megoszlásában. A római katolikus népesség 55%-os arányával többségre tett szert. Az 1124 katolikus mellett 762-re, csaknem egyharmadra (37,6%-ra) esett vissza a század közepi református többség. Ennek konkrét okai nem ismertek. Feltételezhető, hogy más - hasonló összetételt mutató illetve aránymódosuláson átesett, Fejér megyei községekhez hasonlóan - itt is, alapvetően a beköltöző és mind népesebbé váló uradalmi cselédségnek volt szerepe az arányok módosulásában. A két nagy felekezeten kívül 20 evangélikus és 1 unitárius vallású személyt mutattak ki a községben. Figyelemre méltó viszont a 6%-ot elérő izraelita felekezet jelenléte. Az ekkor már több mint százéves múltú református anyaegyház mellé fölzárkózik a római katolikus egyház is. (Bár az anyakönyvezés még sokáig Velencén történik, a templomépítésre pedig csak századunkban került sor.) Egyházi vonatkozásban egyébként új helyzet teremtődött a harmincas évek közepén.

Haltenberger Samu, pettendi földbirtokos, katolikus templom építésére 20 000 P-t ajánlott föl, azzal a feltétellel, hogy a község adjon ingyenes telket a belterületén a templom számára. A községi vezetés a kezdeményezésnek helyt adott, olyan módon, hogy a katolikus egyház részéről felajánlott cseretelek eladásának árából a másik két egyház (a református és az izraelita) részesüljön. 1936-tól a községben (Pettend és Nádasdy-puszta illetékességi körrel) plébánia működött, Bertha Pál lelkész vezetésével. A kis létszámú evangélikusság a tordasi anyaegyházához tartozott. Mind a négy felekezet külön-külön I-I osztállyal működő elemi iskolát tartott fenn. Valamennyi egyházban a hitbuzgalmi tevékenység mellett kulturális nevelő tevékenység folyt. A szociális munkának pedig több évtizedes hagyománya volt.

10. A kápolnásnyéki nemesség

Kápolnásnyék nemesei.

1187. Eufrozina királyné Nyék pusztá területén 1 ekényi szántóföldet adományoz a fehérvári keresztéseknek. Az adományt fia III. Béla király 1193-ban kelt oklevelében (első írásos nyéki emlék) megerősíti.

1286. (Moys nádor végrendeletében fehérvári apácakolostorban lévő nővérenek adományozza Nyéket).

Fertőfőnyéki Benedek egy Fertőfőnyéki telekről és 20 hold szántóföldről intézkedik a fehérvári káptalan előtt.

1457. Nyéki nemes Balázs és Tamás, mint királyi emberek csókakői beiktatáson voltak jelen.

Nyéki Gyak Balásznak és feleségének adományozott egy csabafői házat a székesfehérvári keresztés konvent.

Antalfy János özvegye Pettendi Ilona és osztályos atyafiai, új adományt kértek, Kápolnás-Nyék praediumban lévő ősi birtokrészükre, amelyet 1517-ben meg is kaptak II. Lajos királytól.

Nyék az endrődi Somogyi családé.(Nyek alio nomine Ferthewfnyek).

1517. Pettendi Ilona, Bodméri Pettendi László és fiai < Mihály és Miklós,

Bodméri László és fia < Benedek,

Bodméri Lukács fiai < Bertalan és László,

Bodméri István és fiai < Imre, Balázs és Jakab,

Fertőfőnyéki János és fiai < Domonkos és Lázár,

Nyéki Boldizsár és fiai < Ambrus és Balázs,

Fertőfőnyéki Balázs és fia < Imre,

Fertőfőnyéki Orne és fiai < András és Jeromos, valamint mindkét ági örököseik.

1543. Török pusztítás miatt a község elnéptelenedik.

Pettendi Ilona unokáira, Kettyei Finta Benedekre és Albertre hagyományozza Nyék – Pettend –Papvár –Velence praediumokkal együtt.

Palló Gáspárnak adományoz Fejérkövi István a praedium területén egy nemesi kúriát,

a Hosszú-völgy és a Kút-völgy nevű rétekkal, továbbá a Cseplész nevű területen fekvő szántóföldekkel

Pálffy Márton tiltakozik, hogy a Nyék, stb-n fekvő birtokaira különböző nemesek az állataikat ráhajtották, legelőket, szántókat, vetéseket elfoglalták.

Balassa János és Mihály és Miklós szerződéssel szerezték meg a Pettendi Ilona féle birtok egy részét,

amelyre II. Ferdinánd királytól donációt kaptak.

1630. A Finta leszármazottak és a Balassa leszármazottak osztálylevélben elismerték egymást atyafiaknak és

Fertőfő vagy Kápolnásnyék, Pettend, Gárdony és Velence területén fekvő birtokaikat egymás közt elosztották és kikötötték az egyik fél kihalása esetére a másik fél öröklési jogát.

Nyék és Pettend a Balassáknak jutott.

1630. A győri káptalan, Nyék területét elhagyott puszta birtoknak mondja ki

1696. A török idő utáni összeírásban Nyéket lakatlannak írják, földjeit a környékbeli lakosok művelték.

1696. Balassa Ferenc tatai nemes gyakorolja a földesúri jogokat.

Balassa András, Ferenc és János eladják nyéki és pettendi birtokaik egy részét Kutas Istvánnak és

Ferenczy Györgynek.

1715-1720. Kamarai adóösszeírásban Kápolnásnyék nem szerepel, mint lakott falu.

1722. Körüli időben benépesül telepésekkel Nyék, többségében reformátusokkal, akik lelkészt is hoznak

magukkal.

Kutas János /szentpéteri/ és Balassa Sándor /csabdi/ lakosok ismertek a nemesi összeírásban, helyi

birtokosként.

Nemes Györgyné Halász Mária, mint Balassa Ferenc megbízottja megtámadja az 1703-as adásvételt.

A per egyezséggel végződött Kutasék visszaadják a Balassáknak a nyéki birtok felét.

Balassa Ferenc a visszaadásért a kalocsai káptalan előtt örökvallást tesz Nemes Györgyné és utódai

javára, a visszaadott birtok kétharmadáról.

Kutas István birtokrészét hét leánya, illetve leszármazottaik a

Székely - Ravazdy - Kenessey - Chernel - Csanády - Kazay – Jablonczay utódok örökölték.

A későbbiekben a fenti szerződések alapján osztották Kápolnásnyéket később:

Alsónyékre - amelyen a Balassák, és Nemes Györgyné osztottak,

Felsőnyékre - amely Pettenddel együtt a Kutas lányok öröksége.

1794. Nemes Zsigmond eladja Alsónyéken lévő birtokát Gróf Nádasdy Mihálynak.

1809. évi nemesi összeírásban nyéki nemesek

Balassa Antal 42 éves 2 gyermeke van,

Balassa Péterné /özv./ < fia Gábor 32.éves, Károly 30.éves, Lajos 22.éves,

Csik Péter 40 éves 1 gyermeke van,

Czutz János,

Fekete Sándorné < fia Sándor 16. éves,

Horváth János 34. éves, 2 gyermeke van,
Kutass István 37. éves,
Kazay János megyei főjegyző / nyéki nemes/
Kováts Ádám 38. éves,
Klára Zsigmond 30. éves, 1 gyermeke van,
Kiss István 23. éves,
Kiss Mihály 22. éves,
Mészöl József 34. éves, 2 gyermeket, 4 árvát nevel Pettenden.
Magyari Péter megyei főpénztárnok,
Pázmándy Zsigmond 26. éves,
Szüts Pál 57. éves, 6 gyermeke van,
Vörösmarty Pál 36. éves 3 gyermeke van, pettendi birtokos,
Vörösmarty József 36. éves 3 gyermeke van, pettendi birtokos,
Vörös Mihály 40. éves, 6 gyermeke van, gr. Nádasdy ispánja,
Vekhelius István 50. éves, 2 gyermeke van.

1818-21. évi nemesi összeírásban nyéki - pettendi nemesek

Kápolnás - Felső- és Alsónyék:

Balassa Antal, < fia Imre,

Balassa Gábor,

Balassa János, < fiai Ignác és Pál,

Balassa Jánosné Ifj.Özv. <fiai József, Ferenc és Zsigmond,

Balassa Károly,

Balassa Lajos pesti ügyvéd,

Fekete Ferenc,

Fekete István, < fia János, << unokája János,

Jablontzay Petes János táblabíró,

Kazay János több megye táblabírája,

Kenessey Károly,

Kenessey Zsigmond,

Kolosvári Mihály (gr.Nádasdy kasznárja.), < fiai Károly és Mihály,

Kutas István császári és királyi kapitány,

Magyari Kossa Péter főszolgabíró,

Nagy László megyei esküdt,

Pázmándy Antal,

Pázmándy Zsigmond,

Pénzes Péter , < fia Péter,
Simony István,
Vichelius István, < fia Zsigmond.

1818-21. évi nemesi összeírás pettendi nemesei:

Bertalan Imre,
Kotsi Horváth József táblabíró, < fiai István és Vilhelm,
Mészöly József táblabíró, < fiai József és Lajos,
Sebestyén Sámuel táblabíró, < fiai József és Sámuel.

1828. évi nemesi összeírás Kápolnás- Felső- és

Alsónyék nemesei:

Balassa Antal,
Balassa Ferenc, /mérnök/
Balassa Gábor, /táblabíró/
Balassa Ignác, /ügyvéd/< fia László,
Balassa Imre,
Balassa József, < fia Miklós,
Balassa Károly,
Balassa Lajos,
Balassa Zsigmond,
Csik István,
Csik János,
Csik József,
Csörgei János, > fia Lajos,
Érdi Sándor,
Jabloneczai Petes János,
Kazay János, többmegye táblabírója,
Kenessey Zsigmond, < fia Kálmán,
Kolosvári Mihály, < fiai Károly, Mihály, János és Antal,
Kutas István,
gróf Nádasdy Leopold
Nagy István,
Nagy József, < fia József alszolgabíró
Pénzes Péter, < fiai Péter és József,

Sárközy Kázmér, megyei második aljegyző,

Szántó István, ref. prédikátor,

Szüts István,

Szüts Péter, < fiai Pál és József,

Thaly István, < fiai Károly, Lajos, Antal és Dénes, több megye táblabírája.

Vechelius István, < fia Zsigmond.

1828. évi nemesi összeírás pettendi nemesei :

Barassó Péter, < fia Imre,

Bozinkay Lajos, < fia Károly,

Kenessey Károly, megyei esküdt,

Mészöly József, <fiai József és Lajos.

1839. évi nemesi összeírás nyéki nemesei:

Balassa Antal,

Balassa Ferenc mérnök,

Balassa Gábor táblabíró,

Balassa Ignácné özv.

Balassa József ügyvéd,

Balassa Károly,

Balassa Lajos táblabíró,

Balassa Zsigmond,

Bekény István,

Borsányi István,

Borsányi József,

Borsányi Péterné Özv.

Csanády Györgyné özv.

Csépán Antal Somogy m-i táblabíró,

Csik József,

Csipke Mihály,

Csörgey János,

Eröss Józsefné özv.

F. József,

Fekete Ferenc,

Fogthúi János,

Fogthúi Máté,
Harangozó József,
ifj.Kolosváry Mihály,
Jablontzaí Lajosné özv,
Jókay Józsefné özv.
Jókay Károly ügyvéd,
Jókay Károly,
Kandó István,
Kazay Jánosné Özv.
Kenessey Ignác,
Kenessey Kálmán,
Kenessey Zsigmond Táblabíró,
Kiss Miklós Táblabíró,
Kolosváry Mihály kasznár,
Magyary Péterné özv.
Mészöly József ifj.
gróf Nádasdy Lipót főisp. Kom.megye
Nagy József,
Nagy Józsefné özv,
Nagy Mihály kocsi pap,
Pázmándy Zsófia,
Pénzes Péter,
Sárközy Lajos Somogy megyei táblabíró,
Sárközy Sándor Somogy megyei táblabíró,
Szüts József ifj.
Szüts József gazda,
Taly Dénes,
Taly Károly táblabíró,
Tóth Pápai Józsefné özv,
Végh József,
Véghelius Zsigmond szolgabíró.

1839. évi nemesi összeírás pettendi nemesei

Barassó Péter,
Buzinkay Lajos,

Kenessey Károly főszolgabíró,
Lévay Benjámín,
Mészöly Dávid,
Mészöly József id.táblabíró,
Sárközy Kázmér másodalispán,
Sebestyén Sámuel,
Sigray Márton.

1843. évi nemesi összeírás nyéki nemesei:

/ 34 családban 66 nemesi rendű férfi és nemesi özvegy /

/ köztük egy arisztokrata. /

Balassa 9*	Harangozó	Nagy
Bekény	Jó 2	Pázmándy
Borsányi	Jókay 2	Pénzes
	Kando	Saly
Csanády	Kazay	Sárközy
	Kenessey 3	Szentkirályi
Cséppán	Kiss	Szombaty
Csipke	Kocsi Horváth	Szücs
Erős 2	Kolosváry	Taly
Fekete	Meszlényi	Végh 2
Fogtói	Mészöly 2	
Györki	Nádasdy gróf	
Halász		

Véghelius.

1936.évben nyéki nemesek:

Gróf Ambrózy Gyula< lánya gróf Ambrózy Mária,
Bajer János,
dabasi Halász Gedeon,
Dr. Friedrich Endre,
Gschwindt Ernőné,
Haltenberger Simon neje dabasi Halász Alexandra,
Heller András tiszteletbeli főszolgabíró,
Jeszenszky Antal,
Kolozsvári Mihály,

id.Meszlényi Pál< fia Pál,

Luczenbacher Miklós,

Wenckheim Ferenc,

Gróf Wickenburg Istvánné< lánya Wickenburg Mária.

* (a nevek után lévő szám a nemesi rangú fiúgyermeket jelöli.)

Ami a nemességet illeti, a török utáni első időkben bizonyára túlnyomórészt vagy kizárólag a helyi közbirtokosokból állt, hiszen a gazdálkodás kiterjesztése és a betelepedés éppen csak megindult, a nagybirtoknak még nyoma sem volt. Ebben a kezdeti szakaszban a többnyire nemesi rendű értelmiség és a magasabb beosztású uradalmi tisztviselők alkalmazásának igénye még nem jelentkezett. A birtokos nemesség vagyoni helyzetét jellemzi, hogy Kutas Istvántól hét leánya egyenként 1000 holdat örökölt. Mivel Nyék és Pettend határa 1200 öles holdakban számolva együttesen sem több 9700 holdnál, ez azt jelenti, hogy az egész határból a Balassa és a Nemes családnak legfeljebb 2700 hold jutott (Alsónyéken). Az alsónyéki részen Nemes Zsigmond tulajdona 1792-ben 980 hold, továbbá szőlők és marhalegelő. Egy 1810-es felmérés szerint gr. Nádasdy Mihály Alsó Kápolnásnyék határában levő földjeinek területe összesen kb. 1100 hold. Nyilván ugyanarról a birtokról van szó, mert egyrészt a terület nagysága megegyezik, másrészt a kápolnásnyéki lakosok közt a későbbi nemesi összeírások a Nemes családot már nem említik. A helyben lakó birtokos nemességgel tehát a 18. század végén a Nádasdy-féle birtokszerzést követően a Kutas- és a Balassa-leszármazottak képviselik. Birtokaik nagysága alapján a középbirtokossághoz számíthatók.

A nemesi kiváltsággal rendelkező lakosok számáról a 19. század első felében az időről időre végrehajtott nemesi összeírások nyújtanak hozzávetőleges képet. Ezekből az összeírásokból kiderül, hogy a II. József-kori népszámlálást követő néhány évtizedben a helységben lakó nemesek létszáma stagnált. Az 1809. évi nemesi összeírás például 19 felnőtt nemes férfit mutat ki, összesen 22 gyermekkel. Ennek alapján a nemesi rendű férfilakosság összlétszáma 30-ra becsülhető, ami a népszámlálás időpontjában talált létszámhoz képest némi csökkenést jelent. Felmerül a kérdés, hogy mivel ez az összeírás közvetlenül összefüggött az 1809-ben meghirdetett nemesi felkeléssel, illetve a hadra fogható nemesek számának megállapításával, nem hiányosak-e az adatok. A jelek szerint ilyen összefüggés nincs. Az 1818/21. évi nemesi összeírásban 35 nemesi rendű férfi szerepel kápolnásnyéki lakosként. A tíz év alatt mutatkozó többlet természetes szaporodásból is származhat. A következő összeírás már a nemesség jelentős számbeli gyarapodásáról tanúskodik: 1828-ban a nemesi rendű férfi lakosoknak száma 48, köztük egy arisztokrata (Nádasdy). Később a növekedés üteme némileg lelassult: 1843-ban a nemesi rendű férfi lakosoknak és a nemesek özvegyeinek együttes száma 66, köztük egy arisztokrata. A nem nemesi rendű lakosság adózó része 1828-ban a következőképpen oszlott meg: házas zsellér 9, házatlan zsellér 55, felnőtt fiú 10, felnőtt leány 2, szolga 19, cselédlány 6, iparúzó 8, iparoslegény 3, kereskedő 2, italmérés- és kocsmabérlő 12. Az adózók száma összesen 147, az adóköteles házaké (zsellérházak) 9. Az iparúzók közül 1 molnár, 3 kovács, 1 pék, 1 takács, 1 kötélverő és 1 szíjgyártó, aki egyúttal szatócsboltot is tart. Érdekes, hogy 1828-ban egy kiszolgált, katonából lett hajdút is az iparúzók („opifex”) közé soroltak. Az adózók állatállománya összesen 12 ökör, 26 tehén, 54 ló, 250 juh és 28 sertés. Az adózók -legelőjük és takarmánytermesztésre alkalmas földjük nem lévén- állataikat pénzen vett takarmánnyal kénytelenek tartani. Nincs egyébként úrbéres belső és külső telkük, szőlőjük, erdejük sem. Többségük megélhetésének fő forrása mégis a mezőgazdaság, elsősorban a mezőgazdasági bérmunka, de a 18. század végétől kezdve a földbérlet is.

Gróf Nádasdy Mihály szántóföldjeinek egy részét konvencióos cselédekkel műveltette, másik részét haszonbérbe adta, a rétgazdálkodásban pedig napszámosokat foglalkoztatott. A béresek konvenciója 1794-ben évi 29 Ft volt, továbbá természetben búza, árpa, zab, kukorica, zöldségfélék, hús, só, bor, gyertya, tűzifa, valamint konvencióos föld őszi vetés alá, vetőmaggal együtt, 2 pozsonyi mérő (kb. 1200 négyszögöl), tavasziak alá, vetőmag nélkül, ugyanennyi és fél láncc kukoricaföld, végül 1 tehén tartása. Nádasdy alsónyéki szőlejét fizetett vincellér gondozta, és feltehetően napszámosok művelték. A haszonbérlet ebben az időben a szántóföld kisebb részére, mindössze 152 lánccra terjedt ki. A tavasziak és a kukoricának kiadott földek évi árendája 1 láncc után 4 Ft volt. A bérletek általában 1-2 lánccra terjedtek ki, de akadt 10, sőt 15 lánccos bérlet is. A bérlők közt nyékiek mellett nadapiakat és verebieket találhatunk. Nemcsak Nádasdy, hanem más földesurak is alkalmazták a bérleti rendszert. Balassa Péter például 1798-ban új telepítésű szőlőjét Diószegi József és Fehér András nyéki zselléreknek adta bérbe 6 esztendőre, évi 18 rajnai forintért. A bérletek nagyságában is megmutatókozó vagyoni differenciálódás a következő évtizedekben tovább fokozódott. Az 1828. évi országos adóösszeírásban már egy 100 Ft-os és egy 300 Ft-os bérletet is feljegyeztek.

11. A gazdasági fejlődés időszaka

A faluvá szerveződés jele egyebek közt a református anyaegyház megalakulása. A helybeli református egyház fennmaradt anyakönyveiben a legkorábbi bejegyzés 1785-ből származik. A pusztai státus ellenére a helység a 19. században is dinamikusan fejlődött, amit legjobban talán a lakosság számának növekedésén lehet lemérni. 1830-ban Kápolnásnyéknak már 1305 (502 katolikus; 673 református és 130 zsidó) lakosa volt, tehát a II. József kori népszámlálás óta eltelt 45 év alatt a lakosság száma több mint két és félszeresére nőtt.

Nagy Lajos 1828-ban kiadott, közismert helységnévtára szerint a helységben 1827 körül 116 házban 819 lakos élt. Ez vagy erősen hiányos, vagy pedig jó néhány évvel korábbi adat, de mindenképpen túl kevésnek látszik az 1820-as évek végére vonatkoztatva, kizárt dolog ugyanis, hogy az 1830-at megelőző pár év alatt a lakosság száma közel 60 százalékkal emelkedett volna. A lakosság társadalmi rétegződését, de bizonyos mértékben még nemzetiségi és vallási összetételét is, a nemesi közbirtokossági jellegű tulajdonviszonyok és a bérmunkán alapuló, árutermelő földesúri gazdálkodás együttesen alakította. A 18. század utolsó harmadában a helybeli lakosság létszámát tekintve jelentős, bár kisebbik része a birtokos nemességhez tartozott, a másik, jóval nagyobb részét e nemesek földjeit művelő, állatállományát gondozó vagy udvari és házi szolgálatokat végző mezőgazdasági bérmunkások, illetve cselédek alkották.

Az 1785-1787-es népszámláláskor az „egyéb” kategóriában összeírt 8 főt hozzájuk lehet számítani. Más elemet itt - egy pap és egy zsidó kereskedő, illetve családjuk kivételével - nem találunk. Nincsenek jobbágytelkek és telkes jobbágyok, a földesúr és a paraszt közötti úrbéres viszony teljesen ismeretlen. Ez a helyzet az után sem változott, hogy a 18. század végén a Nádasdyakkal a nagybirtok megjelent a falu életében.

12. A jobbágyfelszabadítás időszaka, mezőgazdaság

A jobbágyfelszabadítás Nyék és Pettend birtokviszonyaiban változást szinte nem is hozott. A falu zsellérekből álló népessége telek híján juttatásban nem részesült. Sőt, a korábbi közös használatú területekről (legelő, erdő) kirekesztődött. A helyi gazdálkodás meghatározói az arisztokrata tulajdonban maradt nagybirtok és a volt nemesség középbirtokai maradtak. Tovább éltek a jobbágyfelszabadítás előtti gazdálkodási formák, a kiesett korábbi munkaerőt komenciós cselédséggel pótolták. A hitelhez nehezebben jutó középbirtokosok a korszerűbb gazdálkodás megvalósításához szükséges gépesítést élönmunkával pótolták. Munkacsúcsok alkalmával napszámosok foglalkoztatására is sort kerítettek.

Megoldásként kínálkozott - a 19. század utolsó harmadában - a birtokok bérbé adása is. A község egyetlen arisztokrata földbirtokosát, gróf Nádasdy Lipótot, gazdasága saját kézből tartása jellemezte. Agárdot, Seregélyest is érintő birtokát tilalomfákkal övezte, mintegy jelezve, hogy uradalma mindennemű jövedelmére igényt tart, a vadászatot is beleértve. A jobbágyfelszabadítás nyomán kialakult új helyzethez a 100 és 1000 hold közötti helyi középbirtokosok egy része művelési ág változtatásával, de főleg az állattenyésztés felfuttatásával alkalmazkodott. A külterjes állattenyésztésben a legkevesebb ráfordítást igénylő, ugyanakkor legigénytelenebb jószágot, a juhot részesítették előnyben. Jellemző, hogy a század hatvanas éveiben a három és félezret megközelítő helyi állatállomány 87%-a birkából állt. Mellette szinte jelentéktelennek tűnik a mindössze 123 darabból álló szarvasmarha-szám. Ebből 55 darab a magyar tarka. A szarvasmarhatartásban is előnyben részesült az istállózással szemben a rideg marhatartás. Gyakori veszélyt jelentett a tenyésztésben a betegségek föllépése. 1875-ben pl. különösen Felső-Pettendpusztán okozott kárt a száj- és körömfájás. A század utolsó évtizedeiben az állatállomány mennyiségi gyarapodásánál jelentősebb volt az összetételében bekövetkezett változás. A négyezret (4245) meghaladó állatszámokon belül az elsőséget megőrző juhok (1688 db) mellé fölzárkózott a szarvasmarhák tömege. Néhány évtized alatt számuk tízszeresre növekedett és meghaladta az összes állatállomány 30%-át. Ezen belül a legjelentősebb tömeget (516 darabbal) már a piros-tarka képviselte. Az egyéb színesekkel együtt az állomány 82%-át alkották. A magyar-erdélyi arány 20% alá szorulása jelzi mind az istállózó tenyésztés térhódítását, mind azt, hogy fokozatosan teret nyert a tejtermelésre történő áttérés. A ridegtartás csökkenése mellett a marhák igazása s visszaesett. (Mutatóban maradt 4 db bivaly is.) Igaerőként a lovak térhódítása jellemző (324 db). Felfejlődőben volt a kilencszázat megközelítő sertésállomány, bár ekkor még a juhállomány (1688 darabbal, az összes állomány 40%-ával) megőrizte vezető szerepét (a húsellátás tekintetében is).

A legnagyobb helyi földbirtokos (a nagybirtokok 23%-ának gazdájaként) az állatállomány 22, a mezőgazdasági géppark 16%-ának volt tulajdonosa. Gróf Nádasdy mellett Kenessey Lajos középbirtokos (a földek 15%-ának tulajdonosa) az állatszám 23, a gépi felszerelések 15%-ának volt birtokosa. A másik jelentős középbirtokos, Halász Gedeon (a földek 17%-os részesedése mellett) az állatok 27, a gépek 10%-ának tulajdonosa. E három birtokos a helyi nagybirtok több mint felét mondhatta magáénak. Birtokukban volt az állatállomány 70, a géppark 40%-a. Ha azonban a gépparkon belül az összetételét is figyelembe vesszük (lokomobil, járgány, cséplőszekrény, vetőgép birtoklása szempontjából), akkor a mérleg Halász Gedeon javára billen, az övé volt a legjobban gépesített gazdaság. Az állatállományában pedig azt kell elkönyvelnünk, hogy az előbbi nagy arány mögött a juhok nagy tömege (állatainak 80%-a) húzódott meg.

Az extenzív gazdálkodásról az intenzív felé történő elmozdulást a középbirtokosok jelentős része nem tudta megvalósítani. A már említett birtokosok mellett - több-kevesebb sikerrel -, csak Dániel Lászlóné (180 kat. hold), Kakcskovics Sándor örököse (75 kat. hold), Kenessey Lajosné (412 kat. hold), Kiss Karolin (248 kat. hold), Mérei Miklósné (2.20 kat. hold), Sárközy Kázmér (167 kat. hold), Szigesheimi, Siegl Szerafin (236 kat. hold), Tóth Péter (198 kat. hold), Vörösmarty Bertalan (143 kat. hold), Singer Albert (129 kat. hold) saját kezelésben tartott tulajdonukkal mertek vállalkozni. Az 1893-as adatok szerint 4126 kat. hold kiterjedésű középbirtoknak 38%-a bérletben hasznosult. Huszár Ágostonné, Kenessey Kálmán, Sárközy Aurél, Véghelyi Zsigmond, a Balassa Antal féle, a budapesti Református Gimnázium, és a Balassa Lajos féle alapítvány, továbbá Halász Gedeon jól felszerelt gazdasága is bérlők kezén volt. Az egyetlen helyi arisztokrata, gróf Nádasdy Ferenc 1614 kat. holdjával (a helység legnagyobb birtokosaként) gazdaságát saját kezében tartotta.

A század legvégén (1895) Kápolnásnyék-Pettenden 12 nagybirtokost tartottak nyilván. A legszembetűnőbb az ezer holdon felüli birtokok számának megháromszorozódása. Nádasdy Ferenc gróf megőrizte birtokállományát. Fölzárkózott nyomába Halász Gedeon, aki birtokát több mint kétszeresre, 1235 katasztrális holdra növelte. Kenessey Lajos pedig ezer hold fölé Dániel Lászlóné földjének bérlése által jutott. (1092 kat. holdon gazdálkodott). A korábbiak közül megőrizte birtokát Kenessey Lajos (változatlan terjedelemben); a megözvegyült Mérey Miklósné (Kiss Karolinnal közösen, eredeti nagyságban); Sárközy Aurél (birtokát kétszeresre növelve), főispánként; a Vörösmarty Bertalan örökébe lépő Vértessy örökösök (a korábbinál négyszerre nagyobb birtokkal), a Református Gimnázium és a Balassa alapítvány. Új tulajdonosként tűnt föl Hubay György (Kakcskovics Sándor örökösöként); Luczhenbacher Miklós, mint Sárközy Kázmér és Huszár Ágostonné birtokának bérlője; Ott Károly, mint tulajdonos, és mint a Véghely örökösök, Balassa Zsófia és Jolán tulajdonának bérlője; Spitzer Simon, aki a Véghely örökösök földje egy részének és a budapesti Református Gimnáziuménak haszonbérlője; Szénássy Mihály tulajdonosként és a Szűcs örökösök tulajdonának bérlőjeként. A század utolsó évtizedének jellegzetessége a bérleti rendszer további kiszélesedése. A 3171 kat. hold kiterjedésű középbirtok állománynak ekkor már több mint a fele bérletbe volt adva. Ugyanekkor 3940 kat. hold három, ezer hold fölötti, birtokos kezében összpontosult. A község földjeinek több mint a fele.

A nagybirtokokon 1900-ban 6 mezőgazdasági tisztviselőt foglalkoztattak. Irányításuk alatt 308 mezőgazdasági cseléd dolgozott. Öt évvel korábban valamivel kevesebb a cselédek száma: 266 főnyi. Az akkori megoszlás szerint a három 1000 hold fölötti birtok 121 cselédet foglalkoztatott, a cselédek 45%-át. A gépekkel kevésbé felszerelt középbirtokokon 145 a cselédek létszáma. Az ezer holdasoknál 32,5, a 100 holdon felülieknél 22 kat. hold munkálása jutott egy-egy cselédre. Nekik a keresők létszámának kétszeresét kitevő eltartott sorsáról kellett gondoskodniok. Náluknál még elesettebb réteget alkottak (113 keresővel) a falu mezőgazdasági munkásai. Foglalkoztatásuk rövidebb tartamú volt az év munkanapjainál, és főleg időszakokhoz alkalmazkodott. Közülük fiatalkorúakat (1900-ban kilencet) is alkalmaztak, a felnőttekénél jóval alacsonyabb bérért. A száz főt meghaladó kereső közül nyolc lakott saját házában. Valamivel kedvezőbb körülmények jellemezték a 12 főnyi kisbirtokos-napszamos réteget, annyiban igen, hogy csekély földmennyiség birtokában voltak. De abban megegyeztek a nincstelennel, hogy megélhetésük a napszámok függvénye volt. Ezt földjük megművelésében nyújtott segítség (pl. igaerő) fejében is teljesíteniük kellett. A 9 főnyi segítő családtag ebben is közreműködött. Kisbirtokosként vagy bérlőként 11 keresőt tartottak nyilván. Ezek a 100 hold alatti (de 10 hold fölötti) birtokosok többségükben az alsó határ közelében helyezkedtek el a birtoknagyság szempontjából. A nagybirtokok árnyékában, azok függvényében éltek. Közülük csak kevesen termeltek a piacra, gazdaságuk ellátása állt tevékenységük középpontjában. A falu életében vállalt közéleti szerepléstől általában

elzárkózó nagybirtokosok helyett közülük kerültek ki a múlt század hetvenes éveitől tevékenykedő Vörösmarty Gazdakör tagjai, szűkebb körükből a község vezetői és a keresztény egyházak világi elöljárói. A tisztségeket mérsékelt díjazás mellett, illetve térítés nélkül látták el.

Kápolnásnyék gyors fejlődését nem kis részben természeti adottságainak köszönhetette. Talaja lényegében minden Magyarországon honos haszonnövény termesztésére kiválóan alkalmas, I. osztályú föld. A szántóföldi kultúrák közül kezdettől fogva a búzának volt a legnagyobb jelentősége, de termesztettek itt rozsot, árpát, zabot, kukoricát, zöldségfélét, szőlőt, gyümölcsöt, olajmagvakat (repce), takarmánynövényeket (lóhere, muhar), amelyekhez az idők folyamán a burgonya járult, mint népelelmezési és takarmánynövény. A termelési technika a kor színvonalán állt, még a 19. század első felében is a háromnyomásos gazdálkodás uralkodott, ennek megfelelő hozamokkal. 1842-ben Nádasdy Lipót itteni birtokának értékelése alkalmával a búza, rozs és árpa hozamát a vetőmag hatszorosára, a zabét hétszeresére becsülték. Az állattenyésztés jellegét és összetételét nagymértékben a természeti adottságok határozták meg, de jelentős szerepe volt a piaci adottságoknak, valamint annak is, hogy a művelhető terület legnagyobb részén a növénytermesztés kifizetődőbbnek bizonyult. Az aránylag szűk legelőket a szarvasmarha és a juh számára tartották fenn. Az ugarföldek legeltetése részben a legelőhiány pótlását, részben a talaj termőképességének fokozását szolgálta. Nem voltak makkoltatásra alkalmas erdők a nagyobb arányú sertésenyésztéshez. Jellemző, hogy 1828-ban csak minden ötödik adózó lakosra jutott egy sertés, ami azt mutatja, hogy a sertésenyésztésnek kizárólag a helyi szükségletben volt bizonyos kiegészítő szerepe. A lóállomány nagyságát a talajművelési és szállítási munkák igénye határozta meg. A szarvasmarha-tenyésztés is főként a helyi igényeket (igaerő, hús, tej) elégítette ki, némi értékesíthető fölösleggel. A juhtenyésztés ellenben, legalábbis a földesúri gazdaságban, kifejezetten árutermelő jellegű volt. Az 1842. évi birtokbecslés során Nádasdy két majorjában 1-1 juhaklot írtak össze, az ispán-kasznárlak, a mai Vörösmarty Múzeum környékén is birkalegelők voltak. A juhnyájakat konvenciók juhászok gondozták.

Földbirtokosok 1930-ban: gróf Hunyadi Ferenc uradalma, gróf Nádasdy puszta, dabasi dr. Halász Gedeon, Tóth Imre. Balassa Antal 22 kh, dr. Balassa László (Bpest) 50, Botka Árpád 60, Botka Béla és Géza 60, dr. Friedreich Endre (Bpest) 30, Gschwindt Ernő (Velence) 180, Haltenberg Samu (Pettend) 340, Kenessey Nővérek (Pettend) 900, Kremniczky Ferenc 45, Luczenbacher Miklós (Pettend) 900, vitéz Mecsér Endre (Pettend), Pápai kollégium 180, Ref. Egyház 80, Ref. Kollégium 250, Salamon Gézáné 25, Tyákich Máté 60 kh:

Földhaszonbérlet: Csapó János Pápai Református kollégiumtól 40, Szaltszgruber József, Luczenbacher Miklóstól 420, Váróczy László Budapesti Református kollégiumtól 250 kh.

Szőlőbirtokosok: dr. Halász Gedeon 7 kh, Kenessey Nővérek 5 kh.

13. Kereskedelem.

A község fejlődéséhez hozzájárult az is, hogy kedvező helyen, a budai - fehérvári országút mellett, e két nagy vásáros helyhez aránylag közel feküdt, de a vízi úton való gabonaszállítás szempontjából fontos Duna menti piachely, Ercsi sem volt messze. A napóleoni háborúk által előidézett gabonakonjunktúra végén, 1813-ban, a zsidó gabonakereskedők egy budai mérce gabonáért már ősszel megadtak 6 Ft-ot, ami tavaszra 10 Ft fölé is emelkedhetett. A mezőgazdasági termékek értékesítésére legjobb piac a budai volt. 1833 őszén Nádasdy tisztartója a gabonaárak alacsonyossága miatt panaszkodva megemlíti, hogy a legszebb búzáért sem lehet pesti mérőnként 2 Ft-nál többet elérni, pedig ilyen jó minőség a nyéki határban az idén nem is termett. A budai piacon ezért 7 Ft-jával adta el a búzát, amiből a fuvar költségek levonása után a földesúrnak 4,20 Ft maradt. Még így is jobban járt, mint ha Fehérvárra vitte volna, ahol pozsonyi mérője mindössze 4 Ft-jával kelt. Nagyon keresett cikk viszont a gyapjú. A legalább részben piacra termelt mezőgazdasági termékek közt említhető még a rozs, az árpa és a repce. Élénk kereskedelemre vall a helybeli zsidóság nagy létszáma. Nemcsak a helyi lakosság és az átutazók igényeit kielégítő kocsmákat, vendégfogadókat, szatócsboltokat árendáltak, hanem a mezőgazdasági termékek közvetítő kereskedelmében is szerepet játszottak. A község átmenő forgalmából adódóan jelentős volt a vendéglátóiparban szereplők (14 fő) száma. Kétjegyű az élelmiszeriparban nyilvántartottak száma (10) is. Benne 5 hentes és mészáros, 4 sütő (pék) és 1 egyéb foglalkozású kereső szerepelt. A felsoroltakon kívül 4 asztalos, 3 bőriparos, (toll-, sörte- és szőrgyűjtő), 1 papíriparos, 2 kőműves és 2 ács található az ipari keresők között. Közülük 49 önállóként, kilencen segítő családtagként, 37-en segédként, illetve munkásként, 16-an tanoncként és 8-an szolgaként, tevékenykedtek.

Az 1920/1930-as évek fordulóján a községben 20 kereskedőt tartottak nyilván 7 szakmában.

Fűszer és vegyeskereskedők: Dénes József, Füredi Andor, Hangya Szöv, Krón Zsigmond, Mauthner Henrich, Nyéki Béla, Weszeli Zsigmond.

Baromfi- és tojáskereskedők: Baricza Lajos, Fata Ferencné, Felső Lajos, özv., Rozmánn Istvánné.

Gabona és terménykereskedők. ifj. Bunth Vendel, Gross Győző.

Hentesek és mészárosok: Beltovszky. József. Bunth Vendel, Krausz Géza, Uzsák Lajos.

Kárpitos és kocsifényező: Fligl Dezső

Kávéháztulajdonos: Füredi Andor.

Kelmefestő: Varga János.

Kertészek: Minikusz József, Péntes János, Steiman György.

Korcsmárosok és vendéglősök: Karsai Ferenc, Füredi Andor, Gremesperger József (Pettend pta), özv. Karsay Ernőné, Pintér Mihályné, Reinhardt Miklós, Riez Dezső.

Cukrász és cukorkakereskedő: Karsay Ferenc.

Cipőkereskedők: Hirschler Sándor, Stettler Ferenc.

Órás és ékszerész Dreier József.

Fakereskedők: ifj. Deutsch. Miksa és Fleischner Gyula.

Tüzelőanyag-kereskedelemmel Riez Dezső és Társa Ludman Pál foglalkozott.

1932-ben 4 baromfi és tojáskereskedő, 2 cipőkereskedő, 1 cukrász és cukorkakereskedő, 2 fákereskedő, 2 gabona és terménykereskedő volt nyilvántartva.

14. Ipar

Az iparúzők száma az össznépeséghez képest meglehetősen kicsi volt, amiből arra lehet következtetni, hogy a kézműipar csak helyi szükségletekre termelt. Az iparosok többsége egyedül dolgozott, csak a pék és két kovács foglalkoztatott egy-egy legényt. A község életét alapvetően meghatározó mezőgazdaság és a benne foglalkoztatottak tömege mellett 122 személyt az ipar foglalkoztatott. E kategória tagjai szinte kivétel nélkül helyi szükségletet kielégítő tevékenységet folytattak. A legnépesebb közülük a ruházati iparba soroltak tábora. Ezen belül is a szabóké (14 volt belőlük). Utánuk (az e kategóriában szerepeltetett) cipészek és csizmadiák következtek. 16-os létszámmal. Végül 7 egyéb szerepelt a 40 keresőt feltüntető csoportban. A másik, számbelileg jelentős csoport a vas- és fémiparban foglalkoztatottaké. Itt mindössze a 14 kovács munkaköre ismeretes. A község átmenő forgalmából adódóan jelentős volt a vendéglátóiparban szereplők (14 fő) száma. Kétféleg az élelmiszeriparban nyilvántartottak száma (10) is. Benne 5 hentes és mészáros, 4 sütő (pék) és 1 egyéb foglalkozású kereső szerepelt. A felsoroltakon kívül 4 asztalos, 3 bőriparos, (toll-, sörte- és szörgyűjtő), 1 papíriparos, 2 kőműves és 2 ács található az ipari keresők között. Közülük 49 önállóként, kilencen segítő családtagként, 37-en segédként, illetve munkásként, 16-an tanoncként és 8-an szolgaként, tevékenykedtek. Ide sorolták az iparban foglalkoztatott tisztviselőt is. Az iparral foglalkozók száma a két világháború közötti időben lényegesen módosult. 1920-ban még 147, 1930-ban 167, 1941-ben 120 személyt tartottak nyilván. Önállóként tevékenykedett előbb 84, majd 81 és végül 65 személy. A tanoncok és egyéb segéd személyzet létszáma (61, 81 és 55 fő. Az 1941. évi 1193 keresőnek akkor 10,6%-a az iparban dolgozott. A keresőkön belül emelkedett a tanoncként, segédként, foglalkoztatottak aránya. Ez 1930-ban eléri a keresők felét, 1941-ben pedig megközelíti azt. A húszas, illetve harmincas évek második felében bekövetkezett viszonylagos gazdasági stabilitás megnövelte az utánpótlást; miközben a válság éveit, a gyáripar versenyét a kézművesekkel, visszavetették az önálló mesterek számát, akik a tanoncok és segédek zömét foglalkoztatták. Az ipart űzők körében beszűkült az önállósá válás lehetősége az évtizedek fordulóján. A mezőgazdasági létbizonytalansággal küzdők tömege mellé a perspektíva nélkül maradt iparosok rétege csatlakozott. A létbizonytalanság által érintettek köre bővült, szélesedett a szélsőséges nézetek befogadására alkalmas egyének tábora.

Az 1920/1930-as évek fordulóján a községben 55 iparost és 20 kereskedőt tartottak nyilván, az iparosoknál 21, a kereskedőknél 7 szakmában, az iparosok között.

Géplakatosok: Mittelmayer Ernő

Motorvezető és autogén hegesztő, Takács József.

Kárpitos és kocsifényező Fligl Dezső.

Kovácsok: özv. Molnár Jánosné, Pataki Pál, ifj. Varga János.

Kőművesek: ifj. Csákvári János, Szalczer József.

Kötélgyártó: Szabó Ferenc.

Asztalosok: Erhardt Sándor, Hajgató Miklós, Hujber Ferenc.

Ácsok: Farkas Pál, Juhász István.

Bognárok: Baricza József, Pap Lajos, özv. Téglás Józsefné.

Borbélyok: Dávid István, Hajgató Lajos.

Cipészek: Stettler Ferenc, Szabó Sándor, Bradánovits Gyula. Füredi Antal, Gáncs Ferenc, Hajgató Imre, Kovács Gyula.

Malomtulajdonosok: Müller Mihály, Bicskei Aranka malom R. T. helyi vezetője: Rác Mihály

A községben lévő két malom közül az 1922-ben épített tulajdonosa Müller Mihály.

1932-ben az iparos szakma alábbi képviselőit tartották nyilván Kápolnásnyéken: asztalos 3, ács 2, bognár 3, borbély 2, cipész 7, építési vállalkozó 2, géplakatos 2, hentes és mészáros 5.

15. Szociális kulturális mozgalmak kibontakozása

Már a múlt század hatvanas éveiben Segély Egylet alakult a községben, amely változó nagyságú, de évtizedek alatt gyarapodó tagsággal rendelkezett. (A nyolcvanas években 350 körüli létszámmal.) A századfordulón - a község gondoskodása mellett - a „Kégl-alapból” is történt segélyezés. Egyébként visszatérő forrásként szerepeltek a községben tartott rendezvények, farsangi bálók bevételei, amelyek túlnyomó részben jótékonysági célokat szolgáltak. A rendezvényekről szóló beszámolók időnként helyet kaptak a megyei sajtóban is. Egyes helyi egyesületek nemcsak bizonyos érdeklődési, foglalkozási megoszlás alapján szerveződtek (mint például az Olvasókör, a század hetvenes éveiben), hanem kifejezetten a község szociális rétegezettségét szem előtt tartva is. Az Olvasókört (a nyolcvanas évek elején) a „Nyék-Velencei Vegyes Ipartársulat” létrejötte követte. Változó taglétszáma és viszonylag szűk tagsága (amit a községközi szervezet tanúsít) összefogása tette lehetővé, hogy a helybeli iparosok ne csak érdekük védelmére, hanem ezen túlmutató közművelődési feladatok megoldására is vállalkozhattak. A hetvenes és nyolcvanas évek fordulóján a helyi intelligencia jobb módú tagjai a „Nyék- Velencei Casinó”-t alakítják meg. Itt elsősorban a két község középirtokosai adtak találkozót egymásnak. A zárt jellegű kaszinó tagsága 30-40 körül mozgott. A szervezettségig el nem jutott falusi szegénység gyülekező és szórakozó helyei a korcsmák voltak. Ezekből a helység minden 150-200 férfi lakosára jutott 1-1. Időnként a társadalom kitzasztottjai vagy munkában megvénült tagjai számára is gyakoroltak kegyet a tehetősebbek vagy a hatalom hivatalosai. A megyei sajtóból arról értesülünk, hogy a nyolcvanas évek elején gróf Nádasdy Ferenc helyi kasznárjához, Lángi Gyulához levelet küldött Lampert István, a híres betyár. Kérte a „Tees urat” hogy hatodmaga számára egy kis vacsorát, egy kis pálinkát, és hozzá 25 vagy 30 forintot legyen szíves küldeni, „mert igen nagyon meg vagyunk szorulva”, és éppen Szilveszter volt. A „téns úr” nemcsak a kérést teljesítette, hanem fogadta is a betyárt, és hosszasan elbeszélgetett vele. A lap maliciózan jegyezte meg: „lehet, hogy még eljön (t. i. a betyár) minden akadály nélkül a nemes vármegye házához is, utólagosan szerencsés és boldog újévet kívánni”. Az egyéni, „nemességében” vitatott gesztust a századvégen államilag intézményesített és széles körű gesztusok követték.

1893-ban a Fejér Megyei Történelmi és Régészeti Egyletnek, amely Fehérváron székel, több kápolnásnyéki személy is tagja volt: Hubay György ügyvéd, Kiss Karolin, Kenessey Kálmán nyugd.min.tanácsos, Mérey Sarolta, Mérey Miklósné.

A földművelésügyi miniszter rendelete alapján évente munkában megöszült gazdasági cselédeket, napszamosokat jutalmaztak 100-100 koronával. 1898-ban a nyéki illetőségű Árpási András 60 éves béresgazdát és 30 esztendei helyi munkája alapján, a „békés természetű” Bakos János, 62 éves napszamos, javasolták jutalomra. 1900 tavaszán Dirmits János gazdasági cseléd vette kézhez a 100 koronás jutalmat.

A század utolsó harmadában a helybeli választások példás rendben folytak -, miként egy levélből kiderült. Mégpedig oly példás rendben, amellyel ritka kerület dicskedhetik. Mindez a csákvári kerület „tisztelt és szeretett szolgabirájának, Sárközy Aurél úrnak érdeme”. A szolgabíró választásban betöltött kulcsszerepe mellett. szinte az eredmény is előre megjósolható volt. Egy századvégi levélből arról értesülünk, hogy Nyéken a 67 választó közül csekély - 1/10 –1/10 rész a függetlenségi és néppárti. A többi szabadelvű párti, a kormány híve. A választójoggal rendelkező 67 személy a község felnött lakosságának még 6%-át sem érte el. A jogosultak a település jobb módú rétegéből kerültek ki.

16. A gazdasági és társadalmi élet fejlődése a II. világháborúig

Az előző század utolsó harmadában végrehajtott ágazatváltozások (vízrendezéssel kapcsolatos intézkedések) szűkebbre szabták a mezőgazdasági művelésre alkalmatlan területeket. Századunk elején a terméketlen terület nagysága a község határának csak 3,8 %ára terjedt ki, és nem érte el a 300 kat. holdat. A szemtermelés javára végrehajtott terjeszkedés közel hétezer (6982 kat, holdra) növelte a község termőterületét. A terület 88%-a szántó, amelynek kataszteri tiszta jövedelme az egész határ 110 494 aranykoronájának nagy részét alkotta. A másik legnagyobb kiterjedésű ágazat 284 kat. holddal (4%-kal) a legelő volt. Két százalékot megközelítő arányt (135 kat. hold) képviselt a kert, másfél százalékot (104 kat. hold) a rét. A századvégi filoxéra pusztítása után megindult a szőlő újratelepítése. A 20. század első évtizedében már 75 kat. holdra (1% fölé) emelkedett a szőlőkultúra területe. Új jelenség az erdő (10 kat. hold) megjelenése és a nádas csaknem teljes eltűnése. (1 kat. hold maradt belőle). A 19. század végére a község határa kultúrtájja változott, s a szántóföld uralta. Az azt átszelő vasúti pálya Fiumétől Budapestig ívelt. Kápolnásnyék mind a megyeszékhelynek, mind a világvárossá fejlődő (és malomipari központtá vált) Budapestnek élelmiszerszállítója lett.

A föld minősége, a felvevő piac közelsége az egyik oldalról a földhöz kötődés lazulása a nemzedékváltás nyomán a másik oldalról azt eredményezte, hogy nagyobb tere nyílt a bérletezésnek, mind a bérbe venni, mind a bérbe adni szándékozók körében. Ez a kölcsönös törekvés érvényesült, és a századfordulót követően új színezetet is nyert. Mindenekelőtt azzal, hogy a liberális éra a zsidóság előtt is szélesre tárta a vállalkozás szféráját a gazdaságban, az érvényesülés lehetőségét a közéletben. Mind az említett általános tendencia, mind annak sajátos színezete jelen volt. a kápolnásnyéki bérletezésekben. Századunk tízes éveinek végére kialakult helyzetet az jellemezte, hogy a 14 helyi nagybirtokból 4 már a tulajdonos özvegye, 3 a közeli rokonság kezén volt. A 7 birtokból 3 bérletbe volt adva. Az összes bérletek száma ekkor 8. Ezek a bérletek a 100 és 1000 hold közötti birtokoknak 31%-ára terjedtek ki. A bérlők között a legjelentősebb Grünfeld Márton és fia, akik 1078 kat. hold bérelt földön gazdálkodtak, közte Halász Gedeon dr. és a budapesti Református Gimnázium, összesen 670 holdján.

A középbirtokosok tulajdonában végbement változások között szerepelt az elhunyt Kenessey Kálmán, akinek birtokát nevelt fia, Justh József örökölte. A Turóc megyéből származott Justh József 1905-ben megnősült. A helyi Sebestyén Sámuel örökösét, Sebestyén Margitot vette el. Ily módon a Kenessey birtok mellett érdekeltté vált a Sebestyén örökségben is. A tízes évek végén 371 kat. holdban tulajdonosként, 110-ben pedig résztulajdonosként volt érintett. Hasonló folyamat játszódott le a község grófi birtokán. A tulajdonos, Nádasdy Anna grófnő Hunyady Károly grófhoz ment feleségül. A század első évtizedében a Nádasdy birtok - terjedelmét megőrizve - Hunyady néven szerepelt.

A község 7259 kat. holdas területének túlnyomó többsége úri. nagybirtok. Az 1911-es adatok szerint 5725 kataszteri hold kiterjedésű a 100 holdon felüli birtokok összessége. A 100 hold alattiak a határ 21%-át birtokolják. Ezen 43 kereső osztozik oly módon, hogy 17 és 10 és 100 hold közé eső birtokosok, illetve bérlők száma. A 10 hold alattiaké (1 kertésszel együtt) 26. (A besegítő családtagok száma 5 fő). Figyelemre méltó, hogy egy évtized alatt a 100 hold alattiak száma (segítő családtagjaik nélkül) 43-re emelkedett, a korábbi 23-ról. Még inkább figyelmet érdemel az a körülmény, hogy a mondottak között a 10 holdon aluliak megkétszereződtek. (12 helyett ekkor 25 a számuk.) Ez a körülmény, a nagybirtokok terjedelmének szinte változatlan fennmaradása mellett, jelenti mind a 100 hold alattiak körében végbement változást, mind a 10 hold alattiak közötti birtokelaprózódást. Változás állt be az agrárproletáriátus soraiban is. A cselédek száma visszaesett (300-ról 251-re), viszont a

mezőgazdasági munkásoké valamelyest emelkedett (106-ról 113-ra). Ugyanekkor megnőtt a gyermekmunka iránti kereslet: az 1900. évi háromszorosára. A mezőgazdasági munkások 28%-a 16 éven aluli 1910-ben. (Arányaiban viszont 50%-kal nő - ha abszolút számban, szerény mértékben is - a saját házzal rendelkező mezőgazdasági munkások száma: 3-ról 13-ra.)

1900 és 1910 között a községből 210-en vándoroltak el. Ez a szám az 1910. évi lélekszám 10%-a. Az elvándorlás alapvető oka a munkaalkalmak hiánya, a község népességeltartó erejének csökkenése. A hosszabb vagy rövidebb időtartamú foglalkoztatás mértékét mindenkor a nagybirtok munkaerőigénye szabta meg. A szemtermelésre berendezkedett birtokok mérsékelt ráfordítást igénylő beruházások mellett az élők munkáinak intenzitásának emelésével törekedtek hasznuk növelésére. Ennek közvetlen következményét a helyi agrárproletariátus viselte. Míg a nagybirtokon foglalkoztatott cselédség helyben maradását. a lakás, a hosszabb munkaviszony, az elvándorlás megakadályozását is megcélzó komenció, az illetményföld biztosította, addig a nincstelen (legtöbbször házzal sem rendelkező) mezőgazdasági munkást helyhez semmi sem kötötte. Járási átlagok szerint pl. 1909-ben a napszámér (férfi esetében) nem érte el a 2 koronát míg a gyerekeké az 1 koronát sem. A munkában töltött napjaik száma alig haladta meg (átlagosan) az évi 200, gyerekek esetében a 175 napot. (A nők javadalmazása és foglalkoztatási időtartama a két kategória közé esett.) becsült adatok alapján: a férfi napszámós éves keresete alig haladta meg a 400, a női a 250, a gyermekeké a 160 koronát. (Az a statisztika, amely az 1908-as esztendőben a község által támogatott 2 szegényről és négy 7-14 éves gyerekről tesz említést, a patronáltak számáról és nem a tényleges helyzetről tájékoztat.)

A község népességének (eltartottjaival) közel egyötödét kitevő mezőgazdasági munkásság körében az elégedetlenség már a század első évében felszínre tört. 1901 nyarán Mérey Sarolta, helyi birtokos, följelenti Fehérvári Márton nevű aratógazdát, aki - szerinte – nemcsak munkáját végezte hanyagul, hanem még izgatott is munkaadója ellen. Fehérvári Mártont az 1898. évi II. tc. 63. §-a alapján 3 napi elzárásra és 10 korona pénzbüntetésre ítélték. Az elégedetlenség okainak felszínén tartásában és a sérelmek nyilvánosságának biztosításában részt vállalt a korabeli szocialista sajtó. A Népszava 1902. október 25.-i száma a helybeli oktatás hiányosságai kapcsán támadja a közjogi vitába bonyolódott (önálló honvédséget követelő) honi politikai vezetést. „Iskola helyett kaszárnya, ez jellemzi a magyar állapotokat” - írta a lap. Nyék-Pettenden „150 gyerek nélküli az oktatást, mert a községben nincs iskola. Ez csak a 3 kilométerre fekvő faluban található. Nincsen a magyar államnak néhány száz koronája iskolára, de kész 25 milliót kidobni, hogy több katona legyen a nagy parádékra.” Ettől kezdve fokozott figyelemmel kísérik a sajtó, de mindenekelőtt a Népszava tevékenységét. 1904 februárjában pedig nyilvántartásba veszik azokat a helybeli mezőgazdasági munkásokat, akik ingyenesen kapják a lapot. Braun Mátyás, ifj. Márczi István, ifj. Faragó János, Nyikos Pál, S. Tóth János, Németh János és Bakos István tartozott a kedvezményezettek körébe. A dunántúli nagy aratósztrájkok időszakában (1906. Május 3-án) a várható helyi események megelőzése céljából a Széchenyi Szövetség egyetemista fiataljait küldik a községbe. Ők gyűlés keretében emeltek szót a szocialisták szervezkedése, illetve a szocialista tanítások ellen. Az első világháborút megelőző utolsó választáskor pedig - a választójog kiterjesztése ellenére - mindössze 71 munkás rendelkezett választójoggal a községben. Az összes választásra jogosultak száma 167 volt. ami alig haladta meg a felnőtt népesség 10%-át. A jogosultakon belüli megoszlás aránya pedig fordítottja volt a község szociális összetételének.

16. 1. Az I. Világháború időszaka.

A birtokmegosztás illetve a közteherviselés aránytalan megosztásából származó problémák mellé századunk második évtizedében háború okozta gondok, nehezedtek a község lakosságára. A falu felnőtt férfi lakosságának több mint 60%-a (mintegy 400 személy) katonai, illetve frontszolgálatot teljesített. A bevonultak egyötöde (78 fő) hősi halált halt, 14 hadiözvegyet és 24 árvát hagyva maguk után. Míg a fronton a megsemmisülés, itthon a nélkülözés veszélye fenyegette a munkába öltözötteket, illetve azok lerongyolódó hozzátartozóit. A munkából hiányzó férfi munkaerőt az asszonyoknak (és részben a gyerekeknek) kellett pótolniuk. Nekik kellett megküzdeniük a közellátás hiányosságaival, az egyre brutálisabbá váló rekvirálásokkal, s amíg bírták, a kétszázat, illetve (igával) az ötszáz napot meghaladó közmunka kötelezettséget, a pénz elértéktelenedéséből származó nehézségeket. A hadisegélyek elégtelenségéből és elmaradásából adódó gondokat. A háború utolsó éveiben szinte egyöntetű volt a vélemény mind a hosszas és súlyos következményekkel járó vérontás elítélésében, mind a háborúból történő kibontakozás helyi teendőivel kapcsolatban.

1918. november 16-án – a népköztársaság kikiáltásának napján Vági István, járt a községben. Ekkor vette kezdetét a helyi szociáldemokrata szervezkedés, amely a század elejei elégedetlenkedők soraiból nyerte tagságát. Tíz nappal később a mezőgazdasági proletárok mellé a kisgazdák és szellemi dolgozók is fősorakoztak. A község háza tanácstermében tartott gyűlésükön, Haász Kálmán helyzetértékelését meghallgatva, úgy döntöttek, hogy valamennyien belépnek a szociáldemokrata pártba. (Együttal csatlakoztak a Népszava előfizetőinek táborához.) Az események felgyorsultak és a követelések radikálisabbá váltak a katonák hazatérte következtében. A frontot megjárta földkövetelők mind a Nemzeti Tanács, mind a községi előljáróság intézkedéseivel elégedetlenek voltak. Az igények meghaladták a szervek lehetőségeit és hatáskörét. A pesti hatalomátvétel híre pedig Nyéken is új hatalmat teremtett. A helyi direktórium tagjaiként Friedrich István, Molnár János és Dávid János neve ismert. A kommün bukását követően - 1919 augusztusában - Kápolnásnyék román megszállás alá került. A minimális - szakasznyi - erejű megszállók feladata mindenekelőtt a vasúti szállítások biztosítása volt. Szeptember folyamán - 22-e körüli napokban - ugyanis több szerelvény haladt át a helyi vasútállomáson. Ezek - a korabeli források alapján „rablott holmikkal megrakva” távoztak. A korábbi községi vezetés, a román megszállás időszakában regenerálódott. Az időlegesen román megszállás alá került községben a helyi előljáróság által finanszírozott rendőrség feladata volt a közrend és biztonság fenntartása. Hatékonysága nem, csak költségei ismeretesek. Ezek élelmezésre fordítandó összegek (1000 K-ról volt szó), amelynek fölhasználását a megyei törvényhatóság október elején hagyta jóvá. Az állomány erősítésére, vagy a megszállás tartósságára utalhatott a jóváhagyás záradéka: amennyiben ez összeg kevésnek bizonyul, az előljáróság, kérje újabb összeg megszavazását. Néhány héttel e bátorítás után megkezdődött a románok visszahúzódása, majd november közepén Horthy Miklós nemzeti hadseregének átvonulása Budapest irányába. A hadsereg ellátása (élelmezése) a helyi lakosságra hárult és 1919 és 1920 fordulóján „országos” mozgalommá vált. Kápolnásnyékek is, - más községekhez hasonlóan - hozzá kellett járulnia a Magyar Nemzeti Hadsereg élelmezéséhez. 1920 tavaszáról ismert adat alapján a község 19 és fél tonna terménnyel vett részt a hadsereg ellátásában.

Az új rend stabilizálása hosszabb időt igényelt. A hatalomra jutott kurzus a megbuktatott diktatúra helyi vezetői szervezői és szimpatizánsai ellen fordult. A szociális és faji (zsidó ellenes) szempontú atrocitások a békekötést követően tematikailag bővültek. Keresztény mellett mind nagyobb hangsúlyt kapott a nemzeti jelleg hangoztatása. A katonai elhárítás

figyelme a megye egyik „zsidófészke”-nek nyilvánított Kápolnásnyék felé fordult. Az odaérkező és bevásárlást végző pestiek - az elhárítás szerint - a nép között a mai államrend ellen izgattak. „Néhány személy felügyelet alá helyezését és a címükre érkező posta cenzúrázását tartották szükségesnek (Ez utóbbi kapcsán röpcédulák érkezésétől tartanak.). A felizzított légkörben a községházán - előfogat igénylésével kapcsolatban - tettlegességre került sor. Ezt követően a körorvos, dr. Spät Mór ellen - kötelesség mulasztásaira hivatkozással, de antiszemita felhanggal - sorozatos följelentések történtek. Még két évvel később is, Sebes Lipót ny. ezredessé történő előléptetése vált ki tiltakozást a helyi lakosság egy részében. 1922 tavaszán a nemzetgyűlési választásokat megelőzően, kommunista szervezkedésre figyel föl a fehérvári katonai parancsnokság. A választási korteskedés Cserti József ellenzéki (Rassay párti) jelölt nyéki programbeszéde ilyen irányba tüzelte föl a gyűlésen részt vevő velenceieket. A gyűlésről hazafelé tartó tömeg le a burzsujokkal kiáltások mellett vonult végig az utcákon. A tüntetők között fölismerték a kommunistaként nyilvántartott Józsa Istvánt. Cserti korteseiről azt állítják, hogy a kommün alatti helyi vezetők közül kerültek ki. Köztük volt Pap Ábel és Rédl János. (Az utóbbinak a kommün alatti magatartása miatt választójoga sem volt. A retorziók alkalmazása mellett a hatalom képviselői részéről széles körű propagandamunka és aktív szervezkedés folyt a rendszerrel ellenséges nézetek visszaverésére és tömegbázis kialakítására. Propagandában Trianon okai és következményei a Tanácsköztársaság vezetőinek összetétele a központi kérdés. Szervezkedésben a háborút megjártak („frontharcosok”), a harcban kitűntek (a „vitézek”) összefogása, renddé szervezése, a nők és a fiatalok megnyerése (a „Levente”, mint katonai előképzést nyújtó szervezet létrehozása illetve támogatása) a legfontosabb cél. A nemzeti tartalmat a hivatalos szervek, a keresztény jelleget az egyházak, közreműködése biztosította. Kápolnásnyéken a sort, még 1920 tavaszán, a Keresztény Nők Szövetségének megalakulása nyitotta meg. Az iskolában folyó tevékenységet erős nemzeti szellem hatotta át. Az 1922. évi Vörösmarty ünnepségnek a Szózat elszavalásában történő versengés adta a magvát. A közművelődési rendezvényeken (pl. 1922. év karácsonyán) az irredentizmus jegyében szerveződött a műsor. („Miért kell nekünk Nagy-Magyarország?”) A „Vitézi Rend Regös Csoportjá”-nak előadásait - a dandárparancsnokság jelentése szerint - a közönség nagy lelkesedéssel fogadta. Ugyanott örömmel nyugtázták, hogy Kápolnásnyéken „az ifjúság vasárnaponként az iskolába gyűl össze. hogy keresztény irányú sajtóterméket olvasson”, egyházi személyek, illetve tanító jelenlétében. A hivatalos törekvések, illetve intézkedések sorából különösen egyet várt a község felnőtt lakossága, a harcteret jártak tömege: az ígért földreform megvalósítását. A fokozódó ütemű pénzromlás, a korona elértéktelenedése a jelenükbe vetett bizalmukat ingatta meg, a várt földosztás a jövőbeli bizakodásukat volt hivatva megerősíteni. A Nagyatádi-féle reform keretében 1921 tavaszán Kápolnásnyéken is megmozdult a föld. Szabad egyezkedés keretében mindenekelőtt házhelyek juttatásáról volt szó. A sort Halász Gedeon nagybirtokos nyitotta meg, aki 52 házhelyet, egyenként 60 négyszögöles parcellákban adott át a reform céljaira. Az értékesítési ár körüli problémák miatt 1921 áprilisában csak 12 igénylővel kötött megállapodást. Csaknem a parcellázással egyidőben, a nagybirtokosok 23 igénylő között 27 kat. hold kukoricaföldet mérettek ki. A vontatottan induló és évekre elhúzódó reform keretében összesen 37 kat. hold terjedelmű házhelyet és 521 kat. holdnyi szántóföldet osztottak ki. Ez azt jelentette, hogy a helyi birtokoknak mindössze 8%-ka cserélt gazdát. A húszas évek közepén a község hétezer holdat meghaladó határából közel ötezer (4879) kat. hold volt 100 hold fölötti birtokosok tulajdonában. A 12 nagybirtokból 1348 kat. hold (28%) bérbeadással hasznosult, de ebből mindössze csak 315 hold a kishaszonbérletek területe. A földnélküliek és törpebirtokosok reformhoz fűződő elképzelései nem váltak valóra. Ebben az időben a térség korábbi földbirtokosai (mint a Balassa-alapítvány, a budapesti református egyház, Halász Gedeon, Hunyady Károlyné, a Kenesseyek, Luczhenbacher János és Sárközy István) mellett újjak

találhatók. (Balassa Mórné, özv. Gross Mórné, özv. Mecsér Endréné és Tóth Imre személyében.) De változott a bérlők személye is. A Balassa-alapítványban és a ref. egyház birtokán Krausz Manó található. A 402 kat. holdas bérletével a legjelentősebb, ebbéli minőségében. Kennessey István birtokát a helybeli Boros Imre, a két kiskorú (Luczhenbacher János és Sárközy István) birtokait Salzgruber József, illetve Bartha Lajos bérelte. (Ez utóbbi kishasznóbérlőkkel osztozva.) Kishasznóbérlőket létesített özv. Balassa Mórné is. A herencsényi illetőségű Tóth Imre birtokát a helyi Szabó Károly vette bérbe. Egy évtizeddel később (1935-ben) a 7259 kat. hold kiterjedésű határban 2779 kat. hold volt a kisbirtokosok kezén. (A föld 38%-a). Közel egy századdal a jobbágyfölszabadítás után a nagybirtok túlsúlya megmaradt a községben. Csak arányaiban változott.

Kápolnásnyék 100 kat. hold fölötti birtokosai a következők voltak.

A földbirtok kataszteri tiszta jövedelem		aranykoronában
Balassa Lajos alapítványa	141kat.hold	2342,,
Székesfehérvár, Bérlí: Nyéki Béla Knyék		
Budapesti Ref. Egyház	262 „	3756,,
Bérlí: Váróczy László		
Kápolnásnyék,	26 „	
Kisbérletben Kápolnásnyék	1 „	
Gschwindt Ernőné, özv. Budapest	147 „	2510,,
Halász Gedeon dr. Kápolnásnyék,	530 „	8215,,
Haltenberger Sámuel Kápolnásnyék,	465 „	7538,,
Hunyadi Ferenc, gróf Budapest	1306 „	10458,,
Kápolnásnyék község	103 „	127,,
Kisbérletben Kápolnásnyék,	11 „	
Kápolnásnyéki református egyház Knyék,	116 „	1890,,
Kisbérletben Kápolnásnyék,	102 „	
Kenessey nővérek Kápolnásnyék,	487 „	7723,,
Luczhenbacher Rita Kápolnásnyék,,	345 „	5800,,
Bérlí : Salzgruber József Kápolnásnyék,		
Luczhenbacher János Kápolnásnyék,	338 „	5139,,
Bérlí: Salzgruber József Kápolnásnyék		
Vitéz Mecsér Endre Kápolnásnyék,	326 „	5120,,
Röhlich József	58 „	910,,
Összesen:	4899 kat.hold	61528aranykor.jövedelem.

Egy évtizeddel később - az 1945-ös földosztás alkalmával - a korábbihoz hasonló helyzet a jellemző. A nagybirtok kiterjedése meghaladta a község határának több mint felét. (53 %-ot.) Elkobzás útján 725,50 míg megváltással 3111 kat. hold került a Földalaphoz, illetve az igénylők tulajdonába. Az 1935-1945 közötti évtized jellemzője, hogy szinte kizárólagossá váltak a közép- (300-500 kat. hold közötti) birtokok, miközben a kisbirtokok területe közel 500 kat.

holddal gyarapodott. A birtokosok között pedig az 1-5 hold közöttiek elérték az összes tulajdonosok felét. A község 1945-öt úgy érte meg, hogy mezőgazdasági keresőinek 63%-a mezőgazdasági munkás és cseléd volt. Az ötszáz főt megközelítő (493 fős) agrárproletariátusból (gazdasági cselédként) csak 193-nak adódott állandó munkahely, míg a többiek időszakos (alkalmi) munkából éltek. A negyvenes évek elején az 1193 helyi keresőből 782 (65,50 %) a mezőgazdaságból élt, oly módon, hogy ez utóbbi kategórián belül 300 főnek, azaz több mint 1/3-uknak, rendszeres keresete nem volt.

Négy évtized alatt a mezőgazdaságban használt gépi eszközök, felszerelési tárgyak száma csaknem megkétszereződött. A motoros erő-, illetve munkagépek száma közel háromszorosra (88 db-ra) emelkedett. Megjelent a traktor is, 12 darabban. A föld megmunkálása mellett más munkafázisokban is gépesítés történt. Mindenekelőtt a nagybirtakokon. A vető-, ültető-, illetve a kapálógépek száma meghaladta a 250-et. Az arató- és terménybetakarító, a cséplő- és osztályozógépek száma 70 volt. A korábbi 14 szecs kavagót 182 db terményelőkészítő-gép váltotta föl. Föltűnt néhány trágyázó gép is 15 db). Szélesebb körben hódított a bor- illetve gyümölcs gazdasági gépek sora (149 darabban). Megjelentek a tej gazdasági gépek (20 db), és kezdetét vette a keltetők alkalmazása.

Állatállomány tekintetében vezető szerephez jutott a sertés, 2466 darabban. Kétharmadában zsírsertésekkel. A korábban élelmezésben riválisaként szereplő juhok veszítettek jelentőségükből. Számuk 530-ra esett vissza. (Hús kivételével mind gyapjúmerinó.) A lábasjószágok közül a szarvasmarha-állomány megtartotta korábbi számát (1205 db), összetételében azonban 250 darab szimentálival és az egyéb piros-tarka állománnyal (együttesen 1063 jószággal) élre tört, illetve a tejtermelők hegemoniáját valósította meg. A lovak megőrizték vonóerő tekintetében elfoglalt helyüket (426 db). Az összes állatféleségen belül mintegy kétharmados arányúvá vált a baromfiállomány. (A 14 087 db-ból 11 908 a tyúkféle, 224 a pulyka. 555 a lúd és 919 a kacsák száma.) 1935-ben 481 galambot vettek számba. A méhcsaládokból 310-et tartottak nyilván.

A századfordulóhoz képest megháromszorozódott a község gyümölcsfáinak száma. Legjelentősebb gyarapodás az őszibarackosokban történt. A gyümölcsfák csaknem 40%-át alkották, ami az 1895-ös helyzet közel húszszorosát (10 404 db) jelentette. A második helyet elfoglaló almafák száma viszont mintegy 10%-kal visszaesett. (3103 volt belőlük.) Felére csökkent az eperfák (379 db) száma és majdnem eltűntek (6 db maradt belőlük) a gesztenyefák. Az általános tendencia azonban a gyarapodás volt. Arányát érzékelteti, hogy a megyében ez az 1895. évi állomány megkétszereződött, Nyéken háromszoros a növekedés.

A harmincas években a Felső-Dunántúli Mezőgazdasági Címtár Kápolnásnyéket a tengerit, a lucernamagot, moharmagot, téli almát termelő községek között tartotta nyilván. Állattenyésztés szempontjából a hazai pirostarka szarvasmarhát, a melegvérű lovat, a zsírsertést, a hússertést, a tyúkot, a kacsát tenyésztő, kacsahízalással foglalkozó és tejtermelő községek közé sorolták Kápolnásnyéket. A helységben ekkor magánkézben lévő faiskola is tevékenykedett. A területükhöz viszonyítva számottevő területen búzát termelő gazdaságok közé sorolták Nyéki Béla bér gazdaságát, vitéz Mecsér Endre birtokát, mint Bánkúti fajtát, termelőket; Szalzgruber József (pettendi) béruradalmát, Hunyady Ferenc grófét, mint Bánkúti 1201-est, Hunyady Ferenc grófot, mint Hatvani 3204-est, termelőt. Manióbát termesztett vitéz Mecsér Endre pettendi gazdasága. Marquis 118-ast Hunyady Ferenc gróf, egyéb fajtát Haltenberger Samu pettendi gazdasága és Szalzgruber József bér gazdasága. Az árpatermesztéssel különösen Nyéki Béla foglalkozott. Az „aranyözön” tengerivel a pettendi Szalzgruber gazdaság, Fleischmannal a szintén pettendi Haltenberger Samu, a korai fehérrel gróf Hunyady Ferenc gazdasága. Itt jegyezzük meg, hogy 3 kukoricafajta őrizte Pettend nevét: a „Pettendi”, a „Pettendi aranyözön” és a „Pettendi lófógu”.

Állattenyésztésben a tinónevelő Váróczy László uradalma, tejtermelésben Hunyady Ferenc gróf gazdasága tűnt ki. Luczhenbacher Miklós pettendi gazdaságában méntelep működött. Haltenberger Samu, ugyanott, húsertést és zsírsertést tenyésztett, Hunyady gróf pedig Nyéken juhtenyésztéssel is foglalkozott. A pettendi Szalzgruber tyúk, pulykák tenyésztését üzte.

A 100 hold alatti gazdaságok tevékenysége - névhez kötöten - ismeretlen. A harmincas évek elején Balassa Antalnak 22, dr. Balassa Lászlónak (Budapest) 50, Botka Árpádnak 60, Botka Bélának és Gézának szintén 60, dr. Friedrich. Endrének (Budapest) 30, Kremniczky Ferencnek 45, a Református Egyháznak 80, Salamon Gézánának 25 és Tyákich Máténak 60 kat. holdja volt a községben. Földhaszonbérliként Csapó János 40 holdat bérelt a Pápai Református Kollégiumtól.

Az iparosok és a kereskedők szakmai tagozódása és száma jelzi, hogy az elemi lét-szükségletek biztosítása, a termelés kiszolgálása mellett a helyi tisztviselő-értelmiségi rétegigényt megcélzó iparágakkal, illetve kereskedelmel is találkozunk a községben. (Cukrász, cipőkereskedők, kávéház-tulajdonos.) A baromfi- és tojáskereskedők száma (4 fő), a fa-, illetve a gabona- és terménykereskedők (2-2 fő) jelenléte élénk kereskedelmi forgalomra. a két építési vállalkozó megtelepedése a földbirtokosok vállalkozási kedvére utal.

Az 1920-as évek második felében, de különösen a pengő bevezetése után, a község vezetése jelentős beruházásokba fogott. Ennek feltételét az 1925-ben létesített Községi Beruházási Alappal teremtették meg. Indulási tőkeként „az 1924. évi számadásban mutatkozó felesleg” szolgált. Az Alap terhére 1925 tavaszán hősi emlékművet létesítettek, amely egy három méter magasságú emlékoszlop. Majd Mentler Béla körállatorvos és Karsay Lajos mészáros szakvéleményét figyelembe véve sertés-, illetve marhavágóhidat építettek. 1928-ban dr. Janicsek Józseftől vásároltak 2. kat. hold terjedelmű ingatlant. 1927-ben bevezették a községbe a villanyvilágítást, melyhez az áramat a Fejérmegyei Villamos R. T. szolgáltatta. Lényeges vállalkozás volt az 1927-ben kezdődő villamosítás, amely 1937-ben a Halásztelepiek, a Kelemen-telepen lakók és a Korcsma-dűlőbeliek villamosításával zárult. 1928-ban pedig az érdekelt olajtársaságokkal (Vacuum O. C. és a Shell) kötött szerződés alapján Hirschler Dezső Fő utcai háza előtt süllyesztett üzemanyagkút kezdte meg működését. Az Alapból, illetve a költségvetésből finanszírozott beruházásokat a gazdasági válság évei akadályozták. Élénkülés a harmincas évek derekától indult meg. Ezek közül a helyi Hangya Szövetkezettel történt megállapodás, illetve az ezzel összefüggő Fő utcai malomépület megvétele volt. jelentős (1936-1937-ben). A községi tulajdonú, de a szövetkezet által használt épület eladásából származó összegért a malmot vették meg. Ott (1200 négyszögölön) a bontásból származó anyagból orvoslakást és óvodát, a melléképületből pedig tűzoltószertár és őrszobát, valamint a Zöldkereszt számára helyiséget kívántak építeni, illetve kialakítani. A helyzetet és a tervek realizálását bonyolította a községi tulajdonban lévő csendőrlaktanya melléképületének összedőlése és újjáépítésével összefüggésben az őrparancsnok lakásbővítésre előirányzott összegének jelentős (70%-os) megnövekedése. A gondokat fokozta a „Csekés”-ből jövő patak 1928-29 telére emlékeztető zabolátlansága, amely a vízrendezés, de az egészséges ivóvíznyerés kérdését is újólapon napirendre tűzte. Halaszthatatlanná vált 1937-ben vitéz Borbély József telkén, illetve a Wass-major dűlőjében újabb kutak létesítése.

Az 1930-as években, a balatoni állami műút községet érintő szakaszának építése, az úthoz kapcsolódó községbeli közlekedés átrendezése (a forgalom áterelése a Vörösmarty utcáról a Balassa utcára) nemcsak a helyi közvéleményt osztotta meg, hanem a községtől is anyagi áldozatot követelt. Gazdaságilag a földek megközelítése vált kérdésessé, érzelmileg a két templomot is magában foglaló Balassa utca prioritása vált vita tárgyává. Az úthálózat

módosulása csak megerősítette annak az 1936-ban kelt községi közgyűlési határozatnak a szükségességét, amely - a földreform nyomán kialakult helyzetnek megfelelően - a község határának fölméréséről intézkedett. A birtokívek pontosítása, a művelési ágváltozások átvezetése és más munkálatok a lakosságot házanként és holdanként 1-1 pengő költséggel terhelték volna. Végrehajtása az anyagi nehézségekre hivatkozással elhalasztódott. (A később elkészült térképek a 2. világháború alatt megsemmisültek.) Az 1937-es KM rendelet alapján azonban elkészült a község dűlőútjainak számbavétele. Azoké, amelyek „már meghaladják a mezei közös dűlőutak kizárólagos gazdasági célt szolgáló minősítését”. Ezek a következők: 1. Fucha-dűlő út, 2. Sinder-dűlő út, 3. Határárok út, 4. Vitézi telkek útja, 5. Róka és Vizes dűlőút, 6. Vagyonváltásos földek útja, 7. Tráger-dűlő út, 8. Velencei határ út, 9. Alsónyéki temető út, 10. Felső temető dűlőút, 11. Csekési út, 12. Magyaregyház út, 13. Pázmándi út. A törzskönyvezett utak hossza belterületen 9 km, a mezei utaké 21 km.

E tervezett, illetve elkészült felméréseket egészítette ki a közgyűlés házszámtáblák megújítását elrendelő határozata. A kiosztott házhelyeken új házsorok keletkeztek, amelyek nevet és mintegy 50 házsámot igényeltek.

A lahóházak, száma a harmincas években 383-ról 480-ra emelkedett. A házak számának növekedése (20%) jóval meghaladta a lélekszámban bekövetkezett (3%-os) gyarapodást. A változás érintette mind az épületek anyagát, mind a bennük lévő szobák számát. Bár még 1941-ben is a házak több mint felének anyaga vályog, illetve sár, de már több mint 25%-a egyszobásnál nagyobb és 85%-uk cseréppel, illetve palával fedett. Feltűnnek az első többszintes házak is. 1941-ben 4 volt belőlük. Kápolnásnyék a harmincas és negyvenes évek fordulóján faluképében megváltozott. Épületei korszerűsödtek, néhány utcáját járdával látták el, s a villany eljutott Pettendre is. Kulturáltabbá vált a temető és környéke. Oda nemcsak kerítést húztak, de elkészült - a Halász-telepi lakosok kezdeményezésére - a ravatalozó is. Pótolták a közegészségüggyel kapcsolatos hiányosságokat: a közfogyasztásra szánt állatokat csak a vágóhídon lehetett levágni. Pótolták a hídmérleg hiányát, 1400 P ráfordítással. Az olajvezeték 1940-re érte el Kápolnásnyéket.

A harmincas évek közepén mind a két orvosi körzetben megbomlott az egység a községek között. Előbb Gárdony lépett ki a Nyékkal és Pázmándaival együtt alkotott körzetből, majd egy évvel később, 1936-ban, a 6 község által alkotott állatorvosi körzet egysége bomlott meg Gárdony és Pázmánd kiválásával. Ez utóbbi kezdeményezés végrehajtása megakadt, mert Kápolnásnyékre a kilépések nyomán olyan teher hárult volna, amelyet a község elviselni nem tudott. Megkezdték ugyanis MABI-kölcsön fölvetelével és a megvásárolt malomépület - bontási anyagának fölhasználásával orvoslakás és rendelő építését 1937-ben, (A háború folyamán ez az objektum is tönkrement.

1937-ben másik jelentős beruházásba is szeretett volna belekezdeni a község. Tűrhetetlené vált az óvodával egy föld alatt tevékenykedő Vörösmarty Társadalmi és Gazdakör közös működtetése a gyermekintézménnyel. (A két eltérő rendeltetésű intézményt összenyitható ajtó választotta el, amelyet rendezvények alkalmával egybenyitottak.) A 15 ezer pengőt meghaladó beruházás, amely új óvoda építését tette lehetővé, csak a Belügyminisztérium anyagi támogatásával volt megvalósítható. Új, - szintén anyagi ráfordítást kívánó - igény jelentkezett a közoktatás területén is. A katolikus és a református egyházak által működtetett ismétlő iskolákat gazdasági ismétlővé lehetett volna átalakítani - a törvényes rendelkezéseknek megfelelően - ehhez azonban mind az évi 432 P többletköltség, mind a gyakorlati képzést szolgáló 2-2 hold föld biztosítása hiányzott. A két egyház korábbi támogatását is beszüntette a község. 1936-ban a református iskola még 1400 P évi támogatásban részesült, de ezt követően a további segélyezést megszüntették. A látszólagos konszolidáció mögött mély szociális ellentétek jellemezték a község társadalmát. A húszas évek végén kelt jelentés

arról tájékoztat, hogy „a község régen néhány nagybirtokos kezében volt. Ma sem bír egy kisgazda 15 holdnál nagyobb területet. Néhány család él csak nyomorban.” Az utolsó megállapítás kivételével a jelentés helytálló. Egy másik - bizalmas - jelentés szerint a helyi földmunkások „nem szívesen dolgoztak a mezőgazdaságban, inkább a vasúti munkákat vagy a fővárosban talált alkalmi munkát kedvelik. Szívesen hagyják el a falut.” Ez akkor történik, amikor „az uradalmak közül csak gróf Hunyady Ferencné szerződött 15 pár helyi aratót. A többiek Nadap, Pázmánd községekből és Zala megyéből hozattak munkásokat” A helyi munkások között elégedetlenség van, de izgatást vagy szervezkedést (a mellőzöttségük) nem hozott.” Ez utóbbiban a helyi szegénység megosztottsága, az egyházak szociális tevékenysége, de a hivatalos hatalom által támogatott „ismeretterjesztő” előadások (pl. a Vörösmarty Gazdakörben) játszottak közre. De féken tartó erő volt a helyi csendőrőrs is.

16. 2. A II. Világháború időszaka.

A harmincas és a negyvenes évek fordulóján keletkezett és a Földművelésügyi Minisztériumhoz címzett panaszok a szociális feszültségek változatlan főnnállásáról, a bepanaszolt személyek (mint a községi orvos a volt képviselőjelölt) körének bővüléséről tanúskodnak. Az ország hadba lépését követően pedig mind a jobb-, illetve baloldali szélsőséges nézetek, mind az angolszászok iránti szimpátiák felszínre törtek. A védekezés módja a behívások sűrűsödése. Internálásra vonatkozó javaslatok indultak, különleges munkásszázadokba történő behívások történtek a községből. A háború éveiben szervezett Bajtársi Szolgálat, a Hadigondozó Szövetség, a Közjóléti Szövetkezet családlátogatásokkal, segélyezésekkel, a hadbavonultak földjeinek megművelésével törekedtek enyhíteni a lakosságra nehezedő terheken. Ezek azonban kevésnek bizonyultak a szükségét szenvedő, a családfőt nélkülöző, vagy az elesett családtagot gyászoló személyek tényleges nehézségeinek legyűréséhez. A kurta időtartamú nyilas uralma ezt a keveset is demagógiával helyettesítette. A község már 1944. december 6.-tól harcok színhelye volt. Többször cserélt gazdát a község. Bár a január 27-i verebi csatával az orosz csapatok pontot tettek a Kápolnásnyék és környéke felszabadulásának történetére. Mindezek ellenére a községet 1945. Március 12-én ki kellett üríteni, a lakosságot evakuálták, s csak március 26-án kezdődik meg a visszatelepülés.

A háború befejezésekor 25 km. hosszú lövészárkot, 500 lövészgödröt, 500 tüzérségi lőállást és mintegy 4500 m hosszú tankcsapdát kellett a község lakóinak betemetni, hogy a szántóföldi munkákat megkezdhessék. A község akkori 461 épületéből mindössze 38 volt lakható, teljesen lakhatatlan 44 ház. Még 1947-ben is 379 épület romos volt. A község 6806 kh. szántóterületéből, 1945-ben mindössze 2540 kh-t műveltek meg. 1947-ben, már megműveletlenül terület nem maradt. A front megérkezése, a község többszöri gazdacseréje a gondokat szaporította, a javakat pusztította, a polgári lakosságot is életveszélybe sodorta. Az 1944. november 1-jei 3065 főnyi népességből, 1945. áprilisáig 1948-an települtek vissza, a kitelepítések ellenére 118 polgári halott, plusz a deportált és elpusztult 101 főnyi zsidóság. A front hullámszáma nyomán, a község 461 épületéből csak 38 maradt lakható állapotban. A föld nagy része műveletlen volt. Az állatállomány csaknem egészében megsemmisült.

K i v o n a t, községünkben élt Balassa Katalin tanítónő háború alatt készített naplójából.

1944. dec. 13. első belövések,

dec.20. megjelennek az orosz katonák,
 dec. 21. német szőnyegbombázás, ekkor pusztult el, vagy rongálódott meg a legtöbb ház a faluban,
 dec. 22. orosz parancsnokság érkezése,
 dec. 26. az orosz parancsnokság a munka megkezdésére hívja fel lakosságot,
 Dec. 30 először süt a pék kenyeret,
 1945. jan. 2. első tanítási nap, orvos jön a faluba, hetenként háromszor rendel,
 jan. 18. ismét ágyúzás kezdődik, de nincs belövés,
 jan. 20. már belövések vannak, az orosz katonák elmennek,
 ismét nincs tanítás, csak néhány német jelenik meg a faluban,
 jan. 22. ismét megjönnek az oroszok,
 jan. 24. a németek is visszajöttek, a fő utca községház felőli oldalán németek, a másik oldalán az orosz csapatok vannak,
 jan. 29. ismét erős ágyúzás és bombázás kezdődik,
 febr. 1. Ismét nagy ágyúzás, eltűnnek a németek,
 febr. 2. újra megjönnek az oroszok,
 megható esemény: egy kozák tiszt itt találkozik két éve nem látott fiával;
 febr. 4. van orosz parancsnokság, de csak egy napig,
 febr. 3. ismét közeli ágyúzás,
 febr. 20. megindul az első vonat, 4 teher kocsival,
 febr. 21. parancsnokság van,
 febr. 25. közeli erős ágyúzás,
 márc. 3. a parancsnokság munkára szólítja fel a lakosságot,
 márc. 5. tanítás 5 tanítóval, összesen 32 gyerek van,
 márc. 7. aláaknázzák a Fő utcát - ismét nincs tanítás,
 rengeteg a menekült Gárdonyból és Velencéről,
 márc. 12. kiűrik a falunkat is: Baracsára, Martonvásárra és Budafok-Hárosra,
 márc.26. megkezdődik a visszaköltözés a falunkba,

A több mint 3 hónapig tartó harcokban 3065 ról, 1948 főre csökkent a falu lakossága, teljesen lakhatatlanná vált 44, megrongálódott 379 lakóház, épen csupán 38 maradt. Szinte teljesen elpusztult az állatállomány.

	<u>1938</u>	<u>1945</u>	<u>1947</u>
Ló	346	23	209
Szarvasmarha	1070	3	200

Sertés 8116 16 312

Baromfi 12551 40 5714

Szekér 229 28 92

Falunk határában több mint 70 kilótt tank beszédes bizonyítéka volt az itt lezajlott szörnyű harcoknak.

Kápolnásnyéken elkoboztak három gazdaságot: Mocsár Endréné 391, Mocsár Miklós 21 és fél, Luczenbacher János 317 kat. holdat. Megváltással 3111kat hold jutott a földalaphoz, ezek 500 hold alatti gazdaságok voltak.

Haltenberger Samu 450, Luczenbacher Rita 387, Kenessey Ilona és Lenke 335, Hideghéti Pál 354, Dabasy Halász Gedeon 319, és a balassa Antal-féle Alapítványi Birtok 258 katasztrális hold. Megváltással igénybe vettek még néhány 100 és 50 holdnál kisebb gazdaságot is. A községben a dabasi Halász családnak, a Gróf tanyán a Hideghéti családnak, Pettenden a Kenesseyeknek, Haltenbergeréknek és a Luchenbacher családnak hagyták meg a szinte romos állapotban lévő kastélyokat, amelyeket a tulajdonosok lakásnak már nem tudtak használni, ugyancsak elpusztult a Mecsér gazdaságok valamennyi épülete. Nyéken a MORT telepen 2 db. 1000 köbméteres olajtartály a benne lévő anyaggal együtt felrobbant, leégett a Müller féle malom és fatelepe összes készletével együtt.

17. Az 1945. utáni időszak:

Kápolnásnyéken 1945. április 30-ig, megalakult a Nemzeti Bizottság 15 rendes és 5 póttaggal, elnök Sinka János, a tagok között voltak Bakos István, Barka Ferenc, Ifj.

Sinka János, Zsigmond Vilmos, Egri Vilmos, Borbély József, Váróczy László, Molnár József, Tereánszky István, Pataki János, Papp István. Az MKP szervezésében Szeles Jenő jegyző állt az élen. Április közepén elnök id. Sinka János, elnökhelyettes és titkár Jelinek József.

Másodikként alakult meg a Nemzeti Paraszt Párt (NPP), melynek elnöke Vörös Mihály, a titkár Pósvai László. A Szociáldemokrata Párt (SZDP), elnöke Boross Endre, titkára Németh János. A Független Kisgazdapárt (FKGP) községünk legnagyobb pártja lett a háború után, elnöke Simon Mihály, titkára Váróczy László. 1945. Április 14-én, a kápolnásnyéki Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetségének helyi szervezetének 209 fő tagja volt. 1945 őszén községi választások voltak. Bírónak Boross Endrét, jegyzőnek Szeles Jenőt választották meg.

A földosztást, id. Sinka János MKP elnök irányította, a kimérést Váróczy László végezte. Az 1945. Szeptemberi jegyzői jelentés szerint, a felosztandó terület 3250 kh., az igénylők száma 211 fő, házhelyigénylő 138, kiosztott terület 1774 kh. Kiosztottak 15 házhelyet, földet kapott 211 fő. Nem került felosztásra 200 kh. és megmunkálatlan terület 4841 kh.

1945. áprilisában alakult meg a rendőrség. Első rendőrök: Bruck Gábor, Ispán János, Papp Károly, Sinka András és Sente András voltak. Az 1947. augusztus 31.-i választáson idősebb Sinka János lett a bíró.

A front után a közvilágítás tönkre ment, egy villanykörte maradt meg, a közvilágítás először 1946 karácsonyára működött. A hatvanas évek elején 75 közvilágítási lámpa volt a faluban, közkút 16. 1967-re a közvilágítási lámpák száma 102 db. Az utcák hossza 11, 8 km, a járdák hossza 25 km. 1968-ban a Velence-tavi Vízmű Társulat Kápolnásnyéken három mélyfuratú kutat telepített, amely a község vízellátását segítette. 1972-re befejeződött a vastalanító berendezés építése is, így saját vízkivételezés folyik a községben. 1973-ban a közüzemi vízhálózatba 195 lakás volt bekapcsolva.

A kápolnásnyéki Földműves Szövetkezet 1946. májusában alakult meg, amely magába olvasztotta a Hangya Szövetkezetet. 1963-ban egyesült a Kápolnásnyéki ÁFÉSZ, a Velence-tavi ÁFÉSZ-el, a központ Gárdonyban volt, Nyéken területi igazgatóság működött. 1967-ban 25 magánkisiparos, kiskereskedelmi bolt 14, a vendéglátóhelyek száma 5.

1945. május végén a Kápolnásnyék – Pákozdi közötti 86. számú út helyreállításához a község lakosságát is kivezényelték, s közmunkát kellett végezni.

1950-től autóbusz járatba is bekapcsolódott a község, az állomásról kiindulva, Kápolnásnyék-Pázmánd-Vereb és a Kápolnásnyék,-Nadap-Sukoró-Pákozdi-Székesfehérvár járatok közlekednek a községen keresztül, helyettesítve a helyi járatokat is. Ezekon a sűrűn közlekedő járatokon kívül még több távolsági járat is megáll községünkben.

18. Kápolnásnyék bírái és jegyzői, képviselő testületei.

A múlt század nyolcvanas éveinek közepén a község élén Karsai János bíró állt.

(Javadalmazása évi 120 korona volt.) Pénzes János (a helyi perpatvarok intézésére hivatott) törvénybíró munkájáért fizetést. nem kapott. A pénztárnoki teendőket Kutassy Endre (100 korona éves díjazás mellett), a közgyámi feladatokat Szénássy Mihály látta el. Jegyző választásról az 1875-ben kelt leirat tudósít. A jegyzői fizetés évi 600 korona, a körorvosi 108 Korona 30 krajcár volt. A segéd és kezelőszemélyzetbe sorolt írnok (1889-től segédjegyző), az állatorvos és a szülész; a szolgaszemélyzetet alkotó kisbíró, egyéves időtartamra, illetve 1 féltre alkalmazott, éjjeliőr tartozott a község háza személyzetéhez. (Ez utóbbi kategóriába tartozók a község szegényebb rétegéből kerültek ki.). A nyolcvanas évek végén (1888-1890) a törvénybírói tisztét Faragó József, töltötte be, az esküdti tisztségeket pedig Vértessy Lajos, Deutsch Mór és Sebők Miklós látták el. A község tényleges irányítói a képviselő-testület legtöbb adót fizető (virilista) tagjai voltak. Nagyobb részük a testület ülésén személyesen nem vett részt, hanem képviselték magukat. A testületi tagsághoz szükséges jogcím elnyerésének megállapításakor az értelmiségi szabadfoglalkozásúak (okl. ügyvéd, okl.gazdász) adójának kétszeresét vették alapul. 1901-ben a képviselő-testület virilista tagjai a következők voltak;

1. Gr. Nádasdy Ferenc	(képviselője: Baly Kálmán),	adója	5819 K 89 f,
2. Halász Gedeon		„	2813 K 30 f,
3. Kenessey Kálmán (okl. ügyvéd, adója kétszeresen sz.)		„	2744 K 36 f,
4. Luczhenbacher Miklós		„	2403 K 87 f,
5. Kenessey Lajos		„	2374 K 92 f,
6. Mérey Miklósné (képviselője: Kremnitzky Ferenc)		„	1728 K 07 f,
7. Vértessy József (okl. ügyvéd, kétszeres adója)		„	1579 K 03 f,
8. Vértessy Lajos (okl. gazdász, kétszeres adója)		„	1579 K 03 f,
9. Véghely Zsigmond örökösei (Képv: Friedrich Rezső)		„	1574 K 26 f,
10. Bpesti Ref. Gimnázium (Képv.: dr. Kiss Károly)		„	1405 K 48 f,
11. Huszár Ágostné (Képviselője: Huszár Ágost)		„	1317 K 34 f,
12. özv. Dániel Lászlóné (Képv.: Kenessey Lajos)		„	1110 K 93 f,

Póttagok:

Balassa Lajos alapítványa	„	843 K 67 f,
Vörösmarty Ida	„	739 K 28 f.

A kétszeresre számított adókat a ténylegesre leszállítva kereken 25.000 korona a virilisták 1901. évi adója. Számított - és csak megközelítő pontosságú - adatok alapján ez a község adóterheinek mintegy 50%-át képviselték. Az adózási arányok úgy alakultak, hogy a község területének nagyobb hányadát birtoklók, összességükben akkora terhet viseltek, mint a határ 20%-án gazdálkodó 100 hold alattiak. A terhek egy főre vetített arányát tekintve (1908-ban 30,90 K) Kápolnásnyék a legjobban megadóztatott községek köré tartozott: ott 25%-kal haladta meg az 1 lakosra jutó összege a járásra jellemző átlagot. Az 1908. évi községi póttadó kivetésének alapjául szolgáló állami adó összege 37.115 korona volt. Erre 8.485 K (az állami

adó 22,3%-ának megfelelő) pótdát vetettek ki. Ez szorosan vett községi célokat szolgált. Mértékét a képviselő-testület állapította meg. Mindezt összevetve, a községi pótdát és más közterheket is figyelembe véve a község lakóira nehezedő terhek végösszege 62.710 korona volt. Így alakult ki - a már említett -, egy főre eső 30,90 K átlag. A község összes bevétele ekkor 9096 K, amelynek legjelentősebb tétele (8.401 K) közjogi és közigazgatási eredetű. Mellette jelentéktelen összegű az ingatlanokból (188 K) és az üzemekből (265 K) származó bevétel. Az ehhez járuló - közmunkaváltságból származó - bevétellel növelt összeg alkotja a község összes jövedelmét. A kiadások között - a bevételhez hasonlóan - a közjogiak és közigazgatásiak jelentik a legnagyobb (5.029 K) tételt. Mellette legszámottevőbb a közlekedésre (utak, hidak, átereszek, stb. fenntartására) fordított (911 K) összeg. Vele csaknem azonos (900 K) a közművelődésre történt előirányzat. A közegészségügyre 788 koronát szántak. A kiadások főösszege: 9.018 K volt. A községnek ekkor adóssága nem volt.

Kápolnásnyék az évtized végén a járás (Aba és Lovasberény után) harmadik legtehetősebb községe. A községi alapok koronában kifejezett összege, értéke: 10.519, amelyhez még a község által kezelt 448 koronaértékű idegen alap tartozott. (Kápolnásnyék a járásbeli községi alapok közel 9%-ának birtokosa volt.) A községi vagyon összetételében az ingatlanoké (6600 K értékben) a meghatározó szerep. E mellett - a község földbirtokviszonyaival összhangban mindössze 2 kat. hold állt községi tulajdonban. (Kataszteri tiszta jövedelme, 14 aranykorona, becsült forgalmi értéke pedig 2.200 K.) Kápolnásnyék a székesfehérvári járás azon kevés számú községei közé tartozott, ahol nemcsak a községi földtulajdon volt minimális, de mind a volt úrbéres, mind a közbirtokossági vagyon ismeretlen. A község élén a negyvenes években ifj. Bakos József bíró állt. A vezető jegyzői tisztséget előbb Riskó Iván, majd Varga Endre töltötte be. Pénztárosként Karsay Ferenc tevékenykedett.

Bírók

Jegyzők:

1849-	Balassa József	Mezei János	1864.
	Lőrincze József		
	1870-1875. Balassa László		
	1875-1885. Sárközy Aurél		
	Karsai János	Kutassy Endre	1885-1907.
	Pénzes János törvénybíró, Kutassy Endre pénztárnok,		
	Szénássy Mihály közgyám, Vértessy Lajos esküdt, Deutsch Mór esküdt, Sebők Miklós esküdt.		
	1888-1903. Faragó József		
	1903-	Kemény József	
	1921-	Vass András	Kovács Géza 1907-1928./1896-segédjegyző/
	1923	Karsay Lajos	
	1926-1945.	Bakos József	Riskó Iván 1928-1945 vezetőjegyző, Varga Endre 1924-1945 adóügyi-főjegyző
	1945-1947.	Boros Endre	Szeles Jenő 1945- 1948.
	1947-1950.	Sinka János	Szabó László 1948- 1949. Farsang József 1949- 1950.

1950- Galló András tanácselnök Farsang József 1950-1952. tanácsitkár
Csernók István tanácselnök Galla Mária tanácsitkár
Bokródi István tanácselnök Borostyán László tanácsitkár

1970-től közös Nagyközségi Tanács Velencével és Nadappal, majd 1977-től Sukoróval.

1970-1971. Farkas József tanácselnök Mohácsi László 1970-1972. VB.titkár
1971-1983. Farsang József tanácselnök Faragó Zsuzsanna. megbízott VB .titkár
1972-1977.
dr. Juhász Gábor 1977-1990. VB.titkár
1984-1990. Oláhné Surányi Ágnes tanácselnök

1990-től Kápolnásnyék, község önálló Önkormányzatot hoz létre – Körjegyzőség Nadappal:

1990-98. Somorai Béla polgármester Sági Tibor 1990-jegyző-
körjegyző
1998- dr. Farsang Zoltán polgármester

Kápolnásnyék község képviselő-testületének névsora::

1990 - 1994.

dr. Bakó Béla háziorvos, dr. Dér Valéria gimnáziumi tanár, Faragó Imre elektrolakatos, Késmárki László üzemigazgató, Kocsis László technikus, dr. Kovacsik Ödön kerületvezető főállatorvos, Krajczár István gépkocsivezető, Pápai József egyéni vállalkozó +1992, Zrínyi Miklós szobafestő-mázoló, tapétázó, 1992-től Schieder Ferenc.

Bitottságok:

Pnzügyi Bizottság: Kocsis László elnök, Faragó Imre, Pápai József – majd Schieder Ferenc,
külsős tagok: Nemes Imre, Szabó János.

Népjóléti Bizottság: 1991. márc.26.-tól: Krajczár István elnök, dr. Bakó Béla, Faragó Imre,
külsős tagok: Maczkó Józsefné, Pósa Józsefné.

Kulturális Bizottság: 1991. nov.7.-tól: dr.Dér Valéria elnök, dr Kovacsik Ödön, Késmárki László

1994 - 1998.

dr.Bakó Béla, Budai István, dr.Dér Valéria, dr.Farsang Zoltán, Ferencz József, Kupi László, Nemes Imre, dr. Pallag Ferenc, Sándor Béla, Szabó József, Zrinyi Miklós.

1998 – 2002.

dr. Bakó Béla, Boronai József, Budai István, Ferencz József, Kocsisné Dóri Júlia, Kupi László, Nemes Imre, Orisek László, dr.Pallag Ferenc, Sándor Béla, Szabó József.

Bizottságok:

Pénzügyi Bizottság: Nemes Imre elnök, Dr. Bakó Béla, Ferenc József

Külsős tagok: Zászlós Tibor, Katona

Kulturális Bizottság: Kupi László elnök, dr. Bakó Béla, Kocsisné Dóri Julianna,

Külsős tagok: Marosánné dr. Gáti Gabriella,

Szociális és Egészségügyi Bizottság: Szabó József elnök, Boronai József, Sándor Béla,

Külsős tagok: Krajczár István, dr. Pauli Szilárd

Sport és Ifjúsági Bizottság: dr. Pallagh Ferenc elnök, Orisek László,

Külsős tagok: Hujber Károly, Szöllösi József +1999, Radó László 1999-től.

19. Kápolnásnyék történeti, földrajzi nevei.

KÁPOLNÁSNYÉK

1193.: Necg, Gnec, 1457.: Nobiles de Nyek, 1516.: Nyek alio nomine Ferthewfynyek,
1632.: Feörteöfeő alias Káposztás Nyek.

1. Az Budai uton által az Chekes hátnak az minemő árok vagyon 1698.,
Csekész hegy oldal 1711., Csehós dombhát 1717., Csekész dombnál lévő hármos határoknál
1738.
2. Az Katona völgy partya (Gárdony felé) 1698., 1711., Nyékről Seregélyesre menő ut 1698.,
Katonavölgy 1738.
3. Az minemő kerek hánt határ az Macska lyik fölött való magas hegynek tetején (Nadap felé)
1698.
4. Berek hát 1698.
5. Kys les 1698.
6. Az nyéki puszta templomtul fogva egészen az Too Napkelet felül valo partyáig.1738.
7. Velencei dülő XIX. sz. 2. fele.
8. Róka dülő XIX. sz. 2. fele.
9. Vizedülő XIX. sz. 2. fele.
10. Dombi dülő XIX. sz. 2. fele
12. Felsőpettend 1903.
13. Nádasdypusztá 1903.
14. Ferenczmajor 1903.
15. Kollégiumtanya 1903.
16. Méreymajor 1903.
17. Jánosmajor 1903.
18. Mészestanya 1903.
19. Csikóstanya 1903.
20. Adamajor 1903.
21. Csekélyes 1903.

Határában van Pettend, **1457.**: Petendi (nemesi névben), **1487.**: Pethend; **1498.**: Petthend

Az országos községi törzskönyvbe fölvevették Pettendet, amely a község része maradt.

Kápolnásnyékhez ekkor a következő külterületek tartoztak: Nádasdy-pusztá (addig Gróftanya): Ferenc-major, Kollégium-tanya (korábban: Mérey-tanya), János-major (a volt Sárközy-tanya), Ménestanya (Luczhenbacher szőlőtelepe), Felső Pettend, Csikó-tanya,

Adamajor (az egykori Kiskarolin-tanya) és Csekélyes. A 20. század első évtizedében a község egész határának kiterjedése 7259. kat. hold volt

Nagy Lajos: Adatok Fejér megye történeti földrajzi névanyagához FMTö.6.

1698, 1711, 1717, 1738, Szfv.ÁL.-CC167 XIX.század 2. Feletelekkönyv. 1903. Lakott helyek jegyzéke.

20. Kápolnásnyéki származású és itt élt híres személyek.

ápolnásnyék leghíresebb szülötte Vörösmarty Mihály, de rajta kívül még sok híres embert adott e kis falu az országnak, s reméljük még fog is. Az alábbiakban Vörösmarty korából is mutatunk be olyanokat, akiket nem szabad a felejtés homályába veszíteni.

Balassa Antal nemes: Szül.Kápolnás-Nyéken 1818.febr.7-én. Jogi tanulmányokat végzett, majd patvaristásodott Sárközi Kázmér mellett, s volt megyei esküdt. Korán abbahagyta a jogi pályát és visszavonult nyéki birtokára és gazdálkodóként, gyarapította birtokát. Modern gazdálkodást folytatott, meglátogatta az 1851-es Londoni Világkiállítást is. Közkedvelt társasági alak volt, és agglégény maradt. Vörösmartyt 1853-55. között segítette, jó kapcsolatuk volt. Leszármazottja nem maradt, vagyonának nagy részét a Pesti Református Gimnáziumra, és a Pápai Református Kollégiumra hagyta, de gondoskodott a nyéki, gárdonyi református egyházakról, a községek szegényeiről, elesettjeiről és rokonokról úgy, hogy továbbtanulási alapítványt tesz a Balassa gyermekeknek. Korának egy nagy mecénása volt a községben.

Galánthai Fekete János, költő: Szül.Kápolnásnyéken 1817-ben. Jogi és teológiai tanulmányait Pápán végezte. 1848-ban Székesfehérváron ügyvédi irodát nyitott, majd alügyész, megyei főjegyző, végül levéltárnok lett. A kormányhoz beterjesztett függetlenségi nyilatkozata miatt bujdosni volt kénytelen, de 1852-ben hazakerült. Lírai költeményei tréfás novellái az Athenaeumban, a Pesti Divatlapban, a Hazánkban és a Vasárnapi Újságban jelentek meg. 1858-ban pedig Pesten megjelent Életiskola c. könyve. Különleges munka, mert tanít, nevel benne, de versben írta meg. Alapítója, megalakítója Fejér Megyei és Székesfejérvár Városi Történelmi és Régészeti Egyletnek, majd titkára és régiségár öre volt 1876.ápr.23-tól, haláláig. 1877-ben halt meg. Arcképe a Vörösmarty Körben volt. Fejér megye köztisztviselői díjat nevezett el róla, melyet minden évben kiadnak.

Gellért Jenő, tanár: Szül. Pusztanyéken, 1857-ben. Iskoláit helyben és Budapesten fejezte be, tanári vizsgálat után 1878-ban Sopronban kezdte meg tanári működését. 1880 óta a fővárosi belvárosi főreáliskola tanára. Sok irodalmi tanulmányt írt, sokat foglalkozott Ányossal és cikkei a fővárosi irodalmi és politikai lapokban jelentek meg. Önálló művei: Ney Ferenc, 1890.- Tíz ifjúsági színmű, 1894.

Kenessey Kálmán, tanácsos: Szül:Kápolnásnyéken, 1825-ben.Székesfehérvári főgimnázium elvégzése után Pesten jogász és ügyvédi vizsgát tett. 1848-ban részt vett a harcokban. Később Fejér vármegye alispánja, majd miniszteri tanácsos lett. A pesti és vidéki napi és szaklapok hasábjain mezőgazdasági cikkei évtizedeken át sűrűn jelentek meg. Önálló munkái közül ezeket soroljuk fel: Miként gazdálkodjunk? 1857. - A szántóvető arany szabályai, 1859. - A népbankokról, 1869. - A búza vetőmag nemesítéséről, 1874.

Ináncsi Pap Gábor: Szül: Kápolnás-Nyéken, 1791-ben. Költeményei és cikkei a pesti lapokban jelentek meg. Könyvei közül ezeket soroljuk fel: Szöszvár rege, 1818. Történetek a mai időkből, 1822. - Imre, vagy a királyi tekintet hatalma, színmű 4 felv. 1830. Grillparzer Sappho c. drámáját Ő fordította le, s ezt az ország sok színházában előadták.

Vértessy József ügyvéd: Szül: Kápolnásnyéken 1844-ben. Középkolát a pesti piaristáknál végezte, utána a tudományegyetem hallgatója lett, később ügyvédi vizsgálatot tett, és Székesfehérváron telepedett le, ahol részt vett a Fejérmegyei Takarékpénztár alapításában, és ennek 50 éven át ügyésze volt. A Vörösmarty Kör igazgatója, elnöke volt 25 évig és annak irodalmi munkáját oly magasra emelte, hogy előadásain a főváros leghíresebb írói is résztvettek munkáikkal. Elnöke volt a Színpartoló társulatnak és külön műkedvelő gárdát is

szervezett. Ő rendezte 1900-ban Vörösmarty születésének 100 éves fordulójára az ünnepeket, melyhez fogható vidéken ritkán láttak. Miniszterek jöttek le, és emlékkönyvet adtak ki. Akkor leplezték le a Vörösmarty emléktáblát is. A Vörösmarty kultusznak annyira lelkes munkása volt, hogy Őt Vörösmarty apostolának nevezték. 1924-ben halt meg Budapesten.

Virányi János: Szül: Pusztá-Nyéken 1809-ben. A pécsi középiskola után a pesti egyetemen orvostanhallgató lett. Főleg természetrajzi tudománnyal foglalkozott és e téren sokat írt szaklapokba. 1848-ban tüzér hadnagy volt. Művei: Emlősök természetrajza, 1855. - A növények természetrajza, 1868. - Hasonszervi házi orvos 1878-ban halt meg, Pesten.

Varga Endre: községi adóügyi jegyző, Kápolnásnyék. 1895-ben született Szentesen. Itt végezte középiskoláit és Szombathelyen a jegyzői tanfolyamot. Részt vett a világháborúban, orosz fogságba esett. Előbb Derekegyházán működött, majd 1922-ben Kápolnásnyékre került segédjegyzőnek. 1924-óta adóügyi jegyző. Főjegyzője a járási jegyzőegyesületnek, elnöke a Levente Egyesületnek, ref. presbiter. Neje: Liha Olga, lánya, Sára.

Kovács Géza: ny. községi főjegyző, Kápolnásnyék. 1877-ben született Velencén. A székesfehérvári felsőkereskedelmi iskolában tett érettségét, a közigazg. tanfolyamot Budapesten végezte. 1896-ban, s. jegyző lett Kápolnásnyéken s ugyanitt 1907-ben egyhangúan megválasztották vezető-jegyzővé. 1928-ban vonult nyugalomba. Működése alatt létesült az új községháza, a hősi emlékszobor és a modern vágóhíd. Elnöke a Hangyának, a Gazdakörnek pénztárosa Neje: Herder Karolin.

21. Kápolnásnyéki iskola és óvoda története.

21. 1. Iskola

Kezdetektől, az 1948. június 20-ig, az államosításig, az egyházak kezelésében működtek.

ápolnásnyéken az oktatás az újratelepítést követő időszakban bizonyíthatóan, a református egyház kebelén belül iskolai jelleggel, az 1780-as évektől folyt, abban az épületben, amelyet Nemes Péter építtetett a saját telkén, a református templom mellett. Vörösmarty Mihály két nővérével, abba a református iskolába járt már, amely a mai Tó és Kis utcák kereszteződésében lévő, későbbi „református harangozó házban” volt. Báthory Gábor református püspök 1816 júniusában látogat Nyékre, ahol megállapítja, hogy kevés helyen érnek el olyan eredményt, az oktatás terén, mint Kápolnásnyéken, ahol „tanítatják a deák nyelv kezdete, geográfia, s a magyar história is”. Ugyanakkor leírja azt is, hogy az iskola épülete romlandó félben van. Kápolnásnyéken a „Nemes família ezen okból szándékozik újat építeni. Kápolnásnyéken is egész esztendőben járnak oskolába” A gyermekeket a lelkész tanította. 1841-ben még ugyanitt működött az iskola felsőfokú végzettségű, pedagógiailag képzett tanítóval, akit a közbirtokosság, mint az iskola fenntartója alkalmazott. A tanítót rendszerint a pápai vagy a debreceni református kollégium végzősei közül választották ki. Javadalomként 1841-ben évi 100 forintot, 3 öl tűzifát, 100 font húst, 25 font faggyút, 30 font sót és 25 hold illetményföldet kapott, továbbá stóladíj és minden tanítványtól egy véka zab illette meg. A tanító javadalmazásán kívül a közbirtokosság gondoskodott az iskola berendezéséről, a szülők pedig a tankönyvekről, az írószerekről és a fűtésről. A feltehetően egy tantermes iskola a tanulók számához képest elég tágas volt, de meglehetősen rozzant. A református részről iskoláskorú 41 gyermek (24 fiú és 17 leány) közül csak 28 járt iskolába (16 fiú és 12 leány). Pettendről az iskoláskorú 8 fiú és 4 leány közül, öten jártak át. A tanulók többsége csak télen látogatta az iskolát. A vallásoktatáson, mint fő tantárgyon kívül a gyermekek írást-olvasást, számtant, földrajzot, történelmet és természetrajzot tanultak. Magyar és latin grammatikai oktatásban is részesültek azok, akik tovább akartak tanulni. Az iskola felügyeletét a helybeli református lelkész, illetve az egyházkerületi iskola-felügyelő látta el. Vörösmarty fiát, Bélát 1854-ben Mezey nevű tanító tanította Nyéken.

Kápolnásnyéken a katolikus iskola, 1836. évtől kezdve működött. A Római Katolikus levéltárban történő említése 1843. január 18-án kelt, Tekintetes Kandó József Fejér Megyei Fő Alispánhoz írt levélben, Janics Pál benyújtásában történik, amelyben felhívják figyelmét a nyéki gyerekek iskoláztatásának elhanyagolására "-mintegy hatvan számra menő, és mindannyian már oskoláztatható nevendék gyermekekre - Tanító, kiben bizodal munkat helyeztetyük, de fájdalom egynek helye sincs". 1851. július 5-i alapítvány-adományozó levelében Sebestyén Sámuel, pettendi földbirtokos úr, a nyéki katolikusok részére, Halász Lázár kastélya melletti örökségéből, 300 négyszögöl területű földet adott iskola és kápolna céljára. Így már a hely elvileg megvolt, csak a kimérés és az építés volt vissza, de ez a katolikusok és nagy többségben lévő reformátusok közötti ellentét miatt nem valósulhatott meg. Az 1850-es évek elején az elkecsereedett katolikusok, odáig jutottak az iskolaépület kérdésében, hogy Farkas Imre megyés püspöktől kértek segítséget, de ez nem járt sikerrel, s elmentek a hercegprímáshoz is Budára. Ott tartózkodtak nyolc napig, napi háromszor próbáltak bejutni hozzá, de nem fogadta az iskolaépület ügyében járókat, hanem, csak

Esztergomban tartózkodásakor tud, csak majd segíteni. Végső elkeseredésükben, Gütting Antal, Vimmer Józsefné, Petermayer Antal, József, Pluhár Antal, Albrecht József és Janits Pál, 1852. szeptember 12-én, levelet írt Ferenc Józsefnek, amelyben leírták, hogy 1836-tól folyik a katolikus tanítás, de erre megfelelő helyük nem volt és saját erőből nem tudták felépíteni az iskolát, s az egyéb gátló körülményeket is leírták.

„Felséges Császár és Apostoli Király! Legkegyelmesebb Urunk! Mély alázatossággal és jobbagyi hódolattal esedezünk alul irtak Császári és Apostoli Királyi Felséged előtt egy oskola felépítése segedelmiért következő okoknál fogva...” Levelük meghallgatásra talált, s így számolnak be az eredményről a megyés püspöknek: „Őfelségénél kérvén Audentiát, mellyet e hó 19-kén 11 órakor meg is nyervén, ... Személyes nyilatkozatunk után Ő Felsége az oskola felépítésről való gondoskodást tellesen megígérte.”

A megígért királyi segítség késik. 1836-tól folyik a tanítás, bár nem megfelelő bérelt helységben, s a tanítók fizetését sem tudják biztosítani. Segély az iskola építésére nem jött sehonnan, 1858. Augusztus végén az iskolát be kell zárni, pedig 80 iskolás gyermek marad így iskola nélkül. Albrecht József tanító a fizetés reményében mégis megkezdte a tanítást 1859 őszén. 1860. április 21-én kelt levelében Albrecht József kápolnásnyéki katolikus tanító panaszkodik, Farkas Imre megyéspüspöknek, - „Mint-hogy ezen oskola már 18 évtől fogva egyedül nagy lelkű Püspökunktől, Káptalanunktól, és Szeretett Kiszner Sebestyén Kánonok lelki Atyánk fáradhatatlan buzgóságától tartatot fel” – jelzi, hogy fél éve nem kapja rendesen a fizetését, csak a plébánostól kapott annyit, ami tüzelőre és a lakásra volt elég, élelmet pedig úgy hozott magával. A tanítói fizetés előteremtése mellett, új iskola építésére is kellett gondolni, mert az eddig bérben bírt iskola-épületet 1861. április 25.-től más célra kívánta felhasználni tulajdonosa. 1860. november 6.-i kelettel kaptak a nyéki katolikusok engedélyt országos pénzgyűjtésre, iskola és kápolna céljára. Az eddigi iskolaépületet, amelyet Ifj. Sárközy Kázmér földbirtokostól béreltek, 1862-ben átépítettek, az országos gyűjtésből befolyt pénzből, de a tulajdonos nevében maradt továbbra is. Rövid ideig örülhettek a hívek az iskolájuknak, mert 1865. szeptember 12-én az iskola a tűz martaléka lett. Az új iskolát a megvett telken még az évben Tóth János velencei ács felépíti, valószínű, hogy püspöki segélyből és a gyűjtési pénzekből. Az iskola fenntartás továbbra is súlyos teherként nehezedik a hívek vállára. 1869. október 9-én tartott iskolaszéki gyűlésük, kénytelen úgy határozni, hogy minden iskolás gyermek, fizessen a téli fűtésre 3 0 krajcárt, és minden héten más és más család adjon kosztot a tanítónak. Az iskola fenntartási céljaira, 1870-től minden évben megrendezték az úgynevezett „iskola-bált”, amely abban az időben híres volt. A Sárközy féle telken álló iskolaépület idővel oly rossz állapotba került, hogy 1910. május 28-án tanítási idő alatt kidőlt az egyik fala, szerencsére sérülés nem történt. Új iskola építését határozták el, amelyet a Balassa utcában építettek fel, 1913-ban. Az új iskolát, amely a tanterem, kamra, kétszobás-konyha-kamrás tanítói lakással készült, 16.171 koronáért építették, majd 1927-ben még egy tantermet építenek olyanformán, hogy a két tanterem közé épül a kápolna, amelyet az iskolatermektől tolató fal ajtókkal zárnak el. 1938-ban épül meg a harmadik tanterem az új templom melletti, új iskolaépületben, s itt alakítják ki a negyedik tantermet 1942-ben, a volt harangozó-tanítólakásból.

R.Kat. Iskolaszék

1909. június 29-én megválasztott kápolnásnyéki római katolikus iskolaszék tagjait, közfelkiáltással:

Karsay János, Ott Károly, Hankóczy Ede, Vértessy Lajos, Mentler Béla, Beltovszky József, Ifj. Kremniczky Ferenc, Niedermáhr Lajos, Györe Gyula, Lukács Péter, Meszleny István, Szénási Mihály.

Póttagoknak: Dávid István, Bradánovics Gyula.

Vértessy Lajos kerül megválasztásra az iskolaszéki világi elnökének.

1921. november 20.-án megújul az iskolaszék, melynek tagjai:

Elnök ismét, Vértessy Lajos. Tagok: Karsay Lajos, Mentler Béla, Kremniczky Ferenc, Niedermáhr Lajos, Lukács Gyula, Beltovszky József, Dóri György, Dávid István, Ernhart János, Kucsera Vencel, Lukács Gyula, Luczenbacher Miklós, Pataki Pál, Piller János.

A Kápolnásnyéki római katolikus iskola tanítói-tanítónő a következők voltak,

Ismeretlen nevű tanító után Albrecht József,	1836	- 1852,
Dittrich Péter,	1853	- 1854,
Albrecht József, (másodsor)	1854	- 1861,
Puschmann József, (segédtanító)	1862.04.25.	- 1868. Szolgaegyházáról,
Galler József,	1868	- 1889.10.07. (Isztimérről),
Bálintfy Béla,	1889. szept.1.	-1890. Szept.
Göndöcs József,	1890. szept.1.	-1891. okt.
Demuth Gyula,	1891. okt.12.	-1902. aug.(Bajára megy)
Herder Karolin	1902. aug. 28.	-1914.

Későbbi Kovács Gézáné, a községi jegyző felesége.

Hadácsi Erzsébet helyettes-kisegítő,	1912.	- 1913.
Sztojkovich Mária,	1915. okt. 13.	- 1952.
Kovács Nándor,	1919.	- 1920.
Orsovsky Nándor állami kisegítő,	1919.	- 1920.
Peitl Györgyi,	1920.	- 1921.
Tóth László,	1922.	- 1923.
Balassa Katalin,	1924. 03. 01.	- 1955.
Szabó László,	1931.dec.1.	- 1947.
Kerényi Éva,	1945. márc.	- 1947.
Szabó Vencel kántortanító,	1947. jún. 1.	- 1948. jún.
Tolnai József,	1947. nov.	- 1948.
Dallos László, ideiglenes helyettesítő,	1947. dec.	- 1948.
Mezősi Mihály,	1943. jan.	- 1948.

A Nádasdy pusztán gróf Nádasdy Tamás által 1886. körül alapított római kat. jellegű uradalmi iskola tanítói voltak:

Kollinger József,	1886.	- 1905.
Gyurtsik Irén,	1905.	- 1906.
Gyurtsik Mária,	1906.	- 1907.
Bodroghy Emma,	1907.	- 1911.

Sztojkovich Mária,	1911.	- 1915.
Binder Hubertné Gyurtsik Mária,	1915.	- 1917.
Kramaszta Irén,	1918.	- 1919.
Korondi Miklósné Szép Mária,	1919.	- 1941.

Az uradalmi iskolának 1941. szept. 1-től egyházközségivé történt átszervezése után:

Korondi Miklósné Szép Mária,	1941.	- 1946.
Sárosi Sándor,	1946.	- 1947.
Dinnyés Illés,	1947.	- 1948.

Pettenden érdekeltségű jellegű uradalmi iskola állott fenn, az 1944-es háborús pusztításig. Korntheuer Lajos tanító, a front alatt meghalt, az iskolaépületet bombatalálat-érte és a háborús fosztogatások következtében teljesen használhatatlanná vált.

A nyéki római katolikus tanulók lélekszáma:

1845-ben: 57 fő

1882-ben: 78 fő

1931-ben: 131 fő

1936-ban: 233 fő

1937. okt. 3-án a templom mellett épített új tanterem alapkövébe zárták az alapítólevelet, amelyben leírták, hogy a plébános Bertha Pál, tanítók Sztojkovics Mária, Balassa Katalin, Szabó László, a község vezető jegyzője Riskó Iván, a községi bíró Bakos József.

A templom melletti iskolát 1940-ben bővítették. Front után a tanítás magánházakban és kijavított osztálytermekben történt. 1945. júl. 12-én már vizsgáztak a tanulók. 1945/46-ban 7 pedagógus dolgozott. 1948. június 20.-án államosították a kápolnásnyéki felekezeti iskolákat is, amelyekben 7 tanerő dolgozott. 1948. szeptember 15-én megalakult a nyéki úttörőcsapat is mely a 4693. számú Vörösmarty Mihály Úttörőcsapat nevet vette fel.

Kápolnásnyéki iskola Igazgatói:

1948 -61-ig Fekete Imre,

1961-68-ig Bánki Oszkár,

1968-79-ig Stumpf László,

1979-81-ig Major Gézané,

1983-87-ig Dudás Ferenc

1987-92-ig Szávai Jánosné

1992- Marosánné dr.Gáti Gabriella

Kétévi tervezési és építési munka után, a Velencei Ifjúsági Üdülőközpont területének kiváltása ellenében, központi beruházási pénzekből, 1979. nov.7-én átadásra került, az új Nagyközségi Tanács irányítása alatt álló Vörösmarty Mihály Általános Iskola, 16 tanteremmel, tornateremmel, tanuszodával, konyhával és étteremmel, 86 millió forintos bekerülési költséggel. A rendszerváltás után, az új önkormányzat felállításával a közös vagyron elosztásánál az iskolát Kápolnásnyék Önkormányzata kapta meg. Az iskolák, óvodák működtetését is Kápolnásnyék Önkormányzata vállalta 1992. június 30.-ig. A közös tanács által alapított központi iskola neve: Velencei Vörösmarty Mihály Általános Iskola helyett, Vörösmarty Mihály Általános Iskola Kápolnásnyék lett, a 27/XI. 14.-i határozattal. Átvételre került, 34 főfoglalkozású, 2 részfoglalkozású pedagógus, 8 fő napközis nevelő és 11 fő technikai dolgozó. 1991. november 7.-én döntés született az iskola igazgatói állás pályáztatására. 1992. augusztus 1-től Marosánné dr. Gáti Gabriella irányításával működik az iskola. Feszültség keletkezik Velence és Kápolnásnyék, önkormányzatai között az iskola finanszírozási dolgai miatt. A képviselőtestület 18/1993./VII.7. számú határozatával középfokú oktatási intézményt – gimnáziumot – alapít az 1994-95-ös tanévben, a tulajdonában és fenntartásában lévő Vörösmarty Mihály Általános Iskolában 12 évfolyamos képzés beindításával. Az iskola neve: Vörösmarty Mihály Általános Iskola és Gimnázium. 1994. szeptember 1.-től megkezdődik községünkben a tanítás a Kápolnásnyéki Vörösmarti Mihály Gimnáziumban, két elsős osztályban, 54 tanulóval. 1994-ben az iskolaszékbe a képviselő testület 3 főt delegált. 1995 januárjában a tanulók létszáma: általános iskolás: 473 fő, ebből alsós 204 fő, felsős 269 fő, gimnazista 54 fő. Az 1995/96-os oktatási évben az általános iskola tanulóinak létszáma, 1996. januári adatok: 434 fő, ebből alsós 209 fő, felsős 225 fő, gimnazista 116 fő.

21. 2. Óvoda:

Az 1880-as években létesítették az első óvodát Kápolnásnyéken. Az óvoda a Vörösmarty utcában volt, mindössze egy teremből és egy folyosóból állt. Igen szegényes bútorzattal rendelkezett: hosszú asztalok, hosszú padokkal. Néhány egyszerű játékkal játszhattak a gyerekek.

Bár az óvoda korai működéséről nem maradtak fenn hivatalos iratok, idős emberek elbeszéléséből tudjuk, hogy 1903-ig Vikiné volt az óvónő. Őt követte Aszteler Irén 1903-1910-ig, és Eördögh Margit 1910-1944-ig. Az 1926-os Közigazgatási tájékoztatóban a községi óvoda, a Vörösmarty utcai Gazdakör helysége mellett, egy tanteremmel rendelkezik, egy óvónő van, aki, ugyanabban az épületben, 2 szobában lakik. Nagyobb rendezvények alkalmával az óvoda helységét egybenyitották a gazdaköri helységgel, s ezen a községi vezetés új óvoda építésével akart változtatni. 1937-ig egycsoportos óvoda tevékenykedett.

Közben 1942-ben az óvoda, a régi épületből átköltözött a Fő utcára, az egykori csendőrlaktanyába. Fokozottan megnőtt az óvoda jelensége a háború után, hiszen már a nők is munkába álltak. A kezdeti időszak nehéz volt. Többek között óvónőhiánnyal küszködött a község. 1945-46. években ezért átmenetileg Ernhardt Mária, férjezett Domonkos Jenőné vállalta el ezt a munkát. 1946-ban napközis óvodává szervezték át az óvodát. Ez azt jelentette, hogy a gyermekek ott is étkezhetek. Új bútorzatot is kapott az óvoda, kis székeket, asztalokat, gyermekfektetőket. A dolgozók létszáma 3-ra emelkedett, vezető óvónő, dajka és főzőnő. Óvónőként 1946-tól 49-ig, Kerkuska Sándorné Németh Erzsébet, 1949-50-ig, Márton

Istvánné Szabó Rozália dolgozott. 1950-től, Német Józsefné Minarovits Irén, a vezető óvónő. 1955-ben, mivel a gyerekek száma jelentősen megemelkedett, kétcsoportos lett az óvoda. Beosztott óvónőként, Józsa Lajosné Köllő Rozália tevékenykedett. A technikai dolgozók száma is nőtt. 1957-től, két dajka, egy konyhalány és egy főzőnő dolgozott az óvodában. Különösen nagy feladat hárult rájuk akkoriban, mikor a bisztróban még nem lehetett előfizetéssel étkezni. Ez időben sokan az óvodában ebédeltek. Az óvoda berendezése egyre fejlődött. 1963-ban a barna ajtókat kellemes fehér színűre festették. A nagyteremben a falon körben 1, 20 m magasságban zöld színű műanyag burkolatot helyeztek el. Az udvaron is sok kedves játék várta a gyerekeket. Volt már, homokozó, meseház, iskolapad, játszhattak kosárlabdát, röplabdát. Az óvoda férőhelyeinek száma mindössze 50 főre volt elég a hatvanas években, s ez nagyon kevés, mert a jelentkezők száma ennél minden évben lényegesen nagyobb volt. Időszerűvé vált egy új, nagyobb befogadóképességű óvoda létesítése. Az új óvoda 1975. szeptember 4-én került átadásra, a Fő utca 31-33. szám alatt, a Kultúrházzal szemben. Ez a korszerű óvoda működött, 1985-ig gondok nélkül, majd ekkor jelentkeztek az épülettel kapcsolatos gondok, süllyedés, falak megrepedése, stb. 1991. július 27.-i ülésén a testület döntött arról, hogy az 1985 óta húzódó óvoda ügyet lezárja. Az épület biztonságosan, gazdaságosan nem üzemeltethető, ezért a Fő utca 31-33. szám alatt eddig üzemelő óvodát megszünteti, s a három óvodai csoport a Fő utca 41 szám alatti iskola épületben működik, s a szükséges konyha áthelyezésre kerül ugyanide. Az óvoda különválásakor Serhókné Varjas Edit eddigi tagóvoda vezetőt bízta meg a képviselőtestület vezető óvónőnek. 1992. március 12.-kén határozta el a képviselő testület a volt napközi otthonos óvoda bontását. 1995. szeptember 1-én 4 csoporttal, 113 fővel kezdte meg az óvodai évet, kiscsoport I. 25 fő, kiscsoport II. 26 fő, középső 29 fő, nagycsoport 33 fő létszámmal. 8 óvónő és 6 fő dajka és 4 fő konyhai személyzet dolgozik a gyerekekkel.

22. Kápolnásnyéki társadalmi és egyházi szervezetek, mozgalmak.

Önkéntes Tűzoltó Testület: alapítása 1890-es években történt. 1926-ban a községi önkéntes tűzoltóságnak 22 tagja van, parancsnoka Kovács Géza jegyző. 1930-ban a parancsnoka Riskó Iván községi vezetőjegyző. Szertára, a Fő utcán volt, melyet 1998-ban bontottak le. Lóvontatású, fecskendő kocsival, lajtkocsival rendelkeztek, majd a 60-as évektől motoros fecskendővel. Járási és körzeti tűzoltó versenyeken rendszeresen részt vettek.

Kápolnásnyéki Segély Egylet: az 1860-as években alakult, a községben, amely változó nagyságú, de évtizedek alatt gyarapodó tagsággal rendelkezett. (A nyolcvanas években 350 körüli létszámmal.) A századfordulón - a község gondoskodása mellett - a „Kégl-alapból” is történt segélyezés. Egyébként visszatérő forrásként szerepeltek a községben tartott rendezvények, farsangi bálók bevételei, amelyek túlnyomó részben jótékonyági célokat szolgáltak. A rendezvényekről szóló beszámolók időnként helyet kaptak a megyei sajtóban is.

Kápolnásnyéki Olvasókör: 1870-es években, érdeklődési megoszlás alapján szerveződött, kifejezetten a község szociális rétegezettségét szem előtt tartva.

Nyék-Velencei Vegyes Ipartársulat: változó taglétszáma és viszonylag szűk tagsága összefogása tette lehetővé, hogy a helybeli iparosok ne csak érdekük védelmére, hanem a túlmutató közművelődési feladatok megoldására is vállalkozhattak.

Nyék- Velencei Casino: a hetvenes és nyolcvanas évek fordulóján a helyi intelligencia jobb módú tagjai alakítják meg. Itt elsősorban a két község középirtokosai adtak találkozót egymásnak. A zárt jellegű kaszinó tagsága 30-40 fő körül mozgott.

Vörösmarty Társadalmi és Gazdakör: Az 1870-es évektől működött községünkben, a gazdálkodókat segítette. A gazdaköri helység a Vörösmarty utca 9. szám alatti épületben. Az elnöke 1930-tól Baly Kálmán, ügyvezető alelnök Bayer János, 1943-ban Váróczy László az elnök.

A kápolnásnyéki római katolikus egyház kebelében működtek:

Római Katolikus Legénykör.

Római Katolikus Leánykör, melynek vezetője Ambrózi Anna grófnő volt.

Kápolnásnyéki Keresztény Ifjak Egyesülete 1934-ben alakult 36 taggal. Megszervezője Szabó László kántortanító. Fokozatosan fejlődött. Célja: a község keresztény ifjainak bajtársi szellemben való továbbképzése, tagjainak erkölcsi és anyagi támogatása. Saját könyvtára volt. A tagok száma 63fő 1937-ben, egyházi elnöke Bertha Pál rk. plébános, ügyvezető elnöke Szabó László rk. kántortanító.

A református egyház kebelében működtek:

Református Leányegylet. A leányegylet vezetője a lelkész felesége, Antalffy Irma.

Református Ifjúsági Egylet. Vezetője Molnár István református lelkész volt.

Keresztény Nőegylet: az 1920as években alakult, a Dunántúli Közművelődési egylet népkönyvtárát kezelték. 1930-ban elnöke: Kenessey Ilona.

Bibliai Kör.

Vasárnapi iskola.

Kápolnásnyéki Levente Egyesület, 1920-as évek elején alakult meg. A községi elöljáróság szervezte meg. Az elnöke 1930-tól Riskó Iván jegyző, 1937-ben Varga Endre községi főjegyző, főoktató: Szabó László kántor-tanító.

Polgári Lövész Egylet: 1930-ban alelnöke Beltovszky József.

Kápolnásnyéki Vörösmarty Dalkör 1923-ban alakult 32 taggal. Szervezője dr. Balogi Mihály gyógyszerész és vitéz Kádár Sándor kántortanító volt. Fokozatosan fejlődött. Számos dalosversenyen eredményesen szerepelt és több első díjat nyert. A tagok száma 1937-ben 35 fő, elnök: dr. Balogi Mihály, pénztárnok, Karsay Ferenc.

Hangya fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet Kápolnásnyék. 1920-ban alakult 300 taggal. Megszervezője Kovács Géza akkori főjegyző és dr. Balogh Mihály gyógyszerész volt. Fokozatos fejlődést mutatott. Az üzleti ház 1929-ben épült, első fiókja 1923-ban gr. Hunyady Ferenc birtokán létesült Bayer János tisztartó kezdesére. Második fiókja Velencén, 1934-ben nyílt meg. A tagok száma 1937-ben 335. Elnöke Kovács Géza ny. főjegyző, alelnök Molnár István ref. lelkész, boltkezelő Dancs Árpád.

Takarékpénztár RT: 1930-ban elnöke Luczenbacher Miklós, ügyvezető igazgató: Szüts Jenő.

Vörösmarty Nyugdíjas Klub,

Vörösmarty Mihály Klub: Alakult 1995-ben 18 taggal

Kápolnásnyéki Nemzetőrség: megalakult 1991. februárjában, Sasvári József vezetésével.

Vörösmarty Ifjúsági Klub,

Vörösmarty Alapítvány: Az 1989-es rendszerváltást követően a képviselő testület, próbálkozott a Vörösmarty Alapítvány létrehozásával, de az nem sikerült. 1995. évben Magony Zsolt és Kupi László kezdeményezte a Cégbíróságnál az Alapítvány bejegyzését, de ez sem járt sikerrel. Majd 1997. május 20-i leadásai időponttal, magánalapítványként sikerült létrehozni és bejegyeztetni a Vörösmarty Alapítványt. Magony Zsolt, Magony Zsoltné és Kelemenné dr. Visky Katalin, személyenkénti 50 ezer Ft-os alapító tőkéjével az Alapítványt 1997. május 21.-i végzéssel létrehozta. A Vörösmarty Alapítvány kuratóriumi elnöke Kupi László lett, a kuratórium tagjai Horváth Júlia, Marosánné dr. Gáti Gabriella, dr. Pálmai Ottó és Somorai Béla. Az Alapítvány 1997-től kezdődően megszervezi minden évben, Vörösmarty Mihály születési évfordulója előtti hétvégén, az Országos Vörösmarty Versmondó Versenyt.

Az Alapítvány nevében Kupi László kezdeményezi, Vörösmarty szobor felállítását a községben.

23. Közigazgatás - közigazgatás

Község-háza, elöljáróság, polgármesteri hivatal

Kápolnásnyék 1848. előtt három nemesi közbirtokosságból állt, az alsónyéki, a felsőnyéki és a pettendi közbirtokosságból, amelyeknek külön térképük, telekkönyvük volt, s egymástól függetlenül intézték ügyeiket. A nyéki – pettendi elöljáróságok a csákvári járáshoz tartoztak. Majd 1849-től a járások kerületekre oszlottak, a nyéki a 3. kerülethez tartozott. A főszolgabíró Velencén lakott. A 4. kerület alszolgabírája Nyéken lakott. 1867. után a csákvári járás 3. kerülete a Nyéki kerület, s ide tartozott: Gárdony, Nadap, Pákoz, Sukoró, Pázmánd, Seregélyes, Szolgaegyháza, Velence és Vereb község. Ez a beosztás 1877-ig állt fenn.

Politikai községgé, csak az 1871. évben egyesültek. Szolgabírói feladatkört látott el 1870-1875-ig Balassa László, majd 1878-1885-ig Sárközy Aurél, majd 1885-1888-ig Karsai János. 1875-ben községi szolga Schwarcz Mór. A község belterületén, egy 1818. évi térkép szerint, néhány téglából épített nemesi kúria állt, a hozzá tartozó épületekkel és cselédházakkal.

Egységes térkép és telekkönyv, az 1884. évi kataszteri felmérés alapján készült. Az 1850-es évek körül kezdett az országút menté, a robotos házakkal beépülni. Azután fokozatosan épülnek be, a község belterületén lévő nemesi kúriákhoz tartozó terjedelmes belsőségek, s alakulnak ki, a zárt utcások. Urbéri birtok a községben nem volt, hanem az egész határ, csak nemesi birtokból állt, ezért a lakosságból a tősgyökeres parasztgazda elem teljesen hiányzott. A lakosság, a köznemességből, a más községekből ide költözött iparosokból, napszámosokból és más foglalkozásbeliekből, valamint a pusztákból beköltözött cselédekből állt. Törpe és kisbirtok, az 1900-as évek első évtizedeiben, az egyes nemesi birtokok parcellázása után alakulhatott ki. Az anyakönyvi kerület mindig Kápolnásnyék, volt, 1903-ig azonban Nyék – Pettend elnevezéssel. Az első község-háza a Fő utcán, a mai Fő utca 54-es számú ház helyén állt, előtte volt a község egyik ártézi kútja. 1903-tól már volt a községnek csendőrorse. Az utcákat éjszaka 24 petróleumlámpa világította meg egész éjjel. A község-háza az 1910-es években már nem felelt meg a követelményeknek, ezért az elöljáróság új építése mellett döntött, a régiből kellő átalakítás után csendőrlaktanya lett, majd később óvodává alakították át. Az 1911-12-ben épült a község-háza, amely a mai óvoda helyén állt, a Balassa utca elején. Itt kezdte meg működését 1912-ben, a községi elöljáróság és a jegyzői hivatal. Az épület bal oldali szárnyában volt a hivatali rész, a jobb szárnyban volt a jegyzői lakás. Mellette volt a Hangya épülete, amely községi boltként működött. Az 1920-as években a község jelentős beruházások színtereként, a járás második legmódosabb községeként volt számon tartva. A nyéki heti piac és vásár, helyjegy bevétele jelentős anyagi forrása volt a községnek.

1926-ban a Kápolnásnyéki Elöljáróság és szervezete a következő volt: 1

Bíró, egy fő: Bakos József és négy fő esküdt. A községi képviselő testület 12 virilista, s 12 választott tagból és 3-3 póttagból állt. A község-háza 4 irodahelyiséggel rendelkezett, a pincerészben volt egy kialakított fogda helyiség is. Ebben az épületben lakott a jegyző és családja, 4 lakóhelyiségben.

Rendszeres tisztviselők és alkalmazottak voltak: két jegyző: Kovács Géza vezető jegyző és Varga Endre adóügyi jegyző. Körorvos: dr. Payer Jenő, körállatorvos dr. pusztázamori Mentler Béla. Kettő fő irodai alkalmazott, az írnok és a gyakornok. Szegődéses alkalmazottak voltak, egy fő kisbíró, egy fő bába, egy fő éjjeli őr, egy fő mezőőr.

Jegyzőség székhelye helyben, gyámhatósági jogkör a községben nem volt. A községi választókerület Lovasberényhez tartozott, az országgyűlési kerület szempontjából.

Csendőrőrs helyben volt, 1 irodával és négy lakószobával. Az orvoslakás az orvos sajátja volt. A községben egy szegényház volt, 5 lakószobával, magánápolásban 6 főgondozott szegény volt, árva-elhagyott gyermekek száma 11 fő.

1927-től a közvilágítás bevezetése, a harmincas évek fő feladata, az egészséges ivóvíz előteremtése, a lakótelkek kialakítása, házépítések segítése volt. A II. Világháború során a hivatal épületét belövés érte, amelyet kijavítottak, s az elöljárósági munka itt folytatódott. A háború után az elöljáróság és a jegyzői hivatal újból felállt. 1945. őszén községi választáson választották meg az elöljáróságot, amelyet, 1950. október 26-án megszüntettek.

Bevezetik a tanácsrendszert. Létrejön a tanácselnöki és a Végrehajtó Bizottsági titkári hivatal. A választott elöljárók – képviselők helyett területi tanácstagi rendszer lép be. Az első tanácselnök Galló András, elnökhelyettes Simon Mihály, VB. titkár Farsang József. 1959. végén a hivatali alkalmazottak száma 7 fő volt. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 18/1970. számú határozatával a Velencei-tó északkeleti és keleti részén elterülő három községet, azaz Velencét, Kápolnásnyéket és Nadapot egy tanács fennhatósága alá vonta, kimondva, hogy a három falu neve ezen túl Velence-Kápolnásnyék-Nadap közös tanácsú nagyközség. Így, 1970-től a körzetesítési folyamattal Kápolnásnyék, Velencével, Nadappal, majd 1977-től Sukoróval közös Nagyközségként működött a közigazgatásban. A községben a volt malomépület 1988-ban, az Agárdi Költségvetési Üzem tulajdonába kerül. Az 1989-es rendszerváltási folyamattal megindult Kápolnásnyéken is az önállósodási törekvés, elszakadás a Közös Községi Tanácstól, az abból való kiválás.

1990. szeptember 30-án választotta meg a község lakossága az új polgármestert, Somorai Béla személyében és az új képviselő testületet. Az első testületi ülésen a polgármester letette az esküt és megválasztásra került, a két alpolgármester dr. Bakó Béla és Késmárki László, a megyei közgyűlési tagok, valamint a bizottságok. Határozat született a jegyzői munkakörre való pályáztatásra. Addig a munkakört a jegyző hatáskörében eljáró VB. titkár, dr. Juhász Gábor látta el. 1990. november 5.-i testületi ülésen döntöttek a hivatal kialakításának kérdéséről, valamint, a vagyonmegosztási kérdésekről. Az 1990. december 10.-i testületi ülésen került sor a jegyzői pályázatok elbírálására, majd, Sági Tibort nevezték ki jegyzőnek, aki 1990. december 17-én kezdte meg a munkát. Az új testület első határozataival, létrehozta az új, önálló Polgármesteri Hivatalt és Jegyzőséget. 1990. december 18.-án született döntés Nadap községgel közös körjegyzőség felállításáról. Körjegyző Sági Tibor lett Az irodák, hivatali helységek a kultúrházhoz kapcsolódó Fő utcai, volt MSZMP irodákból és tanácsteremből került kialakításra. Létrehozták a hivatali szervezet, amely helyben intézi a közigazgatási ügyeket.

1991. Január 1-jén kezdték meg az alkalmazottak a hivatali munkát. Pósvai Márta – titkársági, szervezési, Bicskei Istvánné - adóügyi, Ulicza Józsefné és Kozmáné Bánóczki Mária – a gazdálkodási, Varga Lászlóné és Varga Márta – az igazgatási feladatokat látják el, a kisegítő Borzás Ferencné. 1991. január 16-án Kápolnásnyék, és Nadap községek önkormányzatai közösen létrehozták, a közös Körjegyzőséget, s ettől kezdve Sági Tibor Kápolnásnyék, és Nadap közös kinevezett körjegyzője, napjainkig is. Ezen a napon kezdődik meg az önálló, tényleges hivatali munka, a Kápolnásnyék, Fő utca 26. szám alatt létrehozott Polgármesteri Hivatalban. Nadapon az igazgatási, pénzügyi feladatokat Sasvári Józsefné látta el. Az új önkormányzat megalakulását követte, a Nagyközségi társulásból való kiválás és az eddigi közös vagyon felosztása. Kápolnásnyék, község megkapta az iskolát, 1991. június 16.-tól, üzemelteti vele együtt a velencei, sukorói, nadapi és kápolnásnyéki iskolákat és óvodákat. Az

iskolák, óvodák működtetését Kápolnásnyék Önkormányzata vállalta 1992. június 30.-ig. A közös tanács által alapított központi iskola neve: Velencei Vörösmarty Mihály Általános Iskola helyett, Vörösmarty Mihály Általános Iskola Kápolnásnyék lett, a 27//XI. 14-i határozattal. Átvételre került, 34 főfoglalkozású, 2 részfoglalkozású pedagógus, 8 fő napközis nevelő és 11 fő technikai dolgozó. 1991. március 20.-i ülésen határozat született a Pettend önálló községalakítást előkészítő bizottság létrehozására. Ez a kérdés későbbiekben okafogyottá vált, mert lakosság a helyi népszavazáson nem jelent meg megfelelő létszámmal, s nem támogatta a dolgot. Március 26.-án a Népjóléti bizottság került megválasztásra, melynek elnöke Krajczár István lett. A május 17.-i ülésen utca névváltoztatás során, a következő utcanevek születtek meg:

Kun Béla utcát - Liliom utcára; Dr. Münnich Ferenc utcát – Ravasz László utcára; Marx tér 2 – 36/A – Fő utcára; Marx tér többi részét – Szent Gellért térre; Sallai Imre utcát – Németh László utcára; Zalka Máté utcát – Széchenyi utcára; orvosi rendelő és BV lakások területét – Semmelweis térre; pettendi Ságvári Endre utcát – Búzavirág utcára, a Mező Imre utcát - Árpád fejedelem utcára változtatta a testület. A Fő utcán 1991. májusában megkezdte Hujber Károly a HK Supermarket Kisáruház építését. 1991. július 27.-i ülésén a testület döntött arról, hogy az 1985 óta húzódó óvoda ügyet lezárja. Az épület biztonságosan, gazdaságosan nem üzemeltethető, ezért a Fő utca 31-33. szám alatt eddig üzemelő óvodát megszünteti, s a négy óvodai csoport a Fő utca 41. szám alatti iskolaépületben működik, s a szükséges konyha áthelyezésre kerül ugyanide. Döntött még a testület az Iskolaszék felállításáról. 1991. július 1.-től Velence önkormányzata visszaveszi két óvodáját, s működteti. Falugondnokként, ifj. Faragó Imre áll munkába augusztus 1.-től. 1991. november 7.-én döntés született az iskola igazgatói állás pályáztatására. Megválasztásra került a Kulturális bizottság, elnöke dr.Dér Valéria lett. A Fő utcán 1991. májusában megkezdte Hujber Károly a HK Supermarket Kisáruház építését.

1992. január 1-jén még egy fő, Szabó Józsefné áll be a hivatali munkába pénzügyesként, majd 1992. február 1-jén az I. fokú építési hatósági feladatok átvállalása után, beáll műszaki előadónak Keilbach János. 1992. március 12.-én, határozta el a képviselő testület a volt napközi otthonos óvoda bontását. Az önkormányzat 49/1992./VI. 26.-i határozatával elindítja a Kápolnásnyéki Kisbíró nevű helyi újságot, főszerkesztő Szabó János. 1992. júliustól leváltak a velencei, sukorói iskolák. 55/1992./VII. 2. sz. határozattal a testület visszaadja a református egyháznak a temetőt, s dönt arról, hogy kétéven belül visszaadja a Vörösmarty utcai könyvtár épületet (a volt gyülekezeti házat) és az iskola épületet. 1992. nyarán megalakult a Kápolnásnyéki Vörösmarty Sport Egyesület (KVSE). Augusztustól a labdarugó szakosztály indul a körzeti bajnokságban. Átadásra kerül a Hujber Károly által, építettett, HK Supermarket Áruház, amelyet 1992. július 5.-én adnak át, mint a Velencei-tó környék egyik legmodernebb üzletházát. 1992. augusztus 26.-án elhunyt Pápai József képviselő helyett, Schieder Ferencet iktatták be képviselőnek. 1992. augusztus 31.-én megalakult a földrendező bizottság, elnöke Késmárki László lett. Megalakult az érdekegyeztető Fórum- földalap elkülönítést követően sor került a TSZ földek árverezésére, kb. 4200 hektárnyi területből, 2000 hektár került részarány tulajdonba, október 31-ig. Szeptember 9.-én ideiglenes működési engedélyt, kap a kápolnásnyéki 1413. sz. Balassa Cserkészcsapat, vezetője Sasvári János, fenntartója a református egyházközség. Október 15.-én döntés született a Bartók utcában lévő területen garázssor építésének engedélyezésére. Lebontásra került a községi Szovjet Hősi Emlékmű, amelyen, a község területén meghalt orosz katonák neve szerepelt. 1992-től 1994-ig tartott a község területén a Kábel TV hálózatának kiépítése, amely napjainkra a lakóházak 60 %-ban közvetíti a TÓ TV műsorát heti két adásnapon, s a kábelrendszer biztosítja közel 20 csatorna vételi lehetőségét. 1992-ben Koppány Miklós Pettenden építteti meg a FARM TEJ üzemet. 1992. június 26.-án döntés születik a kultúrház átalakítására. A klubhelyeségből és a

könyvtár helységéből, irodákat és a Dísztermet alakították ki, a Polgármesteri Hivatal részére. Ebben az évben alakult meg a Kápolnásnyéki Öregfiúk Labdarugó Csapata 20 fő körüli taggal.

1993-ra komoly feszültség keletkezik Velence és Kápolnásnyék, önkormányzatai között az iskola finanszírozási dolgai miatt. február 4.-én a két testület közös ülésen próbálja meg az iskola költségvetési tervét megtárgyalni. Februárban megalakul, a Vörösmarty Mihály Klub, amelynek tagjai, kulturális terület kedvelőiből tevődnek össze. Kápolnásnyék is pénzt ad a Velencei-tó vízpótlásához. 1993. március. 31.-el nyugdíjba megy Varga Lászlóné, s a gyámügyes feladatokat Kraszlánné Kőműves Éva veszi át. 1993. május 3.-án délelőtt 10 órakor került sor a nyéki termőföld árverésre, amelyen, a Vörösmarty Mgtsz. által kijelölt, 7835,14 AK értékű szántóföld területre, 13,51 AK értékű legelő területre és 13.3 AK értékű erdő területre licitáltak az arra jogosultak. A területek nagyobb része egyezséggel, 500-1000 Ft/Aranykorona értékkel keltek el, kivéve, az a csekési erdő rész, amelyben a Halász család kriptája állt. Ebben az évben az orvosi rendelő tetőterében orvosi és jegyzői lakást alakítottak ki. 1993-94-ben a Fő utcától, az M7-es felé eső terület utcáit aszfaltozták. 1993-ban települ meg és épül fel a község szélén a RUFORM német érdekeltségű vasüzem. A vele szemben lévő területen, a 70-es út mellett, Dancsó József megnyitja a PRO BIER ital-nagykereskedelmi lerakatot. 1993. június 20.-án, megnyílik a község első Helytörténeti Kiállítása, amelyet önerővel a Gárdonyi utca 13. szám alatti épületben, Kupi László és családja hozott létre. Megépült a községben az első minigolf pálya, Sörös Miklós szervezésében, amely a KVSE szakosztályaként működik a későbbiekben. A képviselőtestület 18/1993./VII. 7. számú határozatával középfokú oktatási intézményt – gimnáziumot – alapít az 1994-95-ös tanévben, a tulajdonában és fenntartásában lévő Vörösmarty Mihály Általános Iskolában 12 évfolyamos képzés beindításával. 7/1993./VII. 8. számú rendeletével a testület dönt a PRO CIVITATE Emlékérem alapításáról és adományozásáról. A község telefonnal való ellátottsága nem megfelelő, a testület megkezdi a telefonvonal rendszerének kiépítésével kapcsolatos tárgyalásokat. 1993. augusztus 20.-án Kápolnásnyék, megünnepli a település első írásos említésének 800. évfordulóját. Színvonalas ünnepségen részt vesz Katona Tamás Belügyminisztériumi államtitkár. Ebben az évben befejeződött az orvosi rendelő fölötti tetőtér beépítése. 1993. október 6.-tól kezdődik az élő adás közvetítése a gárdonyi Tó TV stúdiójából heti egy alkalommal, amelyben Kápolnásnyék, község életéről is rendszeresen adnak információkat. Az év során, a Bartók utca végében, az iskola előtti területen 13 építési telek kerül kialakításra, s utcában az építkezések folytatódnak

1994. évi költségvetés módosított kiadási összege: 141.101.000,- Ft, a bevételi oldal: 144.909.000,- Ft. Ez év márciusától megkezdődnek a rendszerváltás utáni időszak második választási fordulóira való felkészülés. A testület egységes áron adja bérbe a pártoknak a Kultúrház termét. Május 30.-án 14 alapító taggal megalakult a Vörösmarty SE. keretén belül a Minigolf Szakosztály. 1994-ben június 19.-i ülésén a kápolnásnyéki zsidó temetőt emlékhellyé nyilvánította. Szeptembertől megkezdődik az iskolában a gimnáziumi oktatás. 1994-ben Pettenden, építenek ki gázvezeték rendszert, amelyre a településrész házai csatlakozhatnak. Ebben az évben készült el Balázs Ervin által építtetett Holdfény Panzió, a község legnagyobb panziója. 1994. szeptember 1.-től megkezdődik községünkben a tanítás a Kápolnásnyéki Vörösmarty Mihály Gimnáziumban, két elsős osztályban, 60 tanulóval. Ismételten megalakul az Ifjúsági Klub, 20-30 fő részvételével, vezetőjük Téglí Lászlóné. Október 8-án többévi szünet után ismét megrendezésre került Kápolnásnyék, községben is a szüreti felvonulás és bál. A népviseleti ruhákat, a Vörösmarty Klub tagjai varrták meg Halgancz Sándorné vezetésével. Október 9.-én megválasztásra került a községi választási bizottság. A polgármester és képviselő jelöltek zöme egyéni jelöltként, valamint az Egyesület Kápolnásnyékért szervezet jelöltjeként indultak a voksokért. A második önkormányzati

választásra, december 20.-án került sor. A községben választásra jogosult 2440 főből, 1588 lakos élt, a választási jogával, 65,1 %. Érvényes szavazatok száma 1573 volt, a három szavazóköri helységben. Polgármesternek ismét Somorai Bélát választották meg.

1995. január 10.-én ült össze a képviselőtestület az alpolgármester és a bizottságok megválasztására. Budai Istvánt választották meg alpolgármesternek. A Pénzügyi Bizottság elnöke Nemes Imre, tagjai Ferencz József és dr. Pallag Ferenc képviselő, valamint Kátainé Iricsek Ilona. A Népjóléti Bizottság elnöke Ferencz József, tagjai Sándor Béla, Szabó József, Zrínyi Miklós képviselők, valamint Boronai József, Krajczár István és dr. Pauli Szilárd. A Kulturális Bizottság elnöke: Kupi László, tagjai: dr. Farsang Zoltán és dr. Pallag Ferenc képviselő, valamint: Cserey Gábor és Marosánné dr. Gáti Gabriella kerültek megválasztásra.

A Képviselő testület a 3/1995. /III. 31. sz. rendeletével, erre az évre a község: 140.406.000,- Ft bevétellel és 7.318.000,- Ft hitelfelvétellel tervezi meg a bevételi oldalt, a kiadások tervezett összege 147.724.000,- Ft, ezen belül a személyi juttatás 56.689.000,- Ft, 22.406.000,- Ft társadalombiztosítási járulékkal. Szlovákiai Muzsla településsel aláírásra került a tesvértelepülési szerződés. 1995. március 30.-i testületi ülésen Drapák Károly Muzsla testvértelepülési szerződés aláírt példányát átadja, a kápolnásnyékieknek, valamint egy Muzsláról készült olajfestményt. Ebben az évben visszaigényli az Önkormányzat a gyógyszertári vagyont. Az Olajtelepen építették ki a gázvezeték rendszert. Az egyházakkal megkötött visszaadási megállapodás alapján, 1995-ben került vissza a református egyház kezelésébe a községi temető. Az óvodaszék megalakul, a képviselőtestületet dr. Farsang Zoltán és Kupi László képviselte. 1995 – 96-ban a Táncsics utca – Kutas- sor és Hunyadi utca környékén új településrész épül, az itt kialakított telkeken, új utcák is nyílnak, az M 7-es autópálya felé eső területen.

1996. január. 1.-től, építésügyi előadóként Túróczi Tünde áll be. Ebben az évben lép be pénzügyesként, Becskereki Katalin, aki a nyugdíjba vonuló Ulicza Józsefné munkakörét veszi át. A Pénzügyi Bizottság külsős tagjának Zászlós Tibort választja meg a testület. 1996. június 19.-én a testület utcákat nevezett el. Az Arany János utcával párhuzamosan kialakított utca neve Hunyadi utca, a Deák F. – Széchenyi – Vándor utca közötti területen kialakított utca neve Géza utca nevet kapta. 1996. augusztus 20.-án a római katolikus templomban ünnepi szentmise keretében került sor, a Millecentenáriumi Ünnepség kezdetére, s itt adta át az önkormányzat a katolikus és a református egyháznak a Millecentenáriumi Emlékszűlőt. Ezt követően került felavatásra a Kultúrház előtt a Millecentenáriumi Emlékkő, melynek bronz domborművét Sasvári János faragta fába, Domonkos Béla érdi szobrász öntötte ki bronzból. 1996-ban a szennyvízrendszer kiépítése volt a nagy beruházási munka. Ebben az évben volt az iskolai kazánok cseréje. A testület, 1996. nyarától vállalkozásban üzemelteti a térségbeli önkormányzatokkal az orvosi ügyeletet Velencén.

1997-ben az iskola lapos tető javítása volt nagy költséggel járó munkálat. 1997-ben kapta vissza a volt ÖNO épületet, a régi katolikus iskola épületét, a katolikus egyház. Az Öregek Napközi Otthona megszűnik, helyette életbe lépett a Házi Szociális Gondozó Szolgálat, amelynek a telephelye átkerült, a volt református iskolaépületbe, ugyanide költözött a Nyugdíjas Klub is. 1997-ben a Takarékszövetkezet épületére tetőtér ráépítéssel, irodákat építenek. 1997-ben megnyílik a Géza utca. 1997. november 29-30.-án első ízben kerül megrendezésre a községben az Országos Vörösmarty Versmondó Verseny.

1998-ban megszűnt a községi könyvtár, a könyvek egy része bekerült az iskola könyvtárába, majd 1999-ben a többi könyv is bekerült az iskolához. Hujber Károly megépítteti 1998-ban a Pizzériát és a Házépítők Áruházát. 1998-ban kerül sor a Tűzoltó szertár lebontására.

1999. nyarán az óvodában átalakítási munkálatok folytak, s ez után, a csoportok száma ismét négyre növekszik, a konyha üzemeltetését vállalkozásba adja az Önkormányzat. 1999-ben társadalmi munkakezdeményezéssel a Polgármesteri Hivatal és a Kutúrház bepucolásra és színezésre került, ugyancsak külsőleg tatarozzák a Ravatalozót is.

Közművelődés – Kultúrház

Kápolnásnyék, közművelődésére, régi kulturális tevékenységére vonatkozó írásos anyag, sajnos elég kevés maradt fenn. Pedig az itt élt köznemesi családokról tudni lehet azt, hogy igen fogékonyak voltak a kultúra iránt. Erre bizonyíték az a feljegyzés is, amelyben Balogh István a „Kassai Nemzeti Dal- és Színésztársaság” vezetője leírja, azt hogy Nyéken is játszottak 1836. november 6.-tól november 27.-ig. A 21 napos nyéki tartózkodás alatt a vándorszínészek 10 előadást tartottak, sajnos a feljegyzés azt nem írta le, hogy hol, de valószínű, hogy valamelyik nemesi kúriában tartották előadásaikat. Érdekes, hogy az itt fellépők között olyan neveket is találunk, mint Déryné Széppataki Róza, vagy Lendvay Márton, de lássuk, hogy kikből is állt a társulat, s mit adtak elő:

„Igazgató: Komlóssy Ferenc Dániel, ki is a színészeket hószámmra fizeti. Rendezők... Daljátékban Szerdahelyi József, Színjátékban Tóth István. Karmester: Heszman Károly, zenekari felügyelő és első hegedűs: Friedl. A zenekarnak 8 állandó tagja van és alkalmilag 6 tagot ad a katonazenekar.

Színészek: Színésznők:

Csepreghy Lajos,	Déryné Széppataki Róza,
Erdős János,	Komlóssyné Czégény E.
Frick Fülöp,	Parázsóné, Nádudvary K.
Haray József,	Mátéffyné,
Hubenay Ferenc,	Erdősné Dain Terézia,
Komáromy Sámuel,	Gyermekszerepekre:
László József,	Éder Aloizia,
Lendvay Márton,	Magda Aloizia,
Mátéffy József sugó,	Mogyoróssy Anna,
Parázsó János,	Komlóssy Paulina,
Szőke Mihály,	Komlóssy Ida,
Török Miklós,	Színházi festő: Kelemen,
Várossy József,	Játékszíni dísz-író: Suverth Fridrik.
Emődy Pál sugó,	

Balogh István naplójában feljegyezte, hogy „színtársulatával 1836... amikor is november 6.-tól, 27-ig Nyéken (Kápolnásnyék),... játszottak, s Fejér megyét 1837. március 6-án hagyták el.”

Balogh István és vándortársulatának műsora: Nyéken 1836-ban:

„November 6. Schiek: Adalaide; 8. Dumas: Korona és vérpád; 9. Balog István: Ludas Matyi
 10. Schmidt: Falusi borbély, Rómeó és Júlia, tableau,(néma ábrázolat); 12. Müller-Perinet:
 Újholdvasárnapi gyermek; 13. Schikaneder: Elevenholt házaspár (egy felvonás); Hirschfeld:
 Tündérkastély Magyarországon (egy felvonás), Mellesville-Herold: Zampa (egy felvonás
 belőle); 16. Ism. szerző: Heinrich Vilheimina; 17. Nestroy: Lumpácius Vagabundus; 19.
 Munkácsy János: Garabonciás diák; 27. Quolibet: Elevenholt házaspár, Tündér Ilona,
 Báránybőrbe bujtatott farkas – részletek.”¹

Községünk, nagy költőjét még életében, ahol tudta segítette, s Ő is szívesen kíváncszott
 vissza szülőföldjére, mert itt éltek gyermekkori barátai, s köztük el tudta felejteni bűjút –
 baját. A feljegyzések és visszaemlékezések utalnak arra, hogy szívesen eljárt fiatalkori nemes
 barátaihoz, kikkel szívesen tarokkozott, borozgatott és pipázgatott, Halász Lázárral, Kenessey
 Kálmánékkal, vagy a Balassákkal. Sokszor mondatott verset az iskolásokkal, akiket mindig
 megjutalmazott a jó versmondásért. Őt is sokan látogatták meg a pesti ismerősei közül, de
 szegényesebb, visszavonult életmódot folytatott, s versei is csak addig maradtak a papíron,
 míg ismerősei meghallgatták, azt követően a tűzbe dobta, nehogy családja szenvedje kárát az
 írásoknak. Vörösmarty halála után a szülőfalu is mindig méltóképp megemlékezett fiáról,
 versmondó versenyeket rendeztek az iskolásoknak, a különféle kulturális és egyházi
 eseményeken a Szózat éneklése elengedhetetlen volt. A Nádasdy gróf 1884-ben eladta a
 gazdatiszti házat, amelyben Vörösmarty gyermekéveit töltötte, s idős korában is szívesen
 időzött ott, Kolossváry ispán társaságában. Az épületet Ott Károly miniszteri számtartó
 tanácsos, majd örökösei a Kressz család az idők során a nagy költő tiszteletére, amolyan
 kulturális helyszínné alakították. Összegyűjtötték Vörösmartyval kapcsolatos emlékeket,
 múzeumi szobát alakítottak ki, különféle zenei és színházi előadásokat rendeztek a parkban,
 amelyre az 1930-as években még külön busszal is hozták Budapestről a meghívott úri
 közönséget. Kressz Géza, aki a budapesti Zenede igazgatója volt, s igen színvonalas
 előadásokat szervezett a kertben. Az 1870-es években szerveződött a Kápolnásnyéki
 Olvasókör. Ez időben alakult meg a Nyék – Velencei Casino, amely a gazdagabb rétegnek
 volt a kulturális találkozási helye. A századfordulón - a község gondoskodása mellett -
 visszatérő forrásként szerepeltek a községben tartott rendezvények, farsangi bálók bevételei,
 amelyek túlnyomó részben jótékonyági célokat szolgáltak. A rendezvényekről szóló
 beszámolók időnként helyet kaptak a megyei sajtóban is. Egyes helyi egyesületek nemcsak
 bizonyos érdeklődési, foglalkozási megoszlás alapján szerveződtek (mint például az
 Olvasókör, a század hetvenes éveiben), hanem kifejezetten a község szociális rétegzettségét
 szem előtt tartva is. Az Olvasókört (a nyolcvanas évek elején) a „Nyék-Velencei Vegyes
 Ipartársulat” létrejötte követte. Változó taglétszáma és viszonylag szűk tagságának összefogá-
 sa tette lehetővé, hogy a helybeli iparosok ne csak érdekük védelmére, hanem ezen túlmutató
 közművelődési feladatok megoldására is vállalkozhattak. A hetvenes és nyolcvanas évek
 fordulóján a helyi intelligencia jobb módú tagjai a „Nyék- Velencei Casino”-t alakítják meg.
 Itt elsősorban a két község középirtokosai adtak találkozót egymásnak. A zárt jellegű
 kaszinó tagsága 30-40 körül mozgott. A szervezettségig el nem jutott falusi szegénység
 gyülekező és szórakozó helyei a korcsmák voltak. Ezekből a helység minden 150-200 férfi
 lakására jutott 1-1. Az 1890-es évek végén a kulturális tevékenységnek, fő irányvonalat adott
 a Vörösmarty Mihály születési centenáriuma való készülődés. Az 1900-ban megrendezett
 ünnepek, igen jelentősek voltak, úgy a község, de a megye kulturális életében is.
 Kápolnásnyékiek Vörösmarty születési évfordulójára a község nagy szülöttének szerettek
 volna szobrot állítani, gyűjtést kezdeményeztek. Bizonyos összegekkel támogatták
 magánszemélyek is ezt az elképzelést, de nem valósult meg a szoborállítás, az összegyűlt
 pénzből a világháború után egy 9 gyermekes családnak építettek házat. Az I. Világháború,
 visszavetette a kulturális tevékenységet, csak a 1920-as években kezdett ismét egyházi

kezdeményezésre, majd a községi értelmiség és nemesség is kezdett a kulturális életbe bekapcsolódni. 1923-ban megalakult a Kápolnásnyéki Vörösmarty Dalkör, színteret adott, a korban jellemző önképzési formáknak, a község lakósaiból alakult színjátszó csoportnak. A nemesi családok is aktív kulturális életet éltek, meg kell említeni a Halász, a Haltenberger és a gróf Ambrózy család kulturális eseményeit is, ahol a 30-40-es években nyaranta a nyári estéken összejöttek a kultúrát szeretők, irodalmi esteket, zeneesteket rendeztek, melyre meghívtak olyan művészeket is, akik jelenlétükkel színesítették a rendezvényeket. Több nemesi család rendelkezett olyan kulturális értékekkel, gyűjteményekkel, műkincsekkel, amelyeket kastélyukban, kúriájukban tároltak, őriztek. Elmondható ugyanez, a nyéki módosabb zsidó családokról is. Sajnos a II. Világháborús események, majd az emberi butaság ezekből nagyon sokat elpusztított, de található még családoknál itt – ott értékesebb tárgyak, még gyűjtemények darabjai is előfordulnak.

A Vörösmarty utcai, volt gazdaköri helységben volt a kulturális helység. Itt rendezték a községi bálakat, ünnepségeket, nagyobb iskolai rendezvényeket. Megindult a rendszeres filmvetítés és a színpadon gyakran szerepeltek a Déryné Színház művészei is. A háború után 1950-ben átalakították a helységet, de a hatvanas évekre eljárt az idő a kultúrotthon felett, ezért községi összefogással a Fő utcán a postával szemben, 1962-re egy új Művelődési Házat építettek, melyet Vörösmarty Mihályról neveztek el. A nagyterem 300 férőhelyes, ünnepélyek színházi előadások tartására már alkalmas volt. Megkezdődött a mozi vetítés is, 248 férőhelyes befogadóképességgel, normál filmvetítésre volt lehetőség, heti 5 alkalommal. Külön klubterem is volt, ahol kisebb programok, ifjúsági klub rendezvények zajlottak. Külön teremben kapott helyet a községi MSZMP alapszervezet. A művelődési házban kapott helyet a községi könyvtár is, amelynek könyvtárája 1959-ben 1061 könyv, 1965-ben 4286 könyv, 1968-ban már 5298 könyv. A ház előcsarnokában tartották a hatvanas években az iskolásoknak a testnevelési órákat is, mert az iskolának ekkor még nem volt tornaterme. Az 1980-as években sok színvonalas előadást szerveztek, különféle kiállításokat tekinthettek meg a kápolnásnyékiek, s a környéken üdülők. 1992. június 26.-án döntés születik a kultúrház átalakítására.

A Művelődési Ház vezetői:

Balikó Györgyné, Szigeti Vilmos – 1974-ig, Kovács Dénesné (Kertész Magdolna) – 1973 – 1981-ig, Tómann József – 1981-1984- ig, Valent Zoltán – 1984 – 1987-ig, Csiszér Tamás, Lavati Béláné, Horváth Sándor

FORRÁSOK

I. Dr. Cenner Mihály: Magyar színészet Székesfehérvárott és Fejér megyében. Szfvár, 1972.
131-133. old.

A kápolnásnyéki posta múltja:

A kápolnásnyéki postahivatal pontos keletkezési évét nem tudjuk megállapítani, de az ismert, hogy a Buda – Hamzsabég – Érd – Nyék – Fehérvár postakocsi járat útvonalának egy állomása itt volt. A nyéki nagyvendéglőnél, megálltak, pihenni és lovat is válthattak. Nyéken, 1898-ban már működött a mai jellegnek megfelelő posta. Ekkor Vajmár Anna volt a postamester. A posta épülete a jelenlegi pizzéria helyén volt. Ezt követően Kölesvölgyi Sándor került a postamesterség élére, felesége volt a beosztott postás, kik végül Ragályra költöztek. Ebben az időben a postahivatal a Stumpf ház mögötti épületben, a Horváth Kálmán által lakott, Fő utcai házban működött. 1916-ban Wolf Jánosné lett, a postamester, Alhórol ideköltözve, vette át a hivatalt és férjével együtt látták el a szolgálatot. Az iroda akkoriban a Faragó László - Halmi Gáborné féle Fő utcai házban volt. A küldeményeket lófogattal szállították a vasútra, onnan mozgóposta vitte tovább.

A hivatalban két tiszti, egy kézbesítői és egy szállítói munkakörben dolgozó volt. A kápolnásnyéki küldeményeket ebben az időben Kápolnásnyék Vasutállomásra szállították lófogattal és onnan mozgóposta útján továbbították. Az érkezett küldeményeket, ugyancsak a lófogattal szállították be a postahivatalba. 1926-ban vette meg a posta Krausz Manó hentesből azt a házat, melyben a hivatal a mai napig működik. Itt működött 10 éven keresztül. Ez egy tönkrement mészáros háza volt. A posta jelenlegi bejárata volt az akkori hentesüzlet bejárata. 1936. dec. 1-jén vette át édesanyjától a posta vezetését Ivánfi Ferencné Wolf Irma. A postamesterséghez 19-évesen letette a posta kiadói vizsgát, mely ennek akkor a feltétele volt. Több mint 30 éves munka után vonult nyugalomba a hatvanas évek második felében. Vezetése alatt postahivatal igen sok mindenen ment át. 1936-ban, pl. alig 24-26 volt csak a telefon-előfizetők száma s rádiója is mindössze 180 családnak volt. Pettendnek akkoriban /egészen 1949-ig/ külön postahivatala volt, ezért is kisebb volt a forgalom. 1944. dec. 7-én a postát a bizonytalan állapotok miatt be kellett zárni. Csak 1945. ápr. 4-én vette vissza Ivánfi Ferencné a posta vezetését, majd ápr. 14-én, az udvaron egy asztalnál kezdte meg a szolgálat ellátását, mert az épület teljesen rombadőlt. 1952-ben a posta átvette a sajtóterjesztést, ezért külön hírlapkézbesítőket kellett alkalmaznia. 1954 óta a táviratokat nem Morse-jelek segítségével továbbítják, hanem telefonon.

A küldeményeket a Budapest 72-es postahivatalból reggel 6 óra 25 perckor autó hozza. Így a küldemények kézbesítése 7-8 óra között megkezdhető. Lényeges változás következett be Kápolnásnyék postatörténetében 1965. aug. 14-én, amikor egy úgynevezett félautomata rendszerű telefonközpontot állítottak üzembe, a Velence-tavi távbeszélő forgalom meggyorsítása érdekében. Ezzel a nyéki posta közvetlenül hívhatta bármelyik székesfehérvári vagy budapesti előfizetőt. A telefonközpont 6 dolgozója éjjel-nappal ügyeletet tartott. Ide tartozott Martinvásártól Agárdig az egész környék. Ivánfi Ferencné, Irma néni nyugdíjazását követően, Antal Lászlóné lett a hivatalvezető. A hivatal vezetését 1966. augusztus 1.-től Németh Sebestyén vette át. A távbeszélő forgalom egyre erősebb lett. A hivatal létszáma már 28 fő volt. Az induló beszélgetések száma 900 db, ugyanakkor a megyeszékhelyen 1200 db körül volt. Olyan sajnálatos esetek is voltak, hogy az ügyfelek nem egyszer beültek gépkocsijaikba és felmentek Budapestre elintézni a telefonbeszélgetésüket. Ugyanis a

túlterhelt hálózat nem győzte a forgalmat. Rendszerváltást követően megváltozott a helyzet. Az időközben különvált távközlés a megalakult Kft-nek kiadta a rohamosan emelkedő távbeszélő állomás felszerelési igényének kielégítését. Ennek köszönhetően lassan majdnem minden házban felszerelést nyer a telefon. Időközben 41 évi szolgálat, ezen belül 33 év kápolnásnyéki hivatalvezetés után, 1999. szeptember 6-án, Németh Sebestyén, a kápolnásnyéki posta- hivatal vezetését átadta, Szabó Andrásnénak.

24. Emlékművek – Műemlékek – érdekességek.

Volt középkori kápolna és temető, ma Balassa Antal Síremléke áll itt.

A középkori, de hagyomány szerint, már az Árpád korban a mai Ország út és Gárdonyi út kereszteződése melletti területen állt a valamikori nyéki kápolna, melyben a hagyomány szerint már Szent Gellért is misézett 1046-ban. Az biztos az írások szerint, hogy ezen a területen állt a középkori kápolna, amely körül temető is volt, ezt az 1700-as évek béli leírás, és az előkerült maradványok és leletek is igazolják. Itt került elhelyezésre Balassa Antal nyéki nemes akaratára síremléke 1871-ben, aki ezzel az emlékkel akarta megjelölni a nyéki kápolna helyét. Ez a síremlék ma is áll, amelyet a Pesti Lónyay utcai és a Pápai Református Kollégium készítették el, mivel jelentős adományokat kaptak, az 1870. Január 31-én elhunyt nemestől. A két főörökös költségén Balassa Antalnak síremléket emeltek a volt kápolnásnyéki kápolna helyén, majd a nyéki köztemetőből ide helyezték nyugodni ünnepélyes külsőségek mellett, 1871. Október 29-én.

Katolikus plébánia templom: (Fő u.59.) 1937-38-ban épült. Homlokzati középtoronnyal, kazettás famennyezetes.

Református templom: (Vörösmarty utca.) Utcasorban álló épület homlokzati toronnyal. 1812-ben épült. II. világháborús sérülések után neogótikus stílusban átalakítva.

Balassa Temető: amely régebben a község temetőjeként működött az újra betelepülés óta, kb. az 1720-as évektől. Nevét, a környéket birtokló református vallású Balassa családról kapta, akik az 1900-as évekig temették ide hozzátartozóikat, majd később az e században temetteket átvitték a nyéki temetőbe. Ma elhagyott terület, már csak 6-7 db. síremlék maradványa található ott.

Vörösmarty Mihály szülői háza: (Vörösmarty utca 36. a 70-es út mellett.) Építtette gróf Nádasdy család, 1801-ben. Földszintes, szabadon álló épület, 3+2+kapu+1+2 tengellyel, középen rizalittal, 18. sz. vége. Valójában gyermekkorának színhelye; ide a család 1801-ben költözött. A házban alakították ki a Vörösmarty-múzeumot.

Halász kastély: (Deák F. u. 9.) Jelenleg mezőgazdasági szövetkezeti irodák. Neobarokk, 1930-as évek. Földszintes, K-Ny-i tájolású 2+1+k+1+2 tengelyes épület. Északi oldalán egyemeletes, négyzet alaprajzú toronnyal, 1930-as években épült. Főhomlokzatán Halász család címere. Belseje átalakítva.

Feszület: 1853. szeptember 18-án szentelték be. A keresztet Sebestyén Sámuel pettendi földbirtokos nemes kezdeményezésére állították, aki ezen a helyen adományozott 300 négyszögölnyi területet, a kápolnásnyéki római katolikus iskola és kápolna építése céljára a nyékieknek, 1851. július 5-én, a Halász kastély kerítése mellett (Deák F u. 9. Vörösmarty Tsz). Homokkőből készítették 1853-ban.

Felirata: „NÉZZÉTEK HA VAN E OLY FÁJDALOM MINT AZ ÉN FÁJDALMAM

Alap. 1853. Jav. 1906.”

Református-községi temető: Több, sztlélé formájú címeres vörösmárvány sírkő, 19. század első felétől. Itt található több nemesi család címeres sírköve és kriptája, amelyek közül a Kenessey – család kriptája a legnagyobb.

Kutas István síremlékére a magvaszakadt család címerét fordítva vésték rá. E sírkő szövege:

„ITT NYUGSZIK A' TEKINTETES NAGY GYŐRI KUTAS FAMILIA UTOLSÓ FÉRFI
IVADÉKA TETTES NS. NZTES ÉS VITÉZLETT KUTAS ISTVÁN CS. K. KAPITÁNY
ÚR

KIMULT 1834-IK ESZT: NOV. HOLDNAPJÁBAN EMELTE EZEN EMLÉKOSZLOPOT
SZERETŐ TESTVÉRE NÉHAI TTES KAZAY ISTVÁN TÁB: BIRÓ ÚR ÖZVEGYE
TEKINTETES KUTAS ESZTER ASSZONY VÉRZŐ DE TESTVÉRI SZERETETBŐL
KÉSZ SZÍVEL BÁR EZEN EMLÉK JELEDET AZ IDŐ MEG EMÉSZTI NAGY LÉLEK!
DE ÉRDEMEDET ISTEN EL NEM FELEJTI.”

Volt katolikus kápolna és iskola: (Balassa u. 4.) Utcavonalra merőleges, földszintes épület, átalakítva. egyik oldalán gótizáló oromzatos rizalittal.

I-Világháborús Emlékmű: Eredeteileg, egyedülálló 3. méter magas oszlop, amely 1925-ben került felállításra a mai Hősök terén. Az Emlék oszlopon a következő feliratok voltak:

Hátoldalon: „1914 – 1918. SZÉP ÉS DICSŐ DOLOG A HAZÁÉRT MEGHALNI”

Első oldalon: „1914 – 1918. A VILÁGHÁBORÚBAN ELESETT KÁPOLNÁSNYÉK,
KÖZSÉGBELI HŐSÖK EMLÉKÉNEK”

Két oldalán az elesettek névsora.

Ezt az emlékművet felújították és átalakították 1993-ban. Két oldalszárnyat kapott, és ide kerültek elhelyezésre a II. Világháborús emléktáblák is, melyeknek a felirata a következő:

„A II. VILÁGHÁBORÚ JELTELEN SÍRJAIBAN IDEGEN FÖLDBEN NYUGVÓ
KATONÁINAK 75 POLGÁRI ÁLDOZATNAK ÉS 74 DEPORTÁLTNAK EMLÉKÉRE
ÁLLÍTOTTA 1989-BEN KÁPOLNÁSNYÉK, KÖZSÉG LAKOSSÁGA”

Ugyan itt, a téren került elhelyezésre 1992-ben, a II. Világháborús Emléksír, amelynek fedlapján a következő a felirat:

„A II. VILÁGHÁBORÚBAN ELESETT ÉS ITT ELTEMETETT HŐSI HALOTTAK
EMLEKÉRE 1944 – 1945”

Az 1989-es rendszerváltást követően az 1990. szeptember 30.-i választás után, első alkalommal 1990. október 23.-án ünnepelte meg a község, az 1956-os forradalom évfordulóját, s állított a Hősök Terén 1956-os Kopjafát, melyet Sasvári János készített, felirata: „1956. X. 23.”

Millecentenáriumi emlékmű: 1996-ban Sasvári János kezdeményezésére készült. A talapzati követ, a Vértes csákvári körzetéből szállították a helyszínre, Kupi László és Sasvári János. Ezen került elhelyezésre az a bronz dombormű, amelynek mintáját fából kifaragta Sasvári János, és bronzba öntötte Domonkos Béla érdi szobrász. Az emlékmű mellett pihenőpark került kialakításra. Ünnepélyes felavatása 1996. augusztus 20.-án történt. Felirata: „EZEN EMLÉKTÁBLÁT KÁPOLNÁSNYÉK, LAKOSSÁGA ÁLLÍTTATTA A MILLECENTENÁRIUM ÉVFORDULÓJÁN 996-1996 ”

1848-as Emlékmű. 1998-ban március 15.-én került felavatásra az emlékmű. A köveket a polgárdi kőbánya adta ajándékba, a kiválasztása és helyszínre szállítását Kupi László és

Sasvári János végezték. A domborművet Sasvári János faragta ki, és Domonkos Béla érdi szobrász öntötte bronzba, s a kövön elhelyezte Sasvári János.

Mellette pihenőpark lett kialakítva.

1999. november 29-én került elhelyezésre a Polgármesteri Hivatal falán a Községi címer és a Vörösmarty Család címere. A családi címert Vörösmarty Imre, a költő oldalági rokona leplezte le. Mindkét címert a Kupi család készítette, s ajándékozta a község lakóinak.

25. Vörösmarty Mihály – családi adatai – Nyék.

Vörösmarty Mihály

Szülei: id.Vörösmarty Mihály (1764. Szept.15. - +1817. júliusában Pest)

1797-98?-ban házasodtak. (Feleségével, unokájukkal, Mihálykával közös sírjuk Ercsiben?)

Csáty Anna (1773. - +1834.szept.26. Velence),(64. évében).

Nyéken és Velencén, gróf Nádasdy Mihálytól, Meszleny Jánostól és Meszleny Antaltól béreltek földet haszonbérbe - árendában. Ekkor Velencén laktak

Az 1816-os évben nagyon rossz időjárás volt, a termés nem sikerült.

1817-ben id.Vörösmarty Mihály halála után, 1822-ig tönkre ment a gazdaság, s Fehérvárra költözött Vörösmartyné négy gyermekével, s ott élt kb. 1825-ig, Mihály Javaslatára, János fia Gárdonyba költöztette és 1827-ig lakott ott. 1827-30 körül Visszavették a fiúk a szőlőt Velencén a Bence hegyen, melynek közelében volt az a ház is, amelyben anyjuk élt haláláig. /Velencén temették el./

- Született:1800. december 1. én 16.órákor Nyéken (Kápolnásnyék) a Nádasdy gróf öreg tisztartói házában, a mai múzeum mellett állt, és lebontották 1802-ben.

1800. December 1-jén volt a keresztelese Nadapon, a katolikus templomban.

Keresztelte:...Michael nadapi plébános, keresztszülők Cimmermann Fülöp és neje Obermann Erzsébet. (Az anyakönyvek a háborúban megsemmisültek.)

-Meghalt: 1855. november 19. Pest Kappel házban du. 14 órákor.

Eltemetve: Bp. Kerepesi úti temető. bejárattól jobbra. Jobb kripta 82.

Sírkövét készítette: Gerenday sírköüzem. Mauthauseni szürke-márvány, piszkei vörös gránit fedlappal. 1985. decemberében felújították, jelen volt Vörösmarty Géza Bratislava Astrova 52. 82101. (A maradványok kis koporsóba lettek áttéve.)

- **Felesége:** Csajághy Laura, szül: 1825. 02. 20. Csepen

megh: 1882. 02. 13. Pest.

Bátyja Csajághy Károly tatai járásbíró,

Eltemetve: Bp.Kerepesi uti temető (bejárattól balra az oldalfalnál közös sírban Gyermekével, Bélával és Ilonával.)

Gyermekei:

1. Béla: szül: 1844. 04. 20. du.1 ó. Pest. Keresztelték Pesten 1844. ápr.23-án,
keresztapja Deák Ferenc.

1853-1855-ig Kápolnásnyéken járt iskolába, tanítója Mezey nevű református
tanító.1855-56-ban Tatán jár a piaristáknál gimnáziumba, Igazságügyi
államtitkár. Gyermeke nem volt. Megh.: 1904. 10. 09.

Eltemetve: Bp.Kerepesi úti temető (bejárattól balra oldalfalnál közös
sírban, anyjával és hugával Ilonával.);

2. Mihály: szül. Pest 1845. ápr.17-én du.1 órákor - +1848. ápr.eltem.
Pesten Kisfaludy sírja mellé.

/Keresztszülei: Wesselényi Miklós és neje)

3. Ilona: szül: 1846. 05. 02. Férjhez ment: Széll Kálmánhoz
megh: 1910. 12. 13.

Eltemetve: Bp.Kerepesi úti temető (anyjával és testvérével)

4. Erzsébet: szül: 1847. Július 10-én Pest. Fiatalon meghalt,

5. Irma (Josefa) szül: 1848. nov.16. Pest – megh. 1849. Júli. 16.

(9 hónapos korában) Pesten.

Családi leszármazás:

Vörösmarty János felesége Ilona

(nemességet kap:1638.03.04-én III. Ferdinándtól)

~András

~György

~Pál- felesége Hajmásy Judit

~Ferencz – felesége Simogha Erzsébet

~Mihály 1764. Szept.15. - +1817. júl. Pest

felesége: Csáthy Anna 1773. - +1834. szept.26. Velence

~Mihály 1800. dec. 1. a költő

Nagybátyja: Vörösmarty Zsigmond +1858. jun. 15. körül.

Testvérei:

1. Anna (1798. Alap - + 1873. Szept.30-án este. Újszász, 75.éves)

családja nem volt, 1849-től öccsének Ferencnek volt a házvezetője

1862-ig, aki rá hagyta vagyona egy részét. Később Pesten is élt, testvérénél, Juliannánál,
majd haláláig öccsénél-Jánosnál, Újszászon.

Sírja Újszászon, mellé temetve öccse János.

2. *Erzsébet* (1799. Júli. 13. Nyék - +1862-ben Jánoshida, 62. éves) /keresztszülők:

Czimmermann Jabab és neje Obermann Erzsébet/

Férjezett: Khól Józsefné Jánoshidán élt halála előtt lányáéknál.

Gyermeke:

2/1 Mária

Férjezett: Knaur Vilmosné (Jánoshidán)

Sziléziában-Staudingban.

3. (*Mihály*) a költő:

Gyermekei:

3.1. Béla: szül: 1844. 04. 20. du.1 ó. Pest. -+1904. 10. 09.

3.2. Mihály szül. Pest 1845. ápr.17-én du.1 órakor - +1848. ápr.

3.3. Ilona: szül: 1846. 05. 02.- megh: 1910. 12. 13.

Férje: Széll Kálmán (Gasztony 1843.06.08 - + Rátót 1915.08.16.)

Gyermeke: 3.3.1. Ilona

3.4. Erzsébet: szül: 1847. Július 10-én Pest. Fiatalon meghalt,

3.5. Irma (Jozefa) szül: 1848. nov.16. Pest – 1849. Júli. 16.(9 hónapos korában) Pesten.

4. *János* (1802. szept.20. Nyék - +1876. szept.20. Újszász 74. éves)

Felesége: Karády Anna, - +1850. okt.3.

A testvérek közül, Ő segített a legtöbbet a családtagokon és testvérein.

Gazdatiszt S.Szentágotán, 1827-28-ban. Tisztartó Újszászon, a báró Orczy György birtokán. Felesége halála után, húga Erzsébet volt a házvezetőnője.

Gyermekei: 4/1 Kálmán (1846. December Újszász + ?)földbirtokos

4/2 János (1848. Január Újszász + ?) kúriai-táblabíró.

5. *Ferenc* (1805. szept.2. Nyék - +1862. május 2. Palánk. 55. éves)

futaki számtartó, gazdatiszt gróf Forraynénál. Később Palánkára költözött.

Lábával lebetegedett, nővére Anna ápolta haláláig.

Leszármazottja nem volt, legjobban hasonlított VM-hoz

6. *Terézia* (1807. máj. 6. Nyék +1894. febr.26. 90. éves)

Férjezett: Nyilassy Mihályné

1850. okt.3-tól, János bátyjának háztartását vezette.

Gyermeke: 6/1 Sarolta + 1846. máj.

7. *Julianna* (1809. dec.30. Nyék - +1872. aug.20. Pest. 62. éves)

Pesten élt, nála volt kosztos diák János bátyjának két fia,

Kálmán és János.

8. *Imre* (1811. dec.18. Nyék - +1881. szept.11.(13.) Újszász. 69. éves)

gazdatiszt (Szent-Ágotán) 1834-39, majd 1852-ig Hernád-Kércsen a Csobádi urodalomban ispán, majd 1854-től Újszászon bátyjának kis tanyai birtokán gazdálkodott, haláláig.

Felesége: (Piácsek) Katalin

Gyermeke: 8/1 Ferenc (1852+ 1874. máj. 7. Pest)

9. *Pál* (1814 júli.9. Velence – 1886. aug.12. Budapest. 72. éves)

/Keresztszülők: Balassa János és neje Angyal Erzsébet/

Felesége: Krenedics Lenke,

Rohoncon végzett gazdatiszti-iskolát, gazdatiszt gróf Károlyi Alajosnál, Tomorócon.

Gyermekei:

9/1 Géza (1850. – 1909. 05. 24. Tótmegyer) m.á.v.tisztviselő.

9/2 Elek (1852. - +?) bátori Sigray Ilona; Sigray Erzsébet.

Gazdatiszt, Székesfehérvár

Gyermekei:

9/2/1. Ilona és ikrek (1897. júli. 9. -+?)

9/2.2. Erzsébet (1897. júli. 9. -+?)

9/2./3. Marcsó (1903. máj. 26.- + 199.)

9/2./4. Margit (1907. 03. 09 - + 199.)

9/3. László (1857- +?) (Verebélyi Cherebó Vilma)

áll.tisztviselő

9/3./1.László (1901 – +?) Colnoki Karolin

Gyermeke:

9/3./1./1. László (1929 -)

9/3./2. Tibor

9/3./3. Imre

9/3./4. Géza

9/4 Béla (1860 - +?) bihari Méhes Lenke m.á.v. tisztviselő

Gyermekei:

9/4-1. Béla (1896. aug.16 – +1974. okt.6.)

járásbíró Bp.

Gyermekei:

9/4./1./1. Zoltán (1937. júni. 14.-)

Gyermeke

9/4./1./1./1. Györgyike

9/4./1./2. Dénes (1940. máj. 15. -)

Gyermekei:

9/4./1./2./1. Laura

9/4./1./2./2. Viktória

9/4./1./3. Ildikó (1943.-)

Gyermeke:

9/4./1./3./1. Ádám

9/4-2. László (1898 -+ 1916. júni. 7.)

9/4./3. Jolán(1903.aug.16-+1903.szept.26)

9/5 Mihály

10. István: (1816. júli.2.Velence - + 1820-ig) /Keresztszülők: Véghelyi István és neje Németh Lídia)

Rokonok:

Vörösmarty Mihály (Amerikában él)- lánya Vörösmarty Éva

Vörösmarty Géza (Pozsonyban él) - gyermekei

(Vörösmarty Gábor (Velencén él) - Csongor és Gábor ?)

Vörösmarty Imre sz: 1883. Kunbaracs

V

Vörösmarty Károly sz: 1918. 06. 13. Fülöpszállás

V

Vörösmarty Imre sz: 1958. 04. 26.

Lakóhelyei Nyéken:

1: Régi ispánlak, amelyben született, 1800. December 1-jén. Ezt 1802-ben lebontották, gróf Nádasdy Mihály tulajdona volt ekkor, aki Nemes Zsigmondtól vette meg a hozzá tartozó Alsó-Nyéki birtokkal együtt 1790-ben.

2: Ispánlak a mai Vörösmarty Emlékmúzeum épült 1802-ben (idősebb Vörösmarty Mihály (1764-1817) az 1802. dec.31-i számadási könyvbe írja az építés költségeit:3918 forint 23 ½ krajcár. Vörösmarty halála után az 1860-as években, a házon gróf Nádasdy Ferenc, az akkori tulajdonos kisebb emléktáblával megjelölte azt, hogy ott születet a költő 1800-ban. A házat gróf Nádasdy család 1884-ben eladta Ott Károly miniszteri számtanácsosnak 118 holddal. Az épülethez három szobát építettek hozzá, gazdasági épületeket lebontatták, s parkosították a ház körüli legelő területet. Az Ott családtól, unokahúga dr. Kresz Gézáné örökölte, tőle gyermeke 1925-ben Kresz Géza örökölte, s 1949-ig használták, majd felajánlották az államnak, azzal a kikötéssel, hogy múzeum legyen belőle.

Ispánok: 1793. dec.6-ig Farkas Imre ispán

1797-ig Kuliffay Ferenc,

1797-től id.Vörösmarty Mihály 1814-ig

1814-től Kolosváry Mihály (1860-ban még ispán volt)

1880-as években Lángi Gyula

1908-tól Bayer János.

3: A nyéki közbirtokosság háza, amely korábban Kazay János nyéki nemes kúriája volt, amelyet az 1700-as évek közepe után építettek. Kazay János halála után, özvegye és fia éltek ott 1853. áprilisáig. A nyéki közbirtokosok ingyenes használattal ajánlották fel a megüresedő házat Vörösmartyéknak, aki csak úgy fogadta el, a nyékieg nemes gesztusát, hogy fizet bérlti díjat a házért, s a hozzá tartozó kertért. 1853. május 12.-ke körül költözött a Vörösmarty család ebbe a házba, s itt éltek, 1855. szeptember végéig. Ez a ház a Balassa család birtokterületébe volt ékelődve, s hozzá tartozott 2-3 holdnyi kert a Csekési patak határolta területen. A mai Tó utcáról nyílt, s a patakon keresztül hídon lehetett átmenni a a falu központja felé. A községi hagyomány megőrizte azt a történetet, hogy 1854-ben, Vörösmarty egyszer a hídon való átmenetelekor, megcsúszott és a korlátba kapaszkodott, s a gyűrűs újjába belement egy szálka. Az ujja megdagadt, s karika gyűrűjét úgy kellett lefűrészelni. A babonás öregek megjósolták emmiatt korai halálát. A költő halála után, Jókai Mór 1856-ban, a ház rajzát, s a Vasárnapi Újságban közli, sőt korán le is fényképezték. A tornác hasonlatossága miatt a házat sokan összetévesztették a gyermekkori házzal, holott annak fatornáca századvégi hozzátoldás. A kertben lévő virágokat, rózsákat, a költő volt barátai és tisztelői, iránta való kegyeletből elhordták. Az épületet később a közbirtokosság, emlékül őrizte, s azoknak a rendelkezésére bocsátotta, akik valamilyen ok miatt lakás nélkül maradtak, majd később az 1900-as évektől szegény családoknak adták ki. Móricz Zsigmond 1942-ben Nyéken járt, Vörösmarty emlékeket kutatni, s ezt írta róla: „A ház úgy áll ma is, ahogy akkor állott, mikor Vörösmarty a forradalom után ide menekült Pestről és kis bérletet vett, s gazdálkodni próbált. A régi nemesi kúriák közül való. Széles tornác zömök téglaszlopokon tartja a magas nehéztetőt”. A ház 1942-ben községi „szegényház”, szociális otthon volt. A II. Világháborúban találat érte, próbálták kissé helyreállítani, de veszélyessé vált és lebontották a háború után1959-ben. Az alapjai megvannak, területe községi tulajdon.

Milyenek voltak a Vörösmartyak?

1. Vörösmarty édesanyja:

Édes Anyánk középtermet és meg lehetős testalkotású – szép arcvonás nem szappanozott de igen szép természetes barna piros bőrű. Holló fekete hajú, de oly gazdag hogy bokáig ért, ha leeresztette – és 64 éves korába még egy szál sem volt ősz Szelíd természetű, jó adakozó szívű, vallásos, szorgalmas fáradhatatlan a gazdasszonykodásban, nagyon jó magyar konyhát tartott – a gyümölcsaszalás be főzés – sajt készítés – egy szóval neki télen, nyáron mindig sürgősebnél sürgősebb dolgai voltak. Betegeket is gyógyított, nagyon gondosan eltett minden féle jó füveket, gyökereket, annak idejébe beszárítani. Vakok gyógyításában különösen szerencséje volt. Flastromokat, igen jókat készített, hányszor történik a gazdaságba csonttörés – kasza sarlóval sebzés, azokat nagyon hamar gyógyította.

„még Anyánk a ki a Velentzei Meszlényi Antal féle haszonbérelt birtokon lakott – ki telvén haszonbéri ideje falu Velenczébe Meszlényi Ignáztól – utóbb Meszlényi Ferencztől árendált, mindig kisebb kisebb birtokot, mert minden gazdálkodása kárral ment, mi iskolába voltunk, egyik idősebb leány testvérünkkel gazdálkodott – de a legfőbb az volt hogy Atyánk rendeletét nem követték – mert az azt rendelte – hogy a falusi gazdálkodással azonnal fel hagyjon, gabonát birkát marhát Szőlőket Borokat mind eladja, az adósságot ki fizesse, a mi pénz marad a Fehérvár- Városi Árva pénztárba be tegye, és a fehérvári ház föld szőlőből meg élhet – nem ig cselekedvén 5 év alatt semmi se maradt, az adósság nem fizettetett; a legelső volt, a ház és a föld eladás – marhát birkákat el kapkodták – így aztán nagy szükségét látott Szegény Anyánk – nekünkse volt, haza sem mertünk menni – azért ott még is voltak könnyüreletes szívű emberek, kik segítették Anyánkat, de már ekkor nagyon bánkódott, gyermekei elhagyták és az annyira fájt bánatos szívének hogy többnyire ágyba fekvő volt – én azután rá beszéltem hogy jönné be Fehérvárra tisztességes lakást szerzek és tehenet tartok neki, hogy jó teje legyen mert a tej kedves eledele volt, – ig osztán Fehérváron lakott 2 évig, már ott voltunk 4en testvérek, láthatott mindennap is bennünket – de mégis csak ki vágyott – kivittük Gárdonyba ott egy Nemes Úr adós volt: 7 évre földeket és lakást adott – de itt megint nem tudott meg szokni – siránkozván, hogy neki tsak Velenczén volna jó, közel a szőlőhöz hogy minden nap ki járhatna, de már az utolsó szőlejét is elvették a hitelezők. Kedvéért nem nyugodtam, míg a szőlőt vissza nem vettem és ott tisztességes lakást fogadtam – már ekkor Mihál bátyám is évenként 200 vfrt; segített – ezen néhány éveit aztán meg elégedéssel töltötte – meglehetősen nagy kertje tágas udvara és közöl a szőlőhöz „

(Vörösmarty János – Mihály – testvéreinek leírása alapján.)

Vörösmarty Kálmán, János fia leírása a költőről és testvéreiről:

„A fitestvérek közül a két legidősebb, Mihály bácsi és János, édes atyánk lelkületre, arcban és termetükben leginkább hasonlítottak egymáshoz, jellemük, gondolkodásuk, vidám kedélyük a sok megpróbáltatás között is egyenes, nemes és szelíd volt. Kerekded fej és arc, magas homlok, szépen metszett száj, tömött bajusz és körszakáll, mosolygásuk elbájoló, hangjuk erőteljes és csengő. Termetük középnél alacsonyabb, magas derék s rövidebb lábak, széles domború mell, korán kopaszodtak, haját Mihály bácsi feje tetejére fésülte, édes atyánk két oldalt a füle mögött előre. Beszédjük halk, mindig meggondolt, kiejtésük túl a dunai, járásuk csendes, bandukoló, lépésük kimért egyenletes, kampós botjukat többnyire bal karukra akasztva. Szerették a nyájas, vidám társalgást, cigányzene mellett elpoharazgattak és nótára is gyűjtöttek, édes jó apánk még hatvanas éveiben is sorba megtáncoltatta végig az asszonyokat

és leányokat mind s kellemesen társalogva velük jó kedvében, tartotta. Azon [Arcra?] legjobban hasonlított hozzájuk Ferkó bácsi, fejalkatra is, orruk kissé húsos gyenge sasorr, – a leányoké is mind ilyen –, termetre is gömbölydedek, de Ferkó bácsi már magasabb, jó középtermetű volt, míg Imre bácsi és Pali bácsi középnél magasabbak, Imre bácsi különösen szép alak volt, 90 éves anyósától hallottam, hogy egész Borsodban feleségével együtt a legszebb párnak tartották, orra már inkább sasorr, de arca kerek mint a többi fitestvéreké, gömbölyödő termetét szerette a nadrágszíjjal regulázni, sokat adott szép megjelenésére. Pali bácsi legmagasabb, de középnél nem sokkal, éles sasorral, beesett szemekkel, sovány arccal és szikár testtel bírt. Mind korán kopaszodtak, hajukat fejtetön fésülve viselték. Pali bácsi sokat csatangolt[?], járása ettől széles léptű volt.

A leányok közül a legidősebb, Nina néni termetre, legalacsonyabb arcra édes apánkhoz és Mihály bácsihoz hasonló, Lizi néni magasabb, orra leghúsosabb, Terka néni volt termetre és arcra valamennyi közt legszebb még késő öregségében is nagyanyánkhöz hasonló hosszú, sűrű fekete hajú, természete legkedvesebb, de jó szívű Juli néni, a legfiatalabb, alacsony, gyenge testű, de kedélye a legszelídebb, munka közben gyakran dalolhatta régi nótáinkat.”

Vörösmarty Mihály fia – Béla.

1845-1904.

„Múlt századbéli. nagy irodalmi újjászületésünk vezérszellemeinek egyenes férfi-ivadékai egynek kivételével immár mind kihaltak. Most, hogy Vörösmarty Béla meghalt, nagy íróink és költőink közül csupán báró Eötvös Józsefnek él még fia ; a többiek vagy fiúgyermek hátrahagyása nélkül szállottak sírjukba, mint Kazinczy, Kölcsey, Berzsenyi, Csokonai, Tompa, Kemény Zsigmond, Jókai, stb., vagy pedig, ha maradt utánuk fiú, ebben halt ki a család fiága, mint a Bajza, Vörösmarty, Petőfi, Arany fiában. E nagy nevek nemsokára már csak az emlékezetben, a történet lapjain s a nemzet kegyeletében fognak élni tovább, az életben nincs, a ki fentartsa. Vörösmarty Béla az utolsó egyike volt a nagy költők fiai közül s e mellett az apja nagy nevének kívül a gyermektelenül meghalt Deáké is hozzá fűződik személyéhez, ama valóban atyai szeretet révén, melyet a nagy államférfiú költő barátjának gyermekei iránt táplált. Az atya s a gyámtya személyében tehát a magyar irodalom és politika legnagyobb hagyományai egyesültek Vörösmarty Bélában s a közfigyelmet élénken reá vonzották volna akkor is, ha nem lett volna tehetsége, képzettsége és jelleme révén a maga erejéből is kiváló munkása közéletünknek. Akkor született -- 1844-ben -- amikor teljes erejével folyt már az a nagy nemzeti küzdelem, melynek atyja legnagyobb költője volt. Kora gyermekiségére a szabadságharcz, majd az utána következő szomorú idők, atyjának testi és lelki szenvedései és korai halála vetnek sötét árnyat. Vörösmarty halála után a hátramaradt családról való gondoskodás a költő legbensőbb barátjára, Deák Ferenczre jutott, a ki nemcsak az anyagi megélhetésükről való gondoskodással, hanem szeretetének melegével is igyekezett pótolni atyjukat. Az ő kezdeményezésére rendezett gyűjtés megóvta őket az anyagi gondoktól, a gyámtya bölcsesége és szerető szíve értelmi és erkölcsi nevelésükön örködött.

Vörösmarty Béla nem örökölte atyja költői tehetségét, vonzalma inkább a jogi tudományok felé vezette. Célja volt, hogy a közélet harczeitól lehetőleg tartózkodva, de legjobb erejével szolgálja a közügyet s ezért gyámtya, Deák Ferencz tanácsára a birói pályát választotta élete hivatásául. 1868-ban lépett az igazságügy szolgálatába, mint joggyakornok a királyi ítélő táblánál. Egy év múlva segédfogalmazó lett, majd semmitőszéki fogalmazó. 1872-ben nevezték ki birónak a budapesti polgári törvényszékhez s ez állásában maradt 1876-ig, mikor budapesti ítélő táblához nevezték ki bírónak. A táblánál tizenegy évig működött, 1887-ig, a mely évben kuriai bírónak lépett elő. 1892-ben a budapesti kir. tábla tanácselnöke, majd még

ugyanazon évben a győri kir. tábla elnöke lett. Kiváló bíró volt, a törvénykezés minden ágában nagy tájékozottsággal bírt s jogászai képzettsége, ítélete szövevényes ügyekben is, megmutatta neki a helyes utat. Az elméleti ismeretek helyes gyakorlati érzékkel párosultak benne, lelkiismeretessége, munkabírása jó példaadás volt azoknak, a kikkel együtt működött.

Ezek a tulajdonságai általában ismeretesekek voltak nemcsak a szakkörökben s ezért, bár a politikával soha sem foglalkozott s a nyilvános szereplést lehetőleg kerülte, meglepéssel fogadta a közvélemény, hogy 1895-ben ő foglalta el az igazságügyminiszterium második államtitkári hivatalát. Később azután, mikor politikai államtitkár-társa, Plósz Sándor, igazságügyi miniszter lett, ő lett a miniszterium első államtitkára s egyúttal képviselővé is választották a zsámbokréti kerületben. A parlamentben mint képviselő nem játszott különösebb szerepet, alig szólalt fel, de annál többet dolgozott a miniszteriumban, a törvény-alkotás, előkészítés és az új törvények életbeléptetése terén. Azoknál a nagy reform-munkálatoknál, melyeket azon időben az igazságügyi miniszterium végzett, egyike volt a legbuzgóbb munkásoknak. Különösen a polgári törvénykönyv és perrendtartás előkészítésének szentelte munkáereje java részét. Hosszasabb tanulmány-utakat tett Német-, Franciaországban és Angliában. A politikai körökben is tiszteletet szerzett neki nemes, komoly jelleme. Igazságossága és szilárdsága, melylyel néha jogosulatlan befolyásoknak ellenállt, oly módon nyilvánult, hogy nem sértett vele senkit s így azok sem váltak ellenségeivé, a kiknek kívánságait elutasította. Külső magaviseletében igazi bírói temperamentum volt: komoly és nyugodt, lassan s keveset beszélt, de magvasan, tömören és szabatosan fejezte ki gondolatait. Megjelenésében, arcvonásaiban ép úgy emlékeztetett atyjára, mint jellemében és modorában. Ép oly tartózkodó és a magányt kedvelő volt mint atyja s a családi érzés is hasonló melegséggel élt benne. Ragaszkodása nővérehez, Széll Kálmánéhoz s ennek családjához hozta a legtöbb derűt a magányos, nőtlenül maradt férfiú életébe. Nyári szabadságideje java részét Rátóton töltötte a Széll-család körében s e meghitt környezetben nyilvánult legszebben lelkének melegsége. Atyja emlékét a fiú és a hazafi kegyeletével ápolta, de sohasem iparkodott előnyöket szerezni annak a nagy névnek a varázsa révén, melyet viselt, sőt néha úgy látszott, mintha e gazdag örökség feszélyezte volna s ez még szerényebbé tette. Mióta 1901-ben kineveztetett a Kuria másodelnökévé, bár hivatalánál fogva a főrendiház tagja lett, a politikai köröktől csaknem egészen visszavonult s teljesen hivatalának élt. Hivatalos ügyeit azzal a lelkiismeretességgel intézte, mely lényének egyik sajátja volt s a halál is úgyszólván munkája mellől ragadta el.

Halálával egy nagy név és egy tiszteletreméltó férfiú tűnik el örökre a magyar közéletből.”

VASÁRNAPI UJSÁG 42. SZÁM 1904. 51. ÉVFOLYAM

Kik látogatták meg Nyéken Vörösmartyt?

Deák Ferenc,

Kapcsolata nyéki családokkal

Balassa Antal nyéki nemes, aki agglegény volt,

Földváry

Halász Lázár, földbirtokos a pázmándi úton volt a kúriájuk, szerettek együtt tarokkozni,

Jablonczay Petes János,

Kenessey Zsigmond és fia Kálmán pettendi földbirtokosok, akik segítettek sok esetben,

Kolosváry Mihály, gróf Nádasdy számtartója, személyes atyai jó barátja,

Lőrincze József,

Mérey

Sárközy Lajos,

Szánthó Gábor református lelkész, hasonló forradalmi lelkületű volt,

Szőke Dániel,

Thaly Károly,

Véghely Imre,

Véghely Zsigmond.

26. Orvosi - állatorvosi ellátás, gyógyszerár.

26. 1. Orvosok:

dr. Klein Zsigmond körorvos, Velencéről látta el a nyékieket, majd 1904-ben átköltözik Kápolnásnyékre, mert nem volt megfelelő a velencei lakása, s az általa kért 150 korona lakbért a velencei előljárók nem adták meg neki.

dr. Spät Endre orvos,

dr. Payer Jenő körzeti orvos,

dr. Spät Imre vasúti pályaorvos és magán orvos,

1924 dr. Spät Henrik körorvos

1945-48. dr. Budai Guidó magán orvos,

dr. Burján István körzeti orvos,

dr. Dorsits István körzeti orvos,

1956-93. dr. Bakó Béla körzeti orvos,

dr. Pauli Szilárd körzeti-orvos, 1995. június 1-től vállalkozó háziorkosként.

26. 2. Fogorvosok:

1988-1995 dr. Keresztúry Zsuzsanna fogorvos,

dr. Pallag Ferenc fogorvos.

26. 4. Gyermekorvosok:

1986-1988. dr. Harsányi Edit,

dr. Szalay Lídia gyermekorvos

4. Állatorvosok:

dr. pusztazámori Mentler Béla a körállatorvos,

- 56. dr. Schir Gyula állatorvos,

1956 - 70. dr. Visky Sándor állatorvos,

1970 - 86. dr. Gyöngyösi Péter állatorvos

1986- dr. Kovacsik Ödön körzeti főállatorvos.

5. Gyógyszertár:

Vörösmarty Mihály édesanyjáról feljegyezték – „betegeket is gyógyított, nagyon gondosan eltett minden féle jó füveket, gyökereket, annak idejébe beszárítani. Vakok gyógyításában különösen szerencséje volt. Flastromokat, igen jókat készített, hányszor történik a gazdaságba csonttörés – kasza sarlóval sebzés, azokat nagyon hamar gyógyította.”

Kápolnásnyéken a „Vörösmarty Mihályhoz” elnevezésű fiókgyógyszertárt 1874-ben alapították. Az anyagyógyszertára a martonvásári. Az első hivatalos feljegyzés, amelyről tudomásunk van, az 1882. december 16.-án készült, amikor Dr. Kremnitzky Ferenc fehérmegyei tiszteletbeli főorvosa „Gyógyszertár- vizsgálati jegyzőkönyvet” írt a Kápolnás – Nyéken a helyi fiókgyógyszertár ellenőrzéséről, az alábbiak szerint:

„1. A gyógyszertár helye, czime és egyéb jelei: A gyógyszertár a község főutcáján, nyílt és könnyen hozzáférhető helyen van. Címe: „Vörösmarty Mihály”hoz csupán magyar fölírással kitüntetve.

2. Jogcíme: Személyes jogú a Martonvásári gyógyszertár fiokja átruházott a jelenlegi tulajdonosra, a Nagyméltóságú Királyi Belügyminisztériumnak 1880. évi 25236 számú leiratával.

Ez idő szerint tulajdonos: Grimm Károly martonvásári gyógyszerész /:lásd a martonvásári gyógyszertár vizsgálati jegyzőkönyvét:/

Felügyelő neve: Felügyelő és haszonbérlet Gáty Endre gyógyszerész mesterré lett 1877-ben Budapesten 29 éves r.kathlikus vallású nő, született Egerben. E gyógyszertárban működik az 1881-dik évi Mártius 1-je óta, fizet 700 fnyi bért.

Segéd: ez idő szerint nincs.

Gyakornokok: nincsenek

A gyógyszertár helységei:

A műterem bútorzata, edények minősége és fölirata: kicsiny de csinnal berendezett, tisztán tartott helyiség; bútorzata tisztességes az állványokon betűsorban elhelyezett gyógyszerek, edénye tiszta és könnyen olvasható föliratokkal ellátván....

... A gyógyszerek mennyisége: elegendő

minősége: jó...

... Titkos összetételű gyógyszerek nem találtak....

20. A gyógyszertár közhíre, mérték, árszabás- és kiszolgálásra nézve: jó. a vények szabályszerűen taxálva találtak...

A tisztelt főorvos zárvéleménye.

A k.nyéki fiókgyógyszertár az 1882.-ik évi vizsgálat alkalmával, úgy az üzlethelységek tisztasága szerint a fölszerelés és vezetés nézpjából jó állapotban találtak. A gyógyszerész jó indulatú, a rendelvények kiszolgáltatása körül készséges, lelkiismeretes, s pontos. A 17. p. szerint a szakmájához tartozó segédeszközöket beszerzi és így haladásra törekvő

Kelt:K.Nyéken 1882 évi December hó 16-án.

Kusnár szolgabíró

Dr. Kremnitzky Ferenc Fehérmegyei t.beli főorvosa”

Kápolnásnyéken ebben a gyógyszertárban, 1887-től a tulajdonos Hankóczy Ede gyógyszerész volt. Vörösmarty Mihály nevét viselte és az első működési helye a Vörösmarty u. 1. sz. alatt volt, a Fő utca fölől nyílt (a mai Takarékpénztár épület helyén). 1916-ban dr. Balogi Mihály tulajdonába került a patika. Az ő működése alatt, 1932-ben költözött a Fő utca 18. sz. alá, ahol

jelenleg is működik. 1942-től, Balogi Mihály halálától fogva özvegyi haszonélvezetbe került. A II. világháború során súlyos károkat szenvedett az épület és igen nehéz körülmények között működött 1950-ig.

1950 júliusában államosították. Fejlesztése fokozatosan történt. 1964-ben nagyszabású átalakítás után megszüpült az épület. Nemcsak külsőleg lett szép, hanem belül egészségügyileg is megfelelt a követelményeknek. Hideg-meleg folyóvízzel lett ellátva, a dolgozók számára modern öltözőhelyiség áll rendelkezésre. 1969-ben már öten dolgoztak a gyógyszertárban: 2 gyógyszerész, 2 asszisztens és 1 takarítónő, a vezető gyógyszerész Holl Nándorné volt. A gyógyszertár jelentőségét fokozta, hogy a környező falvak: Velence, Nadap, Pettend, Pázmánd és Vereb gyógyszerellátását is kielégítette és részben Baracska és Sukoró ellátását is.

1994-től Somogyi Károly gyógyszertárvezető, 1995-ben az Önkormányzat visszaigényli a gyógyszertárat, majd 1997-től privatizálják, s magánvállalkozóként üzemelteti. 1999-ben a gyógyszertár komoly felújításon esett át, külsőleg, belsőleg megszüpült, és a kor előírásainak megfelelő, jól ellátott gyógyszertárrá fejlesztette Somogyi Károly.

26. 6. Egyéb egészségügyi kérdések:

Fejér megyében 1876. november 20-án került sor az egészségügyi körök, a szülésznői körzetek meghatározására. Egészségügyi kört hoz létre Velence, Kápolnásnyék, Sukoró és Pákozdi. Ugyanekkor Kápolnásnyéket szülésznő tartására kötelezik. Az orvosi ellátást segítők, az asszisztensek és a bábák nevei nem maradtak úgy fenn, mint az orvosoké, bár Ők voltak azok, akik mindig a háttér munkát végezték a betegellátás terén. Érdekes, ha valaki végiglapozza az Alispáni jelentéseket, azt látja, hogy Nyéken jó volt az egészségügyi ellátás az 1870-1880-as években, mert a szomszédos községekben előfordult mindenféle betegség, itt csak a szemcsés kötőhártyalobos megbetegedés jelentkezett, de ez is meggyógyításra került. A magán orvosi praxisban, az orvos alkalmazottai, később pedig közalkalmazottak voltak. Az 1926-os hivatali alkalmazottak jegyzékében, a két orvos mellett a szakképzett bába is szerepel.

A 30-as évek végén, dr. Spät körorvos ellen - kötelesség mulasztásaira hivatkozással, de zsidógyűlölő felhanggal - sorozatos följelentések történtek.

A harmincas évek közepén mind a két orvosi körzetben megbomlott az egység a községek között. Előbb Gárdony lépett ki a Nyékkal és Pázmándaal együtt alkotott körzethöz, majd egy évvel később, 1936-ban, a 6 község által alkotott állatorvosi körzet egysége bomlott meg Gárdony és Pázmánd kiválásával. Ez utóbbi kezdeményezés végrehajtása megakadt, mert Kápolnásnyékre a kilépések nyomán olyan teher hárult volna, amelyet a község elviselni nem tudott. Megkezdték ugyanis MABI-kölcsön föl vételével és a megvásárolt malomépület - bontási anyagának fölhasználásával orvoslakás és rendelő építését 1937-ben, a háború folyamán ez az épület is tönkrement. A testület, 1996. nyarától vállalkozásban üzemelteti a térségbeli önkormányzatokkal az orvosi ügyeletet Velencén.

27. Kápolnásnyék utcái.

1. Ady utca	30. Móra Ferenc utca
Antall József utca	31. Műút
Arany János utca	32. Németh László utca
4. Bajcsy-Zsilinszky utca	33. Olajtelep
5. Balassa utca	34. Ország út
6. Bartók utca	35. Petőfi utca
Bem utca	36. Ravasz László utca
Bethlen Gábor utca	Rákóczi Ferenc utca
9. Csekés szőlő	Rózsa utca
10. Deák Ferenc utca	39. Semmelweis tér
11. Dózsa utca	40. Szegfű utca
12. Ercsi út	41. Szent Gellért tér
13. Erzsébet utca	Szent István utca
14. Fő utca	Széchenyi utca
15. Gárdonyi út	Szép Ilonka utca
16. Géza utca	Szív utca
17. Hunyadi utca	Táncsics Mihály utca
18. Ibolya utca	Tompa Mihály utca
19. Iskola utca	Tó utca
20. Jókai utca	Vasvári utca
21. József Attila utca	Vándor utca
22. Kazinczy utca	Vízmű utca
23. Kiss utca	Vörösmarty utca
24. Kossuth utca	53. Árpád fejedelem utca (Pettend)
25. Kutas sor	54. Búzavirág utca (Pettend)
Lehel utca	55. Fehérvári út (Pettend)
Liliom utca	56. Felső major (Pettend)
Mátyás király utca	Kossuth Lajos út (Pettend)
Mikszáth utca	Központi tanya (Pettend)
	59. Petőfi Sándor út (Pettend)

Kápolnásnyék utcáinak elnevezése, belterületei:

Balassa utca: Ezt az utcát a régi nyéki nemesi családról a Ballassákról nevezték el, akik közül az első, Balassa János, Mihály és Miklós 1629-ben szerezték meg szerződés útján többek között Nyék egy részét is. A család több neves embert adott Nyéknek. Voltak közülük bírók, vármegyei tisztségeket betöltők, írók, orvosok, tanítók. Sokan ismerik az úgynevezett Gurgyal-völgyben lévő Balassa temetőt, ahol sok ősi sírja volt. A családnak közvetlen leszármazói közül már nem élnek itt állandó lakosok, de a Tó utcai régi kúriában, három leszármazott család rendszeresen itt nyaral, illetve tölti el a hétvégéket. A család több tagja felvette a kápolnásnyéki nemesi előnevet, mint például "kápolnásnyéki Balassa Imre" aki Vörösmarti életéről írt.

Kutas-sor: Ezt az utcát szintén egy régi nemesi családról, a Kutas familiáról nevezték el még a múlt században. A Balassák 1703-ban a nyéki és pettendi birtokainak egy részét eladják, a velük rokonságban lévő Kutas család tagjainak. Ezt az adást, ugyancsak per követi, de a két család megegyezett egymással. A család utolsó férfitagja Kutas István császári és királyi kapitány, 1834. novemberében meghalt, így a családot magvaszakadtnak mondták ki. A nyéki temetőben lévő sírkövére testvére Kutas Eszter, a kor szokásának megfelelően a magvaszakadt család címerét fordítva vésette fel. Kutas István birtokát hét leánya, illetve leszármazottai, a Kenessey, Kazay, Chernel, Csanády, Székely, Ravazdy és Jablonczay utódok örökölték.

Erzsébet utca: 1898. szeptember 10-én, gyilkos merénylet megölte Ferenc József feleségét, Erzsébet királynét, a magyarok legkedvesebb királynéját - Sziszit. Az akkori királyi földművelési miniszter Darányi Ignác kéréssel fordult a magyar néphez, hogy Erzsébet királyné emlékére ültessenek fákat, nevezzenek el utcákat. A felhíváshoz csatlakozott Kápolnásnyék előljárósága is, itt az óvoda udvarát fásították be, s a község egyik utcáját, Erzsébet utcának nevezték el, mely nevét ma is megtartotta Nyék.

Alsónyék területe, amely a mai Kis utca, Tó utca és a Vörösmarty utcai terület összefoglaló neve. A Balassa család itt ezen a részen élt, s az Ő birtokterületük volt.

Hatöles út községen belüli része: **Kutas sor**, amely a nevét az egykori tulajdonos Kutas családról kapta.

Fuchs telep. 1920-1930 között adták el kisembereknek 3-400 öles telkenként, ahova az úgynevezett FUKSZ-házak épültek. Nevét a tulajdonostól kapta, 1945-ig itt működött téglagyár is, amely a háború alatt tönkrement, ma **Bem utcai** környék.

A község keleti része 1945 előtt:

Kelemen telep: egykori tulajdonosa után nevezték el.

Marx-telep, 1945 után, majd Marx tér, 1999-ben Szent Gellért- tér.

Bajcsy Zsilinszky utca: korábban Négyház utca, mert az Izraelita temetőn kívül csak 4 családi ház volt, mára teljesen beépített.

Kányavár, a jelenlegi **Ady Endre utca** és környéke, ahol igen sok jegenyefa és fűzfa volt még akkor, amikor nem volt itt lakótelep. A varjúk (kányák) igen jó fészkelő helyeül szolgált, ez adhatta a nevét is.

A község területén, több helyen régi pincéket tártak fel. Az ma már nem deríthető ki, hogy milyen célt szolgáltak, s esetleg összefüggő rendszert, alagútrendszert alkottak-e? Jelen sorok írója több forrásból hallott olyan alagút rendszerről, amely a Halász-kastélyt kötötte volna össze a Gárdonyi út sarkánál lévő nagyvendéglővel.

1993-ban építkezés során beszakadt a Gárdonyi út 13. sz. ház udvarán egy pince, belemásztam, s megmértem, hogy kb. 3 méter mély 4 m x 3 m-es sárgaföldbe vájt pince lehetett, amelyben nem találtam semmit. Ugyancsak személyesen voltam egy pincerendszerben, amely az úgynevezett Váróczy – tanya alatt húzódott a mai 70-es út irányába, s ez több helységből állt, téglával, terméskővel volt kirakva a fala, és több belső elfalazása is volt.

28. Adatok a község lakosairól, házairól.

1785-1787 közötti összeírásban, Kápolnásnyéken **69 házban 103** (102 keresztény és 1 zsidó) család lakott, a lélekszám **504 fő**. A férfiak száma 261 (259 keresztény, 2 zsidó), a nőké 243 (240 keresztény, 3 zsidó). A keresztény férfilakosságból 1 pap, 36 nemes, 113 „házi és kerti zsellér” (cseléd és egyéb szolgáló személyzet). 8 egyéb (nőtlen szolga, napszámos stb.) és 101 fiatalkorú (17 éves vagy fiatalabb). A lakosság mintegy 14% a nemesi rendhez tartozik, a község birtokosa Nemes Péter és testvérei, s Kutas István és testvérei.

1820-ban: 116 ház, 819 fő; 1873-ban: 155 ház 1519 fő; 1890-ben 1758 fő, 1907-ben: 196 ház 2028 fő;

1926-ban, a községben **250 ház**, 745 lakrészrel, amelyből a belterületen van 230 ház 661 lakrészrel, Nádasdy-pusztán 2 ház 8 lakrészrel, Mérey-major 1 ház 8 lakrészrel, Pettend-pusztán 11 ház 57 lakrész, Felsőpettend-pusztán 2 ház 4 lakrész, Csekélyes szőlőhegyen 4 ház 7 lakrész. (Itt csak az adó alá eső házak vannak feltüntetve, az állandó adómentes cselédlakások, a fenti számokban nincsenek benne.)

1926-ban a község lakosainak száma: **2315 fő**. Megoszlásban a következő: 1200 római katolikus, 980 református, 25 evangélikus, 103 izraelita, 7 görögkeleti. Nemzetiség szerint: 2288 magyar, 15 német, 5 tót, 5 orosz, 2 montenegrói szerb.

1930-ban: 380 ház, 2562 fő; 1944. nov.1.: 461 ház, 3065 fő;

1945. ápr. 30: 38 ép, 379 kis hihás, javítható, 44 teljesen lakhatatlan ház, 1948 fő;

1949-ben: 2587 fő, 1959-ben: 572 ház, 2763 fő;

1970-ben: 2944 fő; 1980-ban: 2987 fő,

Kápolnásnyéken:

1999. dec.31-én: 3.170 fő lakos (0-18 éves 677 fő, 19-60 éves 1.946 fő, 60 év feletti 547 fő),

ebből belterületen lakó: 3.096 fő, külterületen lakó: 74 fő;

ebből **Pettend** lélekszáma: **397 fő**.

982 db. lakóház, amelyben 1.073 db. lakás volt.

29. Vasút – keskeny nyomtávú vasútvonal:

A község területén vezet keresztül a Budapest-Nagykanizsa közötti vasútvonal, a Déli Vasút, amelynek építését már az 1860-as években kezdték meg. Érdekesség az, hogy 1900. december 1-jén Vörösmarty Mihály százéves születési évfordulójára a mai Vörösmarty utcai átjárónál, ideiglenes leszállóhelyet építettek ki, a nyílt pályán, s az ünnepségre érkező vendégek részére a déli vasúti igazgatóság gondoskodott a rögtönzött dobogókról és a fényes zászlódíszről. Kápolnásnyéki állomás épületét, a Déli Vaspálya Társaság építtette, 1902-ben. 1930-tól a Duna-Száva Adriai Vasúttársaság tulajdonát képezte a vonal, mely akkor még egyvágányú volt. 1932. július 1.-ével került a Magyar Állam Vasutak kezelésébe. 1939-ben készült el Székesfehérvár és Kápolnásnyék, között a második sínpár, majd ezt követően Martonvásárig és utána Tárnokig lett kettős vágány. Ugyanitt alakítottak ki teherrakodó vágányokat, amely a községet a körzet átrakodó állomásává is tette. A háború előtt, a nyéki vasútállomás komoly forgalmat bonyolított. A hatvanas évekre a forgalom a 30-as évekének háromszorosára növekedett. 1965-ben az állomás létesítményei ipari vágánnyal is gyarapodtak. A Kőolajipari vállalat végzett itt nyersolajtöltést. A háború előtt a forgalmista árulta a vonatjegyeket, a hatvanas évektől már két személy pénztáros volt. Jelentősen fejlődött a teheráru ki és berakodás az állomáson.

A vasútállomás vezetői a következők voltak: 1877-től Kron Simon, Laki László 1923-32-ig, Borai Géza, Dejczó József, Ivánfi Ferenc, Lovas László, Kapitány Ferenc, Láng Béla, Pálmai Imre, Kókai László, Szilvási Miklós, 1967-től Szücs József. 1924- 32-ben Laky József MÁV felügyelő

30. Kápolnásnyéki üzemek, vállalatok, MGTSZ.**MOL**

A község legjelentősebb ipari üzeme a 30-as évek végétől a Magyar-Amerikai Olajipari Részvénytársaság Maort olajtelepe, a későbbi GOV telep. A zalai olajtelepekről Budapestre szállították az olajat, később a földgázt is. 1940-re a vezetékrendszer építése elérte Kápolnásnyéket, s innen szállították az olajat tartálykocsikkal Budapestre 1941-ig. Majd 1942-ben elkészült a Kápolnásnyék és Budapest közötti vezeték rendszer is, de itt jelentős szerű szivattyú állomás működött. A háborús károkat hamar helyreállították, 1945. májusától újra megindult az olajszállítás, s 1948-tól orosz érdekeltséggel működött tovább MASZOLAJ néven a vállalat. 1965-től a százhalombattai finomító földgázzal történő ellátás egyik fontos állomása a nyéki GOV telep, amelynek 1968-ban 208 dolgozója volt, vezetője Erhardt János. A község központjában a Fő utcán a vállalat dolgozóinak lakótelepet építettek, a volt Ambrózy birtok helyén. 38 modern rendszerű, két szoba összkomfortos lakást építettek, amelyet a nyékiek „Tyúkól házaknak” neveznek. Az 1990-es években a MOL telepet is elérte a privatizáció, több kisebb egységre bomlott fel, csak a központi rész maradt az eredeti irányítás alatt. A területen a 90-es években veszélyes hulladék került elhelyezésre, engedéllyel.

GELKA

1963. április 23-án a Vörösmarty utcai volt kultúrhelyiségben GELKA Kirendeltséget létesítettek, amely a környék 30 községének biztosított szervizelési ellátást. A fejlődés fokát jelentette, hogy 1969-ben már 38 dolgozóval a község egyik nagyobb intézményévé lépett elő. Jelentős szerepe volt, a község elektrotechnikai és híradástechnikai eszközökkel való ellátásában, illetve a javítási munkákban. A nyolcvanas évekre a víz, gáz szerelvényezési munkálatok zömét is ez a cég végezte. A kilencvenes években a vállalatot privatizálták, a munkaterületeket más vállalkozások vették át, s GELKA kirendeltség elsorvadt és megszűnt.

Vörösmarty Termelőszövetkezet.

1946. májusában alakult meg első ízben, de ez kezdetleges formában nem volt életképes.

1949. szeptemberében kezdték el szervezni Kápolnásnyéken a termelő szövetkezetet. Az első szervezők Kereszturi József, Kereszturi György, Györi József, Sinka János, Sinka Péter és Sebestyén Ernő voltak. A korra jellemző módszerekkel szervezték be a tsz-be az egyéni gazdákat, kit erővel, kit kéréssel, ki önként lépett be. 1949. szeptember 23-án a Südi-féle házban, 17 parasztember jelenlétében alakult meg a Kápolnásnyéki Termelőszövetkezet. Az elnevezéskor a Kápolnásnyéki Vörösmarty Mihály Termelőszövetkezet nevet választották. A bevitt közös vagyon jelentéktelen volt, állami támogatásként két pár lovat, szekeret és szerszámot kaptak. Főleg a nagybirtokosoktól megmaradt épületek, üvegházak és egyéb eszközök voltak a kezdesi időszakban. 1950-ben 20 kocából álló mangalicatörzsszel és harminc magyartarka tehénnel gyarapodtak. Az ötvenes évek elején az egy tagra jutó földterület 11.7 kataszteri hold volt. 1956-ra ez 7.5 kh. volt, mert növekedett a taglétszám. 1959. január 1-jén a nyéki Vörösmartyba beolvadt, a Nadapi Népakarat TSz., majd 1960. március 26-án pedig a velencei Dózsa Tsz. Így komoly mértékben megnőtt a földterület. 1965-re 12,5 kh./tag. A megalakuláskor traktora a helyi tsz-nek nem volt. 1957-ben 2 traktor, 1960-ban 5, 65-ben 15, 70-ben 28 traktorral rendelkeztek. 1949-ben 17 család kezdte meg a

munkát, 1956-ban 124 volt a tagok száma, majd az egyesülések után 1960-ban 440 főre duzzadt a létszám, amely 101 nő és 339 férfiből állt, köztük 42 nő nyugdíjas és 109 férfi volt nyugdíjas.

31. Múzeumok, kiállítások.

31. 1. Vörösmarty Emlékmúzeum

A Nádasdy grófok ispánlaka, amelyben élt gyermekkorában Vörösmarty Mihály. Ez az épület, a mai Vörösmarty Emlékmúzeum. Épült 1802-ben, idősebb Vörösmarty Mihály(1764-1817) irányítása alatt. Az 1802. dec.31-i számadási könyvbe írja, a költő apja, az építés költségeit:3918 forint 23 ½ krajcár. A Nádasdy család, emléktáblával jelöli a házon Vörösmarty Mihály születését. A házat gróf Nádasdy család 1884-ben eladta, Ott Károly miniszteri számtanácsosnak 118 holddal. Az épülethez három szobát építtettek hozzá, a gazdasági épületeket lebontatták, s parkosították a ház körüli legelő területet. Az Ott családtól, unokahúguk dr. Kresz Gézáné örökölte, tőle gyermeke ifj.Kresz Géza a Zenede vezetője, a Zeneakadémia megalapítója örökölte. Az Ott család és a Kressz családok is ápolták Vörösmarty emlékét. Szobát rendeznek be, amelyben elhelyezték Vörösmarty műveit, Vörösmarty képeit, közöttük Orlay eredeti festményét a nagy költőről, egykorú rézmetszeteket Vörösmartyról, amelyeket a ház tulajdonosai nagy utána járással szereztek meg, bécsi gyűjteményből. Itt volt, Egressy Béni első kottája a megzenésített Szózatról. A második világháborúban a házat több belövés érte. A Kressz család, 1949-ig használta, majd felajánlották az államnak, azzal a kikötéssel, hogy Emlékmúzeum legyen belőle.

A Fejér megyei Tanács 1955-re elkészíti és megnyitja a Vörösmarty Emlékmúzeumot, amelynek kiállítását Kovács Péter a Fejér Megyei Múzeum munkatársa rendezi. Az udvaron felállítják Vigh Tamás Vörösmarty kő mellszobrát. A múzemi kiállítás három szobában mutatja be a nagy költő életútját, munkásságát. Itt láthatók a hozzá kapcsolódó tárgyak is, amelyek közül legbecsesebb, az íróasztala, s a család használati tárgyai közül a pecsenyés tál.

A Múzeumnál, rendszeresen megemlékeztek a nagy szülőtről, a községi megemlékezések minden év december elsején fáklyás megemlékezéssel zajlanak az utóbbi években.

Nyitvatartása: hétfő és kedd kivételével 10-18 óráig.

31. 2. Helytörténeti és kovács kiállítás

A Kupi család magángyűjteménye, amelyet, 1993. június 20.-án nyitottak meg Kápolnásnyék, község 800. éves évfordulóján.

A gyűjtemény több részből áll. Egy szobában mutatják be Kápolnásnyék, történeti emlékeit, a késő bronzkortól kezdve, napjainkig. Érdekesség ebben a szobában, a község első írásos említésének dokumentuma, III. Béla király 1193-as oklevelének másolata. Eredeti községi anyakönyvi pecsétnyomó, Vörösmarty Mihály 1850-es években használt nyéki tintatartója.

Másik szobában került bemutatásra a Velencei – tóval kapcsolatos gyűjtemény. Itt láthatók a tó környéken élő álatok, madarak preparátumai, a halászattal, nádvagással kapcsolatos eszközök és szerszámok. A környék néprajzához kapcsolódó tárgyak és eszközök.

Az udvaron álló, 1920-as évekből származó, rekonstruált kovácsműhely, amelyben, nyári időszakban rendszeresen kovácsbemutatókat is tartanak.

Nyitvatartása: nyári szünetben 10-16 óráig hétfő kivételével, vagy telefonon való előzetes bejelentés alapján.

32. Kápolnásnyéki művészek, alkotók.

ORISEKNÉ FARSANG ERZSÉBET Pázmánd, 1929. cím: 2475 Kápolnásnyék, Vándor u. 13.

Művészeti tagság: 1982-től MAOE tagja.

Egyéni kiállítások: 1976. Velencei Kápolna Galéria, Velence; 1978. Kecskeméti naív Művészek Múzeuma, Kecskemét Rideg Sándor Művelődési Ház, Csepel; 1981. Tatai Művelődési Ház, Tata; 1982. Finta Múzeum, Túrkeve, Alba Regia Szálló, Székesfehérvár; 1986. Rétközi Múzeum, Kisvárd; 1989. Néprajzi Múzeum, Budapest; 1993. Dunaújvárosi Kamara Színház, Dunaújváros; 1994. Szt. István Király Múzeum, Székesfehérvár.

Válogatott csoportos kiállítások: 1972. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest; Művelődési Intézet, Debrecen; 1977. Pataky István Művelődési Ház, Budapest; 1981. Olasz Kultúrintézet, Budapest; 1983. Uitz terem, Dunaújváros; 1984. Kaposvár Dunántúli tárlat; 1985. II. Szegedi Táblaképfestészeti Biennálé; Vajda Hunyad Vár, Budapest 1993. Kecskemét Cifrapalota; 1994. Művészetek Háza, Szekszárd.

Díjak, ösztöndíjak: A mezőgazdaság múltja, jelene c. országos pályázat III. díj, Túrkeve; Fejér megyei Őszi tárlat III. díj Szfvár 1987. nov. 13.; Mozgássérültek ART Nemzetközi Fesztivál pályázat III. díj, Budapest Budavári Palota; Mozgássérültek ART Fejér megyei pályázat I. díj Szfvár 1991. (és 5 db különdíj)

Bibliográfia: Kósa Csaba: Út tündérországba. Népszava 1976. okt. 10. p. 3.; Orisekné képei. A huszadik kiállításon. FmH 1978. márc. 15. p. 5.; Á. Szabó János ósz): 10 éve vándorúton. Fmh 1 980. júl. 6. p. 1 3.; Zágoni Erzsébet: Szívből fakadó szépségek. "De szeretném mesekönyvbe rajzolni a csodálatos paripát." Fmh, 1982. aug. 7. p. 13.; Péntek Imre: Életút kiteljesedőbe. Fmh 1989. jún. 28.; Dr. Lukács László: Eredeti látásmód, néprajzi hitel. Árgus 5. évf. 4-5 sz. 1994.; 1990-ben kismonográfia jelent meg róla Kecskeméten. 1994-ben színes falinaptár készült műveiből.

Feketéné Pataki Teréz festő:

Fekete Anna festő:

Sasvári János amatőr fafaragó népművész:

Lebár József **animátor**:

Kovács Albert amatőr versíró: Az Önkormányzat támogatta az 1992-ben megjelent „Csillagok költészete” című kötetét, amely sokakat személy szerint sérthetett.

Fejér Megye Képző és Iparművészeti Kézikönyve, 47. Old.

33. Az Önkormányzat jelképei

Kápolnásnyék Önkormányzat jelképei, mint a település történelmi múltjára utaló díszítő szimbólumok: a címer és a zászló. A helyi címert és a zászlót, a község első írásos említésének 800. évfordulójára alapította Kápolnásnyék, Önkormányzata. A címerben beszélő jelképek utalnak a község történetére, az 1193 évszám az első oklevélben történő írásos említésre, a kápolna utal arra, hogy a község nevében szerepel a kápolna (amelyben a legendák szerint Szent Gellért utolsó miséjét mondta), és a lúdtoll utal a község nagy szülöttére Vörösmarty Mihályra.

A címer leírása

Az önkormányzat címere: tárcsa alakú pajzs óarany kerettel díszítve. A pajzs felett a település alapításának évszáma. A pajzs alatt szintén óarany díszszalagban Kápolnásnyék felirattal.

Az óarany keretbe foglalt pajzs közepén szintén óarany mezővel két részre osztott, felül kék mezőben, ezüst színű középkori oldalkápolna kereszttel, alul zöld mezőben óarany színű lúdtoll, fekvő helyzetben.

A zászló leírása

A zászlólap - arányában a zászlórúd felől nézve - 1:2 arányú téglalap. A zászlórúdra merőlegesen két szélén vágással három mezőre osztva úgy, hogy a két szélső mező 1/4-1/4 arányban kék színnel, középső mező 2/4 arányban zöld színnel osztott, rajta a középső mezőben foglal helyet az önkormányzat címere. A zászlólap vége arannyal rojtozott.

Az önkormányzat zászlaja esetében az arányt meghatározó téglalap rövidebb oldala 1 méter.

A zászlórúd kékkel és zölddel csigavonalban festett, a zászlócsúcs bronzból készült babérlevél dísz alakjában, közepén és alján réz fémből készült fogantyú.

A zászlólobogó formájában is használható. Ebben az esetben a középső zöld mezőben a címert 90 fokkal elfordítva kell használni.

34. Kápolnásnyék, partnerkapcsolatai.

34. 1. Kápolnásnyék testvér települése Muzsla község, Szlovákiából.

Szlovákiai Muzsla, a komáromi járás községe. A nyékieknek, a 80-as évek óta van kapcsolata a sport területen, amely a későbbiek során családok között baráti szálak szövődtek, s ebből kiindulva, 1994. augusztus 14-én testvértelepülési szerződés aláírására került sor, amelynek a szövege a következő:

„Muzsla Község Szlovákia és Kápolnásnyék, Község Magyarország a baráti kapcsolatok kiépítésének szándékával

PARTNERTELEPÜLÉSI SZERZŐDÉST KÖT.

Mindkét település kijelenti, hogy az európai népek közösségében az adott lehetőségek szerint egymást támogatja, a kultúra, a sport és az idegenforgalom területén kialakuló kapcsolatok megerősítésére törekszik, a személyes látogatások és találkozások segítségével megteremti egy maradandó barátság feltételeit.

Kápolnásnyék, 1994. augusztus 14.

Gubó László polgármester Muzsla

Somorai Béla polgármester Kápolnásnyék”

A fent írtak szlovák nyelven is.1.

34. 2. A szlovákiai kapcsolat kibővítése történt meg a későbbiek során, ugyanis Muzslának volt más településekkel is kapcsolata, s így jött létre egy négyes megállapodás.

Négyes testvértelepülési szerződést írtak alá: Kápolnásnyék - Pilisszentlászló – Muzsla – Busno községek az alábbi szöveggel:

„Muzsla és Brusno községek Szlovákia

Kápolnásnyék, és Pilisszentlászló községek Magyarország

az önkormányzatok területi együttműködésének és a községek baráti kapcsolatainak kiépítése szándékával

PARTNERTELEPÜLÉSI SZERZŐDÉST KÖTNEK.

A települések saját elhatározásukból kijelentik, hogy az európai népek közösségében az adott lehetőségek keretén belül egymást kölcsönösen támogatják, szorgalmazzák az önkormányzatok területi együttműködésének kiépítését. A kulturális élet, a sport, az idegenforgalom, a művelődés, a hagyományörzés, a népművészet és a vállalkozói tevékenységek területén kialakuló kapcsolatok megerősítésére törekcsenek. Személyes találkozások és látogatások révén megteremtik egy maradandó barátság feltételeit.

Muzsla, 1997. október 25.

Viera KRAKOVSKA Brusno polgármestere

Ing.DRAPÁK Károly Muzsla polgármestere

DOMBAI József Pilisszentlászló község polgármestere

SOMORAI Béla Kápolnásnyék község polgármestere”2.

34. 3. Iskola partnerkapcsolata Olaszországból a Villaverla várossal.

Partnertelepülési szerződés oklevele. 1994.aug.14. Knyék.

Partnertelepülési szerződés oklevele. 1997. okt.25 Muzsla.